

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน
ของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
THE PARTICIPATON ACTION OF SANGHA ADMINISTRATORS
ON CONSERVATION OF ARCHEOLOGICAL SITES
IN PHRANAKONSIAYUTTHAYA PROVINCE.

พระมหาเสถียร ภาวธมฺโม (เกษาชาติ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน
ของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระมหาเสถียร ถาวรธมฺโม (เกษชาชาติ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE PARTICIPATION ACTION OF SANGHA
ADMINISTRATORS ON CONSERVATION OF ARCHEOLOGICAL
SITES IN PHRANAKONSIAYUTTHAYA PROVINCE.

PHRAMAHASATHIAN THAVARADHAMMO (KASACHAT)

A thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

C.E.2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.สุภกิจ ไส้ทัด)

กรรมการ

(ผศ.ดร.โกนินธุ์ ศรีทอง)

กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ.)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ยuthana ปราณีต)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.โกนินธุ์ ศรีทอง

ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ.

กรรมการ

อาจารย์ ดร.ยuthana ปราณีต

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย : พระมหาเสถียร ถาวรธมโม (เกษาชาติ)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง, พท.บ., M.A., Ph.D.(Soc.)

: พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ., ป.ธ.๗, พท.บ., ศศ.ม., รป.ม.
(การจัดการความขัดแย้ง),

: อาจารย์ ดร.ยุพธนา ปราณีต, พท.บ., ร.บ., M.A., Ph.D., (Pol.Sc.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑๐๑ รูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบค่าที (T-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA) และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๔๕$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา และด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหายังอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านร่วมปฏิบัติงาน และด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา อยู่ในระดับมาก

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษา(สามัญศึกษา) วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกธรรม) และระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์และวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)ต่างกัน ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑) ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ปัญหา ได้แก่ เขตโบราณสถานทับซ้อนกับเขตเทศบาลและประชาชนบุกรุกโบราณสถาน ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการแบ่งเขตโบราณสถานให้ชัดเจน ออกกฎหมายไม่ให้ประชาชนบุกรุกพื้นที่โบราณสถาน ๒) ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา ปัญหา ได้แก่ เจ้าหน้าที่มีส่วนในการทำลายโบราณสถานเพราะเห็นแก่เงินที่ได้รับในการออกเอกสารสิทธิ์ทับซ้อนโบราณสถาน ข้อเสนอแนะ ได้แก่ กำหนดบทลงโทษเจ้าหน้าที่ที่ทุจริตอย่างรุนแรง ๓) ด้านร่วมปฏิบัติงาน ปัญหา ได้แก่ ขาดความรู้ความเข้าใจในการบูรณะ ขาดการประสานงานจากหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรจัดหาผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบูรณะและหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลควรมีการประสานงานกับวัดอย่างสม่ำเสมอ ๔) ด้านร่วมติดตาม ประเมินผลและบำรุงรักษา ปัญหา ได้แก่ ไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรจะเป็น ขาดความรู้ความเข้าใจทางหลักวิชาการและนโยบายที่ชัดเจนในการบำรุงรักษา ข้อเสนอแนะ ได้แก่ รัฐบาลควรให้การสนับสนุนงบประมาณให้ทั่วถึง หน่วยงานราชการควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการบำรุงรักษาตามสภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้น

Thesis Title : The Participation of Sangha Administrators on Conservation of Archeological Sites in Ayutthaya Province

Researcher : Phramahasathian Thavaradhammo (Kasachat)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Asst.Prof.Dr.Konit Sritong, B.A., M.A.,Ph.D.

: Phramahā Boonlert Intapanyo, Pali VII, B.A. M.A.,M.P.A.

: Dr.Yuttana Praneet, B.A., M.A., Ph.D.

Date of Graduation : March 16, 2011

ABSTRACT

The main objectives of this research were: i) to study the participation level of Sangha Administrators on conservation of archeological sites in Ayutthaya province, ii) to compare the participation level of Sangha Administrators on conservation of archeological sites, classified by personal factors, and iii) to study problems and suggestions of Sangha Administrators' participation on conservation of archeological sites in Ayutthaya province. The survey research was carried out in this study. The sample of this study comprised 101 Sangha Administrators in Pranakorn Sri Ayutthaya District, Ayutthaya province. The instrument used for data collection was a questionnaire with a reliability value equal to 0.936. The statistic used for data analysis were frequency, percentage, means, standard deviation and F-test (one-way analysis of variance). To test the significance of different means pairs, the Least Significant Difference was employed.

The findings were concluded as follows:

1. The overall participation levels of Sangha Administrators on conservation of archeological sites in Ayutthaya province were found at the moderate level ($\bar{X} = 3.45$). When having considered in each aspect, it was noted that the participation levels on conservation of archeological sites according to the discovering causes of problems

and suggestions were found at the moderate levels. While the participation in work and the participation in management, evaluation and conservation were ranked at the high level.

2. The result of comparison of the participation level of Sangha Administrators on conservation of archeological sites in Ayutthaya province, classified by personal factors, revealed that: Sangha administrators with different age, years of ordination, levels of general education, levels of Dhamma studies and periods of residing in temple were found no statistically significant differences. While Sangha administrators with different administrative positions and levels of Pali studies were noted statistically significant difference at the 0.05 level.

3. The problems and suggestions of Sangha administrators on conservation of archeological sites in Ayutthaya province were as follows:

1) To discover causes of problems: Problems were that the archeological sites were overlapping with municipal areas and people intrude into archeological sites. The suggestions are to separate archeological sites and make a law to forbid people intruding into archeological sites.

2) To propose the suggestions: Problems were that authorities partially destroy archeological sites. The suggestions are to determine intense legal punishment for corrupted authorities.

3) To participate in work: Problems were that lacks of knowledge about conservation of archeological sites and no coordination from offices. The suggestions are to find archaeologists to restore them and offices had to coordinate regularly with temples.

4) To participate in management, evaluation and preserving: Problems were that there was less support from offices, lack of technical knowledge and clear policy on conservation of archeological sites. The suggestions are that government has to support budgets all over and offices have clear policy on conservation of archeological sites.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อันประกอบด้วย ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง พระมหาบุญเลิศ อินุทปญโญ ผศ., และอาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต ที่ได้กรุณาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณ พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร., และอาจารย์ ดร.สุภกิจ โสทัด ซึ่งเป็น คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและแก้ไขเพิ่มเติม

ขอเจริญพรขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธและคณะกรรมการบริหาร หลักสูตรทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ต่าง ๆ ภูมิใจที่ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาใน มหาวิทยาลัยแห่งนี้ และได้เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ทั้งหลาย

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น รักษาการหัวหน้าภาควิชา เศรษฐศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชชนันท์ อิศรเดช อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ ผู้ช่วย ศาสตราจารย์ ดร.เติมศักดิ์ ทองอินทร์ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต รักษาการรองหัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ อาจารย์ ดร.ทิวาทิพย์ เทียมชัยภูมิ ตำแหน่งอาจารย์พิเศษที่ กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถามให้คำปรึกษาแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม ให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ พระพิพัฒน์กิจจาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอบางปะหัน พระครูอนุกุลศาสนกิจ เจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาทุกรูป ที่อนุเคราะห์ให้การเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ หลวงปู่จำลอง เขมมนุโ ที่ให้ความเมตตาสนับสนุนอนุเคราะห์ใน ทุกๆ เรื่องเป็นอย่างดีเสมอมา

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ เพื่อนๆ ทุกรูปที่ได้ช่วยเหลือชี้แนะแนวทางในการ ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ โดยเฉพาะ พระครูรัตนกิจจารักษ์ และพระมหาสุนันท์ สุนนุโ ที่ให้ ความช่วยเหลือและแนะนำในเรื่องของสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้ คุณค่าและ ประโยชน์ใดๆ อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออ้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆ บูชา และมอบบูชาแด่ผู้มีพระคุณ มีครูอุปัชฌาย์ อาจารย์และคุณพ่อทองศรี คุณแม่สร้อย เกษา ชาติ รวมทั้งคณะญาติโยมผู้มีอุปการะคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด ที่ช่วย สนับสนุน กำลังทรัพย์และกำลังใจ ในการศึกษาทำงานวิจัยครั้งนี้จนประสบผลสำเร็จได้ด้วยดี

พระมหาเสถียร ถาวรธมโม (เกษาชาติ)

๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ช)
สารบัญแผนภูมิ	(ฎ)
สารบัญแผนภาพ	(ฏ)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๖
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๗
๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย	๗
๑.๖ นิยามของศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๙
บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๑๐
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน	๒๕
๒.๓ ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา	๕๓
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๐
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๗๐
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๐
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๑
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๗๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๕
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	๗๗
๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๗
๔.๒ วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา	๘๐
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๘๔
๔.๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๙๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๙๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๙
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๐๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะในงานวิจัย	๑๑๑
บรรณานุกรม	๑๑๓
ภาคผนวก	๑๑๙
ภาคผนวก ก. หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือ	๑๒๐
ภาคผนวก ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบ ความเที่ยงตรงและผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง(IOC)	๑๒๖
ภาคผนวก ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๒๙
ภาคผนวก จ. แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย	๑๓๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๖

สารบัญญัตินี้

ตารางที่		หน้า
๓.๒	กำหนดกลุ่มประชากร	๗๑
๔.๑	แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๗๘
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม	๘๐
๔.๓	ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมค้นหาเหตุของปัญหา	๘๑
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมหาวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหา	๘๒
๔.๕	ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมปฏิบัติงาน	๘๓
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา	๘๔
๔.๗	การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของ พระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ	๘๕
๔.๘	การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของ พระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามพรรษา	๘๖
๔.๙	การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของ พระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์	๘๗

สารบัญญัตินี้ (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๐ การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน ของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษา(สามัญศึกษา)	๘๘
๔.๑๑ การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของ พระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกธรรม)	๘๙
๔.๑๒ การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของ พระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)	๙๐
๔.๑๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับการมีส่วน ร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม (แผนกบาลี)ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา	๙๑
๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ของระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม (แผนกบาลี) ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา	๙๒
๔.๑๕ การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด	๙๓
๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของมีระดับการมี ส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา	๙๔

สารบัญตาราง(ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๗	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา	๙๕
๔.๑๘	ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมใน การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา	๙๖
๔.๑๙	ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา	๙๖
๔.๒๐	ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมใน การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการด้านร่วมปฏิบัติงาน	๙๗
๔.๒๑	ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมใน การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ด้านร่วมติดตามประเมินผลและบำรุงรักษา	๙๘

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า	
๒.๑	แสดงประเภทของย่าน และเมืองประวัติศาสตร์	๒๘
๒.๒	แสดงการพิจารณาระบบการจัดผังเมือง และย่านประวัติศาสตร์	๒๘
๒.๓	แสดงแนวคิดในการวางแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่า	๓๒
๒.๔	แสดงขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	๓๔
๒.๕	แสดงกลยุทธ์และการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับเมืองและย่านประวัติศาสตร์	๓๗

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โบราณสถาน ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่มีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี นอกจากนี้ยังรวมถึงสถานที่หรือเนินดินที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือมีร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์ปรากฏอยู่ เช่น วัดไชยวัฒนาราม แหล่งประวัติศาสตร์ทุ่งภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แหล่งภาพเขียนสีผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น^๑

กรุงศรีอยุธยา ราชธานีแห่งที่ ๒ ของไทยที่มีอายุยาวนานถึง ๔๑๗ปี เป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชนชาติไทย โบราณสถานต่างๆ ที่ปรากฏในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ไม่ว่าจะเป็นวัดมงคลมพิตร พระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดพระราม วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ และเพนียดคล้องช้าง ล้วนเป็นหลักฐานทางอารยธรรมซึ่งแสดงถึงระยะเวลาอันสงบสุข และเป็นปึกแผ่นที่ยาวนานที่สุดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ อำนาจทางการเมืองอันมั่นคงและซับซ้อนความมั่งคั่งทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ทั้งประเทศเพื่อนบ้านและประเทศตะวันตก อาทิ โปรตุเกส สเปน ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส เป็นประจักษ์พยานถึงความรุ่งเรืองและมั่นคงของอาณาจักรอยุธยาได้เป็นอย่างดีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

ที่ตั้งอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีเนื้อที่ ๑,๘๑๐ ไร่ ตั้งอยู่ภายในเกาะเมืองอยุธยาเขตเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศเหนือตามถนนสายเอเชีย ระยะทางประมาณ ๗๕กิโลเมตร กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พื้นที่ ๓,๐๐๐ ไร่ก่อนที่พระเจ้าอู่ทองจะทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นในปี

^๑ภัททิรา นวลปลอด, การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน-โบราณวัตถุ: กรณีศึกษาความคิดเห็นของเยาวชนในจังหวัดปราจีนบุรี, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๒๓.

พ.ศ.๑,๘๙๓ นั้น นักวิชาการ เชื่อกันว่า บริเวณดังกล่าวได้มีบ้านเมืองตั้งอยู่ก่อนแล้วเรียกว่า เมืองอโยธยา หรืออโยธยาศรีรามเทพนคร มีที่ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศตะวันออกนอกเกาะเมือง อโยธยา ปรากฏหลักฐานโบราณสถานที่เป็นวัดสำคัญ เช่น วัดมเหยงค์ และวัดอโยธยา เป็นต้น รวมทั้งจากพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ อักษรนิติ กล่าวถึงการก่อสร้างพระพุทธรูปที่เรียกว่า พระเจ้าพญางิ้ว พระประธานของวัดพญางิ้ว ที่ระบุว่า สร้างขึ้นก่อนที่ พระเจ้าอู่ทองจะ สถาปนากรุงศรีอยุธยาถึง๒๖ปีด้วยทำเลที่ตั้งของกรุงศรีอยุธยาที่มีลักษณะเป็นเกาะเมืองมีแม่น้ำ ที่สำคัญ ๓ สายไหลผ่าน คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี ทำให้มีความอุดม สมบูรณ์ของแผ่นดิน รวมทั้งเป็นชุมทางคมนาคม และเป็นปราการธรรมชาติในการป้องกันข้าศึก ศัตรู กรุงศรีอยุธยาจึงเป็นราชธานีใหญ่สามารถกุมอำนาจเหนือเมืองใกล้เคียงเป็นเวลานาน กรุงศรีอยุธยาเติบโตเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าที่สำคัญของภูมิภาค เอเชีย ในพุทธ ศตวรรษที่ ๒๐-๒๓ มีชาวต่างชาติทั้งจากเอเชียและยุโรป เช่น จีน ญี่ปุ่น อินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ โปรตุเกส สเปน ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส เดินทางเข้ามาค้าขาย ซึ่งส่วนมากมี สัมพันธ์ทางการทูตด้วย บ้างก็ได้รับพระราชทานที่ดินตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ตั้งสถานีการค้า และศาสนสถาน หมู่บ้านส่วนใหญ่ของชาวต่างประเทศจะอยู่นอกตัวเมืองมีเฉพาะชาวจีน แขก อินเดีย และมุสลิมเพียงบางกลุ่ม ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราชสำนักเท่านั้น ที่ได้รับพระราชา นุญาตให้สร้างบ้านเรือนอยู่ภายในเมืองนอกจากนี้กรุงศรีอยุธยายังมีความเจริญก้าวหน้าทางด้าน การปกครอง กฎหมายการศาล ระบบสังคม การศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ประณีตศิลป์ ภาษาวรรณกรรม และนาฏดุริยางค์ศิลป์ศิลปะ วิทยาการ ทุกแขนงที่คนไทยในอาณาจักรอยุธยาสั่งสมไว้นั้น เป็นอารยธรรมที่ กรุงธนบุรีและกรุง รัตนโกสินทร์ยึดถือเป็นแบบแผน สืบทอดและพัฒนาเป็นอารยธรรมตามยุคสมัย หลายอย่าง ยังคงใช้สืบท่อมাত্রาจนทุกวันนี้

ด้วยเกาะเมืองอยุธยา ซึ่งกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ทั้ง เกาะเมืองมีพื้นที่ประมาณ ๔,๘๐๐ ไร่ลักษณะของเกาะเมืองเป็นไปตามสภาพของแม่น้ำที่กัดเซาะ แผ่นดินมีรูปร่างไม่แน่นอนบางครั้งมีผู้สันนิษฐานว่ามีลักษณะคล้ายน้ำเต้าแต่เดิมกำแพงเมือง เป็นคันดินและมีเสาไม้ระเนียด ต่อมามีการเปลี่ยนเป็นกำแพงอิฐในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. ๒๐๙๑ - ๒๑๑๑) และถูกทำลายในสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ รวมทั้งมีการรื้อถอน กำแพงเมืองในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อนำอิฐมาใช้ในการก่อสร้างที่กรุงเทพฯแลป้องกันไม่ให้เกิด การใช้กรุงศรีอยุธยาเป็นที่ซ่อนสมผู้คนอีกต่อไป กรุงศรีอยุธยาเป็นลักษณะของเมืองน้ำ มีการ ออกแบบแนวคูคลองที่ทั้งใช้ประโยชน์ในการคมนาคม และเป็นการระบายน้ำในหน้าน้ำหลากด้วย ทำให้ฝั่งเมืองอยุธยามีแม่น้ำลำคลองจำนวนมากเป็นเครือข่ายโยงใยกันทั้งนอกเมืองและในเมือง ขนานไปกับแนวคูคลองคือ ถนนที่เป็นทั้งถนนดินและถนน ปูอิฐ โดยมีสะพานสร้างข้ามคลองทั้ง สะพานไม้และสะพานก่ออิฐมากกว่า ๓๐ แห่ง โบราณสถานเท่าที่สำรวจพบแล้วทั้งภายในเมืองและ นอกกำแพงเมืองมีมากกว่า ๔๒๕ แห่ง แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะโบราณสถานที่สำคัญและอยู่

ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พื้นที่ ๑,๘๑๐ ไร่ ซึ่งจะครอบคลุมพื้นที่ใจกลางเกาะเมืองและพื้นที่ด้านทิศเหนือและตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะเมือง มีโบราณสถานที่สำรวจพบแล้วทั้งสิ้น ๙๕ แห่ง

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถือได้ว่าเป็นนครแห่งประวัติศาสตร์ชาติไทยมีแหล่งโบราณสถานที่ยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียงมากมาย แหล่งโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงได้กลายเป็นเอกลักษณ์ของเมืองอันเป็นที่รู้จักทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศและความเป็นเมืองเก่าที่มีแหล่งโบราณสถานอยู่มากมายนี้เองทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ชื่อว่าเป็นนครประวัติศาสตร์จันทระทั้งเมื่อ วันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nation Education Science and Culture Organization : UNESCO) ได้คัดเลือกให้นครประวัติศาสตร์ศรีอยุธยา เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม นับเป็นเกียรติอันสูงส่งของไทยที่นานาชาติได้เห็นคุณค่า และความสำคัญอย่างยิ่งยวดของมรดกไทยอันมีคุณค่ายิ่งของไทย

ปัจจุบันแหล่งโบราณสถานภายในเมืองพระนครศรีอยุธยาได้รับการดูแลเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นเดียวกับแหล่งโบราณสถานแหล่งอื่นๆ ทั่วประเทศ หน่วยงานที่รับผิดชอบคือ กรมศิลปากรมีหน้าที่ควบคุมดูแลรักษาทำนุบำรุงมรดกทางวัฒนธรรมของชาติได้อนุรักษ์เมืองพระนครศรีอยุธยาไว้เป็นหลักฐานทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาติในฐานะนครประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาอารยธรรมของโลก และได้จัดทำแผนแม่บทโครงการอนุรักษ์และพัฒนาานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาถึงแม้จะได้รับการดูแลจากหน่วยงานของรัฐแล้วก็ตาม แต่จำนวนแหล่งโบราณสถานที่มียุ่อยู่มากมาย ทั้งในเกาะเมืองและรอบเกาะเมืองซึ่งมีอยู่มากมายหลายร้อยแห่ง เมื่อกาลเวลาผ่านไปก็ได้ถูกทำลายลงไปในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ พบว่า ในบริเวณดังกล่าวมีโบราณสถานมากกว่า ๔๐๐ แห่ง แต่ต่อมาอีก ๒๐ ปี คือเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โบราณสถานดังกล่าวได้ถูกทำลายไปจนเหลืออยู่เพียง ๒๔๙ แห่งเท่านั้น จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลา ๒๐ ปี มีการทำลายโบราณสถานจนสูญหายไปถึง ๕๐%^๒ นับว่ามีเปอร์เซ็นต์ความสูญหายของมรดกทางวัฒนธรรมที่ร้ายแรงมาก และจากการสำรวจโบราณสถาน พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๒ เพื่อจัดทำแผนแม่บทพบว่าโบราณสถานภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา (เขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา) มีโบราณสถานที่ปรากฏหลักฐานอยู่ทั้งสิ้น ๙๕ แห่ง จากจำนวนที่เคยมีประมาณ ๑๓๘ แห่ง ประเภทของโบราณสถานที่เหลืออยู่ได้แก่ พระราชวังหลวง วัดซากำแพง พระที่นั่งวิหาร อุนสาวรีย์ คุ่ม ศาล บึง คลอง เจดีย์ ถนน ตะแลงแกง คลัง และ

^๒ วัระ เปล่งรัศมี, บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดเชียงราย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๘๓.

สะพานซึ่งสาเหตุที่ทำให้แหล่งโบราณสถานในเมืองพระนครศรีอยุธยา ชำรุดทรุดโทรมสูญหาย และถูกทำลายไปอาจกล่าวได้ดังนี้ ๑. การกระทำของมนุษย์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ๒. เกิดจาก วัชพืชที่ขึ้นอย่างงอกงามบนโบราณสถานมีขนาดใหญ่เกินกว่าที่จะทำลายลงได้ เพราะถ้าตัด ต้นไม้ออก โบราณสถานนั้นก็พังไปพร้อมกับต้นไม้ไปด้วย และบางแห่งต้นไม้ก็ขึ้นอยู่สูงเกินกว่าที่จะตัดทำลายตั้งแต่ยังมีขนาดเล็ก ๆ อยู่ ตลอดจนการชำรุดทรุดโทรมและพังทลายสูญหาย ของโบราณสถานอันเกิดจากสภาพของโบราณสถานเองเนื่องจากโครงสร้างและวัสดุที่ใช้สร้าง เสื่อมสภาพลง และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ กรุงศรีอยุธยาตั้งอยู่ในบริเวณที่ลุ่มน้ำท่วมขังอยู่ เสมอในฤดูน้ำหลาก ซึ่งทำให้โบราณสถานทรุดเอียงและล้มทลายลงเมื่อถูกพายุฝน ๓. การดำเนินการต่อแหล่งโบราณสถานส่วนใหญ่ จึงมุ่งเน้นให้อำนาจกับรัฐบาลกลางเพื่อปฏิบัติ ต่อแหล่งโบราณสถานให้สอดคล้องต่อประวัติศาสตร์ชาติโดยละเอียดความ สำคัญของบทบาท หน้าที่ของโบราณสถานต่อชุมชนหรือสังคมท้องถิ่นทั้งในแง่ของผลประโยชน์โดย ตรงทางด้าน เศรษฐกิจและการถ่ายทอดสืบสานวัฒนธรรมวิถีชีวิตท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวพันโดยตรงต่อตัว โบราณสถานมากกว่าทางการและนักวิชาการ

จากปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวก่อให้เกิดการชำรุดทรุดโทรมต่อโบราณสถานเป็นอย่างมากจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ จากประชาชนคนไทยตลอดถึงพระสังฆาธิการที่มีบทบาท ภายในการปกครองเข้ามาช่วยดูแล และอนุรักษ์ให้แหล่งโบราณสถานยังคงอยู่ต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานในเขตอำเภอ พระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นประชาชนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่โดยรอบแหล่งโบราณสถาน ซึ่งการ เข้ามาร่วมกลุ่มกันเป็นการร่วมกลุ่มเพื่อกระทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ในเรื่องของการค้าขายใน บริเวณแหล่งโบราณสถาน การจัดกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ แต่ต่อมาเริ่มเห็นความสำคัญและ ประโยชน์ของแหล่งโบราณสถานมากขึ้น ทั้งนี้เพราะแหล่งโบราณสถานเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิด รายได้กับคนในชุมชน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการร่วมกลุ่มและมีกิจกรรมร่วมกันหรือมี ส่วนร่วมในการบริหารและจัดการแหล่งโบราณสถานในเรื่องต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจเสนอความคิดเห็นและแก้ปัญหาต่างๆ วางแผนการจัดการแหล่งโบราณสถานทั้งการ ดูแล ปกป้อง และการบำรุงรักษา การทำความสะอาดสภาพแวดล้อม ในแหล่งโบราณสถาน การ ช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถานแก่ลูกหลานของตน และนักท่องเที่ยวหากมี โอกาส ร่วมกันใช้ประโยชน์จากแหล่งโบราณสถาน รวมทั้งการช่วยกันสอดส่องดูแลมิให้มีการ บุกรุกพื้นที่แหล่งโบราณสถาน และทำลายโบราณสถาน นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐและองค์กร เอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการสนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของแหล่ง โบราณสถาน รวมทั้งชักชวนและชี้แนะประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ โบราณสถาน ในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยามากขึ้น การจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ แหล่งโบราณสถาน และการรักษาศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอีกทั้งยังเป็นการ สนับสนุนการท่องเที่ยวไทยสร้างรายได้ให้กับประชาชนท้องถิ่นและประเทศชาติ

อย่างไรก็ดีสภาพแหล่งโบราณสถานในอำเภอพระนครศรีอยุธยายังคงถูกทำลายจนชำรุดทรุดโทรมปรากฏให้เห็นเป็นจำนวนมากไม่น้อยการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ล้อมโบราณสถานโบราณวัตถุ และศิลปวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ ทั้งทางตรงและทาง อ้อม แม้ทั้งภาครัฐ และเอกชนจะมีหน่วยงานดูแลเอาใจใส่และออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่มีแหล่งโบราณสถานและการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมโดยมีพระสังฆาธิการเป็นแกนนำในการดูแลจัดการแหล่งโบราณสถานอยู่แล้ว แต่ก็ยังมีโบราณสถานหลายแห่งที่ยังคงถูกรบกวนและถูกทำลาย อย่างขาดจิตสำนึก และขาดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานที่เป็นสมบัติของชาติ ซึ่งผู้ที่ทำลายโบราณสถานอันเป็นสมบัติของชาตินั้นตัวการสำคัญคือลูกหลานไทยนั่นเอง^๓ นับว่าเป็นเรื่องที่น่ากังวล ห่วงใยในมรดกของชาติ เป็นปัญหาที่จำเป็นต้องเร่งดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่มนุษย์เข้ามามีส่วนในการทำลายในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการไม่ให้ความร่วมมืออย่างจริงจังในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน อาจส่งผลให้คุณค่าของแหล่งโบราณสถานลดลง และอาจทำลายคุณค่าของโบราณสถานในที่สุด ในส่วนนี้สมควรอย่างยิ่ง ที่ชาวไทยทุกหมู่เหล่าต้องมีจิตสำนึกและเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกไทยซึ่งแม้แต่ประชาคมโลกก็ยังเห็นคุณค่าอันสูงส่งนี้ ให้ดำรงคงอยู่เป็นเกียรติประวัติ เป็นความภาคภูมิใจของชาวไทยตลอดไป ดังนั้นการสร้างสรรค์อนาคตแหล่งโบราณสถานในเมืองพระนครศรีอยุธยาให้เป็นแนวทางที่เหมาะสมเอื้ออำนวยให้เกิดผลทางเศรษฐกิจแก่ประเทศชาติ และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นควรจะเป็นของประชาชนชาวไทยทุกคน โดยมีส่วนร่วมเป็นมรดกของแผ่นดิน และสิ่งที่ประชาชนคนไทยทุกคนที่รวมเป็นเจ้าของจะต้องปฏิบัติ คือรักและหวงแหน ร่วมมือช่วยกันดูแลรักษา เพื่อให้ความเป็นนครประวัติศาสตร์มรดกโลกแห่งมนุษยชาติ จะได้ดำรงอยู่สืบต่อไป

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้อยู่ในพื้นที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา ได้เล็งเห็นความสำคัญจากประเด็นดังกล่าวจึงมีสนใจจะศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานให้ทรงคุณค่าและคงอยู่ตลอดไปควบคู่กับการพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ

^๓กรมศิลปากร, แผนแม่บทนครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา,(กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ สมาพันธ์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๑๐.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๔ ด้าน ประกอบด้วย

- ๑) ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา
- ๒) ด้านร่วมหาวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหา
- ๓) ด้านร่วมปฏิบัติงาน
- ๔) ด้านร่วมติดตามประเมินผล และบำรุงรักษา

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ พระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑๓๐ รูป

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาเฉพาะเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้กำหนดระยะเวลาตั้งแต่ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึง เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นเวลา ๑๑ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ระดับของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับใด

๑.๔.๒ ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนก ตามสถานภาพส่วนบุคคลเป็นอย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๒ พระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๓ พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๔ พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษา(สามัญศึกษา)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๕ พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกธรรม)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๖ พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๕.๗ พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัดต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ที่ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัดเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

การมีส่วนร่วม หมายถึง ผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความ ต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกัน จะต้องมีความจนเกิด ความคิดริเริ่ม โครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้น ของการที่มีคนมาร่วมกันได้ควร จะต้องมีการตระหนัก ว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่มหรือใน นามกลุ่มนั้น กระทำผ่าน องค์การ (organization) ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้

การอนุรักษ์ หมายถึง รักษาและใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดและนานที่สุดหรืออีก ความหมายหนึ่ง หมายถึงการรักษาไว้ให้อยู่ในสภาพเดิม หากมีการเปลี่ยนแปลงก็เปลี่ยนแปลง ไปตามสภาพธรรมชาติ หรือสภาวะแวดล้อมโดยที่ไม่ใช่คนไปทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

โบราณสถาน หมายถึง สถานที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ซึ่งมีอายุเก่าแก่และเป็น สถานที่ซึ่งให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในอดีตของจังหวัด พระนครศรีอยุธยา และควรได้รับการหวงแหนปกป้องรักษาไว้ให้เป็นมรดกของชาติสืบไป

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน หมายถึง การร่วมมือ ตลอดจน รับผิดชอบ มีความเสียสละในการกระทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการถนอมดูแลรักษา อนุรักษ์ อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งมีอายุเก่าแก่และเป็นสถานที่ซึ่งให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองและชีวิตความเป็นอยู่ ของผู้คนในอดีต และควรได้รับการหวงแหนปกป้องรักษาไว้ให้เป็นมรดกของชาติสืบต่อไป ซึ่งการ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานมีใน ๔ ลักษณะคือ ร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาหาวิธี การ เพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา

การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา หมายถึง การค้นหา รับรู้ว่าจะไร เป็นสาเหตุของปัญหา ตลอดจนมีการประชุมเพื่อปรึกษา และร่วมตัดสินใจว่าจะไรเป็นสาเหตุ ของ ปัญหา

การมีส่วนร่วมในการหาวิธีเพื่อแก้ไขปัญหา หมายถึง การสร้างรูปแบบวิธีการ พัฒนาเพื่อขจัดและลดปัญหา หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ ต่อการแก้ไขปัญหา โดยการแสดงความคิดเห็น วางแผน และจัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาหรือลดปัญหาที่เกิดขึ้น

การมีส่วนร่วมในการร่วมปฏิบัติงาน หมายถึง ประชาชนมีแรงงานและมีประสบการณ์ที่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมขั้นนี้ได้เพราะในกิจกรรมพัฒนาบางประเภทถ้าหากให้ประชาชนร่วมลงทุนด้านแรงงานในกิจกรรม จะทำให้เขามีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดการบำรุงรักษา รักและหวงแหน ในทางตรงข้าม ถ้าเขาไม่มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ถ้าการลงทุนด้านแรงงานและการปฏิบัติงานทั้งหมดมาจากภายนอกถ้าเกิด อะไรเสียหาย เขาก็ไม่เดือดร้อนมากนักเพราะเมื่อไม่ใช่กำลังแรงงานของเขา เขาก็จะไม่บำรุงรักษา ไม่รักไม่หวงแหนนอกจากนั้น การเข้าร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเอง จะทำให้เขาเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และสามารถดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน หมายถึง ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน เพื่อที่จะสามารถบอกได้ว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร ดังนั้นในการประเมินผลควรที่จะต้องมีทั้งประชาชนในชุมชนนั้นเอง และคนนอกชุมชนช่วยกันพิจารณาว่า กิจกรรมที่กระทำลงไปนั้นเกิดผลดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งจะทำให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการทำกิจกรรมนั้นร่วมกัน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ได้ทราบถึงระดับของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๒ ทำให้ได้ทราบถึงผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ได้ทราบถึงปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน
- ๒.๓ ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๑.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนี้เกิดได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ หลายกิจกรรม และหลายวัตถุประสงค์ ความแตกต่างเช่นนี้มีผลให้ไม่สามารถนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมได้อย่างครอบคลุมครบถ้วนและเป็นที่ยอมรับทั่วไป นอกจากนี้ข้อบ่งชี้เนื้อหาสาระของการมีส่วนร่วมยังมีได้กระจ่างชัดอีกด้วย อย่างไรก็ตาม นักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังต่อไปนี้

ดีเลน (Delen) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือ การแบ่งอำนาจในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจในการกำหนดหรือจัดสรรทรัพยากร ซึ่งจะไม่สามารถทำได้โดยขาดความเข้าใจร่วมกันได้จริงจังและการประสานงานกัน โดยการร่วมมือกันของบุคคลส่วนใหญ่ที่แสดงออก โดยผ่านกลุ่มตัวแทนในการกำหนด และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งจะทำให้บุคคลและกลุ่มบุคคลสามารถตัดสินใจในสิ่งที่กระทบต่อชีวิตเขา โดยเฉพาะผลประโยชน์ที่เขาควรได้รับจากบริการต่างๆ^๑

^๑Delen, Corazan Alma G , **People Participation**, (Philippine Encyclopedia of Social Works, 1977), PP. 230 – 236.

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปแล้วหมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แต่ก็ไม่หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจแยกเพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงานด้วย และการตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์ และการประเมินผลในกิจกรรมพัฒนาด้วย ซึ่งจะเห็นว่า การตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องกับเกือบโดยตรงกับการดำเนินงาน ทั้งยังเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ และการประเมินผลด้วยเหมือนกัน กล่าวคือ ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการดำเนินงาน และ ผลประโยชน์ก็จะมาเป็นตัวกำหนดใหญ่ให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้นนั่นเอง นอกจากนี้ก็มีผลสะท้อนกลับจากการประเมินผล และการดำเนินงานกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย^๒

นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา ได้อธิบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงเกิดจากกระบวนการทำงานจากเบื้องล่างขึ้นไป การมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญในการที่จะช่วยให้เกิดจากการกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับการพัฒนาไปสู่สมาชิกของสังคม กิจกรรมต่างๆ จะเน้นไปที่การให้การศึกษาและการสร้างพื้นฐานขององค์กร การมีส่วนร่วมจึงต้องมีองค์ประกอบหลักๆ อยู่ ๓ ประการ คือ^๓

๑. การแบ่งสรรอำนาจและได้รับทรัพยากรที่ขาดแคลนหายาก
๒. มีความพยายามอย่างจริงจัง โดยกลุ่มชนที่จะควบคุมชะตาชีวิตของตนและปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่
๓. เปิดโอกาสให้บุคคลที่อยู่ในกลุ่มชั้นล่าง ๆ ได้พัฒนา

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่บุคคลกลุ่มคน ประชาชนหรือองค์กรได้ร่วมพิจารณาแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยร่วมกันวางแผนโครงการร่วมกันปฏิบัติงาน ประเมินผลงาน พิจารณาตัดสินใจและร่วมกันรับผิดชอบด้วยความสมัครใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ การเปลี่ยนแปลงในแนวนโยบายให้บรรลุวัตถุประสงค์ ภายใต้การกำหนดและดำเนินการของประชาชนเอง^๔

^๒Cohen, J.L. & Arato, A, **Civil Society and political theory**, (M.I.T.Press, U.S.A,1997), P. 7-9.

^๓นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา, **แนวทางการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท**, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘.

^๔เอนก เหล่าธรรมทัศน์, **“ประชาสังคมพัฒนาการและหัยยะแห่งอนาคต”**, วารสาร **นิเวศวิทยา**, (ฉบับที่ ๒๓. ๒๕๔๗), หน้า ๓๔.

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมกันปฏิบัติ และรวมกันรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชน^๕

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญเรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมของมนุษย์ในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งรูปส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัคร รูปแบบต่าง ๆ ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน^๖

สุรางค์รัตน์ จำเริญรพล ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นการร่วมมือ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นอย่างปัจเจกบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมกันรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง^๗

อุดม แยมชื่นพงษ์ สรุปได้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการทำงานของคณะกรรมการสภาตำบลกับประชาชน กลุ่มประชาชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรของรัฐบาลและเอกชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในการอนุรักษ์แหล่งน้ำแม่น้ำท่าจีนใน ๕ ลักษณะ คือ ร่วมศึกษาปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามผลและร่วมบำรุงรักษา^๘

สุเมธ ทราญแก้ว ได้ให้ความหมายกรณีการมีส่วนร่วมว่า การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับ ประชาชน

^๕ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, *หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

^๖ไพรัตน์ เตชะรินทร์, “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข”, *วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๖.

^๗สุรางค์รัตน์ จำเริญรพล, “การสร้างประชาสังคมโดยรัฐ : การปรับตัวของรัฐไทย” *วิทยานิพนธ์คณะรัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๙.

^๘อุดม แยมชื่นพงษ์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่งน้ำท่าจีนศึกษาเฉพาะกรณีแม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, *วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗.

ที่เข้าร่วม มีการพัฒนา ภูมิปัญญาและการรับรูปร่าง สามารถคิดวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง^๕

นงเยาว์ หลีพันธุ์ สรุปได้ว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ การร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้นผู้กระทำการเปลี่ยนแปลงจะต้องยอมรับในปรัชญาทางการพัฒนาชุมชนที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมชุมชน ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและการชี้แนะที่ถูกต้อง^๖

นิพนธ์ ทวีกาญจน์ สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใดๆ ต้องการดำเนินการของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามประสงค์ของตน จนมาสู่การตัดสินใจกระทำเพื่อให้บรรลุถึงความประสงค์นั้นๆ ซึ่งการกระทำก่อให้เกิดการพัฒนาความรูปร่างและสติปัญญาอีกทางหนึ่ง^๗

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่บุคคลได้ร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ร่วมเสียสละเวลา แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ เป็นเรื่องของจิตใจ อารมณ์ของบุคคล ในสถานการณ์ที่มีเหตุเร้าใจในการกระทำ เพื่อจะบรรลุวัตถุประสงค์ ที่บุคคลอยากรวมทำกิจกรรมด้วยความสมัครใจ โดยมีการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์^๘

เอี่ยมพร พูนขวัญ ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าหมายถึง ความร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าจะของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบหรือ

^๕สุเมธ ทรายแก้ว, “ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทรัพยากรธรรมชาติศึกษาเฉพาะรายกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดนครสวรรค์, ”วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

^๖นงเยาว์ หลีพันธุ์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในจังหวัดจันทบุรี, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล ๒๕๔๗), หน้า ๒๔.

^๗นิพนธ์ ทวีกาญจน์, *อยุธยาอมรคโลก*, (พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์เทียนวัฒนา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐.

^๘ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, “การพัฒนาเขตบริเวณในเขตเมืองเก่า”, *เมืองโบราณ*, ที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑-๔ (มกราคม – ธันวาคม ๒๕๔๓), หน้า ๓๐.

เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มคน หรือองค์กร เพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์^{๑๓}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ประชาชนทั้งที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มคน ร่วมมือร่วมรับผิดชอบ และร่วมเสียสละในการกระทำกิจกรรมการต่างๆ เพื่อพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น ร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ร่วมหาวิธีเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด และร่วมในการติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษาสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวม

๒.๑.๒ ปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

มีผู้เสนอปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมไว้หลายปัจจัยแตกต่างกันไป ดังนี้

คอฟแมน (Kaufman) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว รายได้ และระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน^{๑๔}

รีดเดอร์ (Reeder) ได้สรุปปัจจัยต่าง ๆ ที่มีต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๑๑ ประการ ดังนี้^{๑๕}

๑. การปฏิบัติตนให้คล้อยตามความเชื่อพื้นฐาน กล่าวคือ บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนกันจะเลือกแบบวิธีการปฏิบัติซึ่งสอดคล้องและคล้ายคลึงกับความเชื่อพื้นฐานของตนเอง

๒. มาตรฐานคุณค่า บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนกันจะปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้องกับมาตรฐานคุณค่าของตนเอง

๓. เป้าหมาย บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนกันจะส่งเสริมปกป้องและรักษาเป้าหมายของตนเอง

๔. ประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล บางครั้งมีรากฐานมาจากประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา

^{๑๓} เอื้อมพร พูนขวัญ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมองค์พระปฐมเจดีย์” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘.

^{๑๔} Kaufman, H.F. **Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities**, (Agricultural Experiment Station Bulletin, 1949), P. 528.

^{๑๕} Reeder, William W, **Some Aspects of the Informal Social Participation of Farm Families in New York State Cornell University**, (Unpublished. Ph.D. Dissertation, 1974), PP. 33-34.

๕. ความคาดหวัง บุคคลและกลุ่มบุคคลจะมีความประพฤติตามแบบที่ตนคาดหวังว่าจะต้องประพฤติในสถานการณ์เช่นนั้น ทั้งยังชอบปฏิบัติต่อผู้อื่นในลักษณะที่ตนคาดหวังจากผู้อื่นด้วย

๖. การมองตัวเอง บุคคลและกลุ่มบุคคลมักทำสิ่งต่างๆ ซึ่งคิดว่าตนเองควรกระทำเช่นนั้น

๗. การบีบบังคับ บุคคลและกลุ่มบุคคล มักจะทำการต่างๆ ด้วยความรู้สึกที่ตนเองถูกบีบบังคับให้ทำ

๘. นิสัยและประเพณี บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่างๆ ซึ่งเรามีนิสัยชอบกระทำในสถานการณ์นั้น

๙. โอกาส บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการปฏิบัติของสังคมโดยเฉพาะในทางที่เกี่ยวข้องกับจำนวนและชนิดของโอกาส ซึ่งโครงสร้างของสังคมเอื้ออำนวยให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำเช่นนั้น เท่าที่พวกเขาได้รับรู้มา

๑๐. ความสามารถ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมบางอย่างที่ตนเห็นว่าสามารถทำในสิ่งที่ต้องการให้เขาทำในสถานการณ์นั้น

๑๑. การสนับสนุน บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเริ่มปฏิบัติเมื่อเขาารู้สึกว่าเขาได้รับการสนับสนุนที่ดี เพื่อให้การกระทำเช่นนั้น

นาคม วีรสวรรณจักร ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมดังนี้ คือ^{๑๖}

๑. ความที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์ วิหาร

๒. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะกระทำเช่นนั้น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรง ผู้น้อยก็ช่วยแรง

๓. อำนาจบังคับที่เกิดจากคนที่มีความเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น บีบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส

โคเฮนและอัฟฮอฟฟ (Cohen and Uphoff) เสนอว่าบุคคล ๔ ฝ่ายที่มีส่วนสำคัญในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นยังมีปัจจัย หลายอย่างที่เกี่ยวเนื่องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุและเพศ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา

^{๑๖} นาคม วีรสวรรณจักร, "ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา ชาวอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี" วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๘๓.

สถานภาพทางสังคม อาชีพ รายได้และทรัพย์สิน ระยะเวลาในท้องถิ่นและระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ และพื้นที่ดิน ถือครองและสภาพการทำงาน^{๑๗}

ธวัช เบญจจาริกุล ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๕ ปัจจัย ดังนี้^{๑๘}

๑. ปัจจัยทางด้านสังคม
๒. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ
๓. ปัจจัยทางด้านการเมือง
๔. ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม
๕. ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาสังคม

สากล สถิตวิทยานันท์ ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมว่าเกิดจากแนวคิดสำคัญ ๓ ประการ คือ^{๑๙}

๑. ความสนใจและความหวังกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความหวังกังวลส่วนบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความหวังกังวลร่วมกันของส่วนรวม

๒. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือปฏิบัติทำงานร่วมกัน

๓. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนาการตัดสินใจร่วมกันนี้ต้องรุนแรงและมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการที่จะสนองตอบความเห็นของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ

ชูเกียรติ ภัยลี ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมมี ๓ ปัจจัย ดังนี้^{๒๐}

^{๑๗}Cohen, John M. Uphoff, Norman T. "Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design Implementation and Evaluation", Rural Development Monograph No.2. **Rural Development Committee Center for International Studies**, (Cornell University, January, 1977), p. 6.

^{๑๘}ธวัช เบญจจาริกุล, "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวเขาในการพัฒนากรณีศึกษาหมู่บ้านชาวเขา ชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ประจำปี ๒๕๒๗, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕-๒๖.

^{๑๙}สากล สถิตวิทยานันท์, **ภูมิศาสตร์ชนบท**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๖.

^{๒๐}ชูเกียรติ ภัยลี, "การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงานกับเขตพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงานของตำรวจชุมชนแลมวชนสัมพันธ์ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา," วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๒.

๑. ปัจจัยส่วนบุคคล
๒. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม
๓. ปัจจัยทางด้านการติดต่อสื่อสาร

สุชา จันท์เอม ได้กล่าวถึงปัจจัยของการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ประการด้วยกันดังนี้^{๑๑}

๑. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ นั้น จะมีเหตุผลสำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรก มองเห็นว่าตนจะได้รับผลตอบแทนในสิ่งที่ทำลงไป ประการที่สอง การได้รับการบอกกล่าวหรือได้รับการชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

๒. ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม การมองเห็นช่องทางในการมีส่วนร่วม และมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับหลังการมีส่วนร่วม ดังนั้นพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางการมีส่วนร่วม จึงควรมีลักษณะดังนี้ คือ ประการแรก เปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ประการที่สอง มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนมีโอกาเข้าไปมีส่วนร่วม จะสามารถกำหนดเงื่อนไขตามสภาพความเป็นจริงของตนได้ ประการที่สาม มีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

๓. ปัจจัยด้านอำนาจ ในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม ประชาชนสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และผลประโยชน์ของกิจกรรมได้รูปแบบขั้นตอนการมีส่วนร่วมมีผู้เสนอรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้มากมาย ซึ่งมีความแตกต่างกันดังต่อไปนี้

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ แบบดังนี้^{๑๒}

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ได้แก่
 - ริเริ่มตัดสินใจ
 - ดำเนินการตัดสินใจ
 - ตัดสินใจปฏิบัติการ

๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานขอความร่วมมือ

๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ ทางด้านสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมและแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

^{๑๑} สุชา จันท์เอม, จิตวิทยาทั่วไป. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗), หน้า ๓๔.

^{๑๒} อ่างแล้ว, หน้า ๒๑๙-๒๒๒.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น ๔ ขั้นตอน
ดังนี้^{๒๓}

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา
๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

กรรณิการ์ ชมดี ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น ๑๐ รูปแบบ ดังนี้^{๒๔}

๑. การมีส่วนร่วมประชุม
๒. การมีส่วนร่วมออกเงิน
๓. การมีส่วนร่วมในกรรมการ
๔. การมีส่วนร่วมในผู้นำ
๕. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
๖. การมีชักชวน
๗. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
๘. การมีส่วนร่วมในผู้เริ่ม
๙. การมีส่วนร่วมในผู้ใช้แรงงาน
๑๐. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ ได้แสดงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้^{๒๕}

๑. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้า ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น
๒. ร่วมคิดค้นและสร้างรูปแบบ วิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหาที่เกิด หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ หรือเพื่อสนองความต้องการ
๓. ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหา และเพื่อสนองความต้องการ
๔. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

^{๒๓}เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์), ฉบับที่ ๓ – ๔ (กรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๒๗), หน้า ๒๗๒-๒๗๓.

^{๒๔}กรรณิการ์ ชมดี, “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓.

^{๒๕}ไพรัตน์ เตชะรินทร์, “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข”, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕.

๕. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๖. ร่วมกันลงทุนในกิจกรรม โครงการที่เกิดขึ้นตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงาน

๗. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

๘. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการกิจกรรมที่ได้ทำไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

ขวัญชัย วงศ์นิติกร ได้จัดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้^{๒๖}

๑. การร่วมประชุม
๒. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
๓. การตีปัญหาให้กระจ่าง
๔. การออกเสียงสนับสนุน – คัดค้านปัญหา
๕. การออกเสียงเลือกตั้ง
๖. การบริจาคเงิน
๗. การบริจาควัสดุ
๘. การช่วยเหลือด้านแรงงาน
๙. การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง
๑๐. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ

สุข ดีอินทร์ ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ ๗ ขั้นตอน ดังนี้^{๒๗}

๑. การสำรวจขั้นต้น
๒. การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
๓. การหาแนวทางแก้ไขปัญหา
๔. การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา
๕. การปฏิบัติตามโครงการ
๖. การประเมินผลโครงการ
๗. การพิจารณาบททวนโครงการที่ทำไว้แล้ว

^{๒๖} ขวัญชัย วงศ์นิติกร, “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้อาศัยในเขตหมู่บ้านจัดสรรเทพประทาน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๘.

^{๒๗} ประสบสุข ดีอินทร์, “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนันผู้ใหญ่บ้านภาคเหนือ”, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔.

นายเยาว์ หลีพันธ์ ได้สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมโดยแบ่งออกเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้^{๒๔}

๑. การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวางแผนป้องกันเป็นการตัดสินใจว่าจะไรคือปัญหาอะไรคือสาเหตุและจะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไรโดยกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน
๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนป้องกันรักษา โดยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันตามวิถีทางและแนวทางให้เป็นไปตามโครงการและตามแผนการที่ได้กำหนดขึ้น
๓. การมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา ซึ่งเกิดจากกิจกรรมหรือการดำเนินงานของชุมชน
๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เป็นการประเมินการทำงานและประเมินสภาพภายนอกด้วย

จากดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปรูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วมได้ดังนี้

๑. ร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา
๒. ร่วมหาวิธีเพื่อแก้ไขปัญหา
๓. ร่วมปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด
๔. ร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายกว้างซึ่งมักจะคาบเกี่ยวกับการพัฒนานั้น ก็คือ การให้ออกาสประชาชนเป็นฝ่ายการตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจ ให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระการทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจนเนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้ ทั้งนี้ การจะเกิดสภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนตามความหมายที่กล่าวถึงข้างต้นจะต้องเกิดสภาพการณ์หรือเงื่อนไขสำคัญ คือ การมีความตระหนักและความเห็นพ้องต้องกันของประชาชนที่มีจำนวนมากพอต่อการริเริ่มโครงการ/กิจกรรมหนึ่งกิจกรรมใด ที่เป็นความต้องการของส่วนรวม โดยความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามารับผิดชอบเพื่อการดำเนินการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่

^{๒๔}นายเยาว์ หลีพันธ์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในจังหวัดจันทบุรี”, วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗), หน้า ๒๗.

ต้องการโดยมีลักษณะเป็นการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

เงื่อนไขการมีส่วนร่วมและการวัดการมีส่วนร่วมนั้นการทำงานในแต่ละอย่างนั้นต้องมีเงื่อนไขหรือข้อตกลงร่วมกันการทำงานแต่ละชิ้นจึงจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ดังต่อไปนี้

๒.๑.๓ เงื่อนไขการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผล ประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

จากแนวคิดและทัศนะที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยกประเด็นสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจาก เป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการ โดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม แต่การทำกิจกรรมต่าง ๆ นั้นต้องมีเงื่อนไขที่จะต้องทำและปฏิบัติร่วมกันดังนี้

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ กล่าวถึงเงื่อนไขการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ประการ ดังนี้^{๒๙}

๑. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
๒. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม
๓. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

๑. ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม การมีส่วนร่วมรวมไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่ฉุกเฉิน
๒. ประชาชนต้องไม่เสียเงินทองค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปจนเกินกว่าที่เขาประเมินถึงผลตอบแทนที่จะได้รับ
๓. ประชาชนต้องมีความสนใจที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วม

^{๒๙}นรินทร์ จงวุฒิเวศย์, กลวิธีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๗.

๔. ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้งสองฝ่าย

๕. ประชาชนต้องไม่รู้สึกระทอบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคมหากจะมีส่วนร่วม

สรุปว่าการมีส่วนร่วม คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความ ต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกัน จะต้องมีความชัดเจน ความคิดริเริ่ม โครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้น ของการที่มีคนมารวมกันใดควร จะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่มหรือใน นามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์การ ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้

ฉะนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำงานต่าง ๆ นั้นต้องมีกฎเกณฑ์ในการมีส่วนร่วมความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถของแต่ละบุคคลให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่จึงจะต้องมีเกณฑ์การวัดผลที่ออกมาจากการปฏิบัติงานดังต่อไปนี้

๒.๑.๔ การวัดการมีส่วนร่วม

วิธีการวัดมีวิธีการวัดที่สำคัญอยู่ ๓ วิธีคือ

๑. การวัด เป็นการวัดเพื่อเทียบกับเกณฑ์วัดที่เป็นตัวเทียบวัด หรือที่เป็นเกณฑ์มาตรฐาน เช่น กำหนดส่วนสูงมาตรฐานไว้ที่ ๑๖๐ เซนติเมตร จึงจะผ่านเกณฑ์คัดเลือก

๒. การวัดความคืบหน้าหรือดีค่า เป็นการวัดหรือดีค่าเพื่อเทียบกับเป้าหมายของงานทั้งหมด หรือคุณค่าความสามารถของบุคคลหรือผลงานในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ มีประโยชน์เพื่อปรับปรุงระบบงานหรือคุณค่าของผลงานหรือบุคคล เช่น โครงการรณรงค์ส่งเสริมการขาย ๖ เดือน ขณะนี้ผ่านมา ๑ เดือนแล้วมีผลงานเป็นจำนวนเท่าใด

๓. การวัดประเมินผล เป็นการวัดหรือดีค่าเมื่อดำเนินการไปจนครบกำหนดโครงการหรือช่วงเวลาที่กำหนด เช่น กำหนดเป้าหมายว่าสิ้นปีจะได้กำไร ๑๐๐ ล้าน เมื่อสิ้นปีมีผลกำไรเป็นเท่าใด และจะจัดอันดับความสามารถบรรลุผลของแต่ละฝ่ายหรือ แต่ละหน่วยงานในองค์การได้อย่างไรบ้าง

แคสเปอร์สัน และบริทแบท (Kasperson & Breifbat) ได้เสนอระดับการวัดการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ประการ คือ^{๓๐}

๑. การกระทำของแต่ละบุคคลมิได้เป็นการกระทำโดยกลุ่ม แต่การแสดงออกของบุคคลในกระบวนการการมีส่วนร่วมนั้น จะแสดงถึงค่านิยม การรับรู้และพฤติกรรมของ

^{๓๐}Kasperson, R.E.&Breitbat,M, **Participation Decentralization and Advocacy Planning Resource No.25**, (Association of American Geographers, Washington D.C,1974), P. 36.

แต่ละบุคคล กล่าวคือกริยาที่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมก็คือกริยาของแต่ละบุคคลที่มีต่อการแสดงผลของการกระทำนั้นโดยตรง

๒. ความถี่ของการกระทำซึ่งแสดงออกโดยการมีส่วนร่วมกระทำที่บ่อยครั้ง ระยะเวลาของกิจกรรมที่ยาวนาน หรือมีความผูกพัน และมีแรงจูงใจในการกระทำ

๓. คุณภาพของการเข้าร่วมพิจารณาจากผล และผลกระทบของการกระทำในเบื้องต้น เช่น ความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การเปิดกว้างยอมรับความสามารถ ยอมรับความคิดเห็นและมีการประเมินผล

สมใจ เข็มเจริญ ได้เสนอตัวชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทางสังคม โดยได้กำหนดระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมกิจกรรมไว้ดังนี้^{๓๐}

๑. การมีความสนใจและร่วมประชุม
๒. การให้การสนับสนุนช่วยเหลือ
๓. การเป็นสมาชิกและกรรมการ
๔. การเป็นเจ้าของหน้าที่

ทั้งนี้จะดูจากลักษณะต่างๆ ที่แสดงออก คือการเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ การบริจาคเงินทอง วัสดุสิ่งของ และการเสียสละเวลา แรงงาน เป็นสมาชิกของคณะกรรมการและเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรมนั้นโดยตรง

สรุปแล้วจากแนวความคิดอันเกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมดังกล่าวมาจะเห็นว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกระทำกิจกรรมหนึ่ง ๆ ส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกันไม่แตกต่างกันมากนัก การเกี่ยวข้อทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มซึ่งผลของการเกี่ยวข้อดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว ด้วยผลของการทำงานร่วมกันสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๕ วัตถุประสงค์ของการให้ประชาชนมีส่วนร่วม

การทำงานร่วมกันนั้นต้องมีวัตถุประสงค์คือข้อกำหนดที่เราตั้งขึ้นมาว่า เราทำสิ่งนั้นๆ เพื่ออะไรเป้าหมายและวัตถุประสงค์ต้องสอดคล้องกันและเป็นไปได้ในเชิงหลักการทางวิทยาศาสตร์เช่น เมื่อได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้แล้วก็จะนำมาซึ่งวัตถุประสงค์ที่จะทำร่วมกัน

หนุณาท พุกไธสง ได้สรุปว่าวัตถุประสงค์ของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่าง ๆ มีดังนี้^{๓๑}

^{๓๐}สมใจ เข็มเจริญ, "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษากรณีตำบลละเหยียบ อำเภอสองจังหวัดแพร่", วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

๑. เพื่อได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ หรือ กิจกรรม และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น
๒. เพื่อช่วยในการชี้ประเด็นปัญหา และคุณค่าต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อม
๓. เพื่อแสดงความคิดเห็นอันอาจเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหา
๔. เพื่อช่วยในการให้ข้อมูลย้อนกลับ และช่วยในการวิเคราะห์หาผลกระทบ
๕. เพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้งและเพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกัน

๒.๑.๖ ข้อดีของการให้ประชาชนมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนาหลักการในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น เริ่มมาจากบทเรียนของความล้มเหลวในการพัฒนาชุมชนชนบท ที่ไม่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาแบบยั่งยืน ประกอบกับกระแสความคิดของนักวิชาการทั้งในประเทศ และในระดับสากล เกี่ยวกับเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจึงมีทั้งข้อดีและข้อเสียในการมีส่วนร่วม

นฤนาท พุทโรสง สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะทำให้เกิดประโยชน์หลายประการ ดังนี้^{๓๓}

๑. ทำให้ได้ข้อมูลกว้างขวางและหลายแห่ง โดยเฉพาะข้อมูลที่ไม่อาจจะพิจารณาตีความเป็นตัวเลขได้ง่าย ๆ
๒. ทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในหน่วยงานและการตัดสินใจของหน่วยงานนั้นมากขึ้น
๓. ช่วยตรวจสอบการตัดสินใจของทั้งฝ่ายการเมืองและการบริหาร
๔. เป็นการผลักดันให้หน่วยงานต่าง ๆ ต้องพิจารณาประเด็นผลกระทบให้กว้างขวางและรอบด้านมากขึ้น

นอกจากข้อดีของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมดังกล่าวแล้ว การที่ประชาชนมีส่วนร่วมยังก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

^{๓๒} นฤนาท พุทโรสง, พ.ต.ต. "ความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน:ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานในบริเวณเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา", วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

๑. ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยเมื่อได้รับความร่วมมือจากประชาชน
๒. ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมต่าง ๆ
๓. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมนั้น ๆ พิจารณาข้อดี ข้อเสีย ในการดำเนินการต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดเกิดผลกระทบน้อยที่สุด

๒.๑.๗ ข้อเสียของการให้ประชาชนมีส่วนร่วม

ถึงแม้ว่าโดยทั่วไปแล้ว การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมและมีการจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ดีย่อมก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมาก แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าข้อเสียที่เกิดขึ้นนั้น ควรจะต้องนำมาพิจารณาด้วยเช่นกัน

หนุหนาท พุทธิโรสง ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจก่อให้เกิดผลเสียบางประการ คือ^{๓๔}

๑. ประเด็นที่กำลังพิจารณาอาจเกิดความสับสน เนื่องจากมีความหลากหลายมากเกินไป สาเหตุอาจเกิดจากผู้มีส่วนร่วมไม่มีความรู้ในเรื่องนั้น หรือรับรู้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนไม่ถูกต้อง
๒. จากการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาอาจทำให้โครงการล่าช้ากว่ากำหนดและต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น
๓. มีแนวโน้มที่ประชาชนจะละเลยหรือให้ความสนใจน้อยลงเมื่อโครงการมีระยะเวลายาวนานเกินไป

สรุปว่าวัตถุประสงค์หมายถึงเป้าหมายซึ่งต้องการให้กิจกรรมบรรลุผลหรือหมายถึงเป้าหมายระยะสั้นที่มีลักษณะเจาะจงซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่สามารถวัดได้จากความสำเร็จที่ได้วางกฎเกณฑ์ร่วมกัน ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานร่วมกัน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน

ปัจจุบันมีกองอนุรักษ์สิ่งแวดลอมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่ในการเสนอแนะนโยบายและโครงการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดลอมธรรมชาติและ สิ่งแวดลอมศิลปกรรม กำหนดแนวทางแผนปฏิบัติการ มาตรการในการควบคุม ป้องกัน

^{๓๔} อ่างแล้ว.

และแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ รวมทั้งวางแผนการอนุรักษ์เฉพาะพื้นที่คุ้มครองเพื่อการอนุรักษ์ ประสานงาน ประเมินผล ติดตามและตรวจสอบ การดำเนินงานให้เป็นไปตามแนวทาง มาตรการและแผนปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ ดำเนินการตามพันธกรณีในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและ ธรรมชาติของโลก ตลอดจนปฏิบัติงานร่วมกันหรือ สนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมายและเพื่อให้การ ดำเนินงานดังกล่าวเป็นไป ตามนโยบายของรัฐ ดังนั้นอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๘ แห่ง พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๔ คณะกรรมการ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแล ซึ่งมีองค์ประกอบ อำนาจหน้าที่รับผิดชอบ

๒.๒.๑ แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และย่าน ประวัติศาสตร์

๑) ลักษณะของเมืองและย่านประวัติศาสตร์

ลักษณะของเมืองประวัติศาสตร์ นั้นมีช่วงอายุ (Life Span) อยู่ช่วงใดช่วงหนึ่ง หรือหลายช่วงเวลาในอดีต หรือตั้งแต่ช่วงเวลาในอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เมืองเหล่านั้นมี หลายลักษณะ แตกต่างกันตามขนาด เนื้อหาทางวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน และการใช้ประโยชน์ ของเมืองนั้น การแบ่งตามช่วงอายุของเมือง สามารถแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ^{๓๕}

๑. เมืองร้าง (Abandoned / Dead Ancient / Historic city) เป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ ในช่วงเวลาหนึ่งหรือหลายช่วง ก่อนที่จะถูกทิ้งร้างไปจนถึงปัจจุบัน อาจเนื่องจากภัยสงคราม หรือภัยพิบัติ อื่นๆ เมืองลักษณะนี้สามารถคงอยู่ต่อไปได้เรื่อยๆ ยกเว้น แต่วัสดุและโครงสร้างโบราณสถานที่ยังเชื่อม โทรมไปตามกาลเวลา แต่เนื่องจากไม่มีการใช้งานอื่นเข้าแทรกแซง เมืองลักษณะนี้จึงไม่เสี่ยงอันตรายมาก นัก และต้องการเพียงแผนงานเพื่อการอนุรักษ์ การนำเสนอ และการบำรุงรักษา

๒. เมืองโบราณที่ถูกทิ้งร้างและนำกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่ในการ ตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันถูกจำกัดขึ้น จึงมีการกลับไปตั้งถิ่นฐานที่เดิม และการไปตั้งถิ่นฐานแบบนี้ มักจะไปทำลายหลักฐานของเมืองโบราณเดิมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เป็นปรากฏการณ์ของการ ขยายตัวของประชากรโดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา โดยจะเห็นได้จากการบุกรุกเมือง และทำลายโบราณสถานซึ่งเป็นองค์ประกอบและเนื้อหาของเมืองเพื่อการสร้างอาคารใหม่ๆ ประกอบกับความจำเป็นในการเพิ่มปริมาณของระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ซึ่งหาก ไม่คำนึงถึงแผนผังเมืองโบราณจะมีผลทำให้ สัดส่วน ขนาด รูปแบบการใช้สอย และบรรยากาศ ของเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง ฉะนั้นสิ่งสำคัญของมาตรการการอนุรักษ์ คือการ พิจารณาปรับใช้ให้เข้ากับกิจกรรมใหม่ๆของเมือง อย่างรอบคอบ โดยการท่องเที่ยวอาจมีผลใน

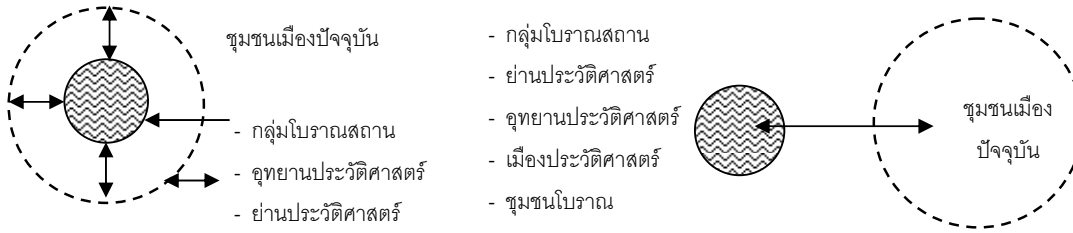
^{๓๕}ธาดา สุทธิธรรม, ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท หิรัญพัฒน์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๒-๑๕๐.

การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ และจงใจให้มีการอนุรักษ์ แต่อาจจะส่งผลในทางบวกและลบในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลและประชาชนที่ต้องดำเนินการเพื่อความอยู่รอดของเมือง

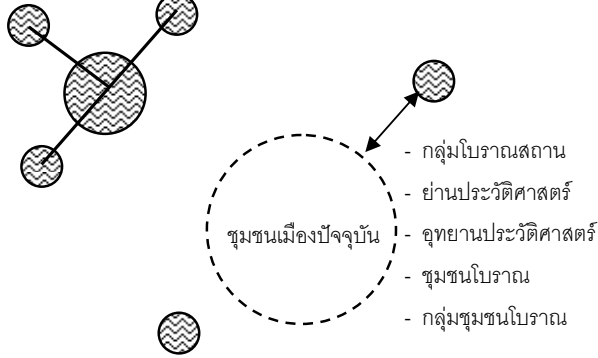
๓. เมืองที่มีการพัฒนามาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน (Living Ancient / Historic City) เป็นเมืองโบราณหรือเมืองประวัติศาสตร์ที่มีการใช้งานสืบเนื่องจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน แสดงถึงความรุ่งเรือง ความตกต่ำ การฟื้นฟู และชีวิตของเมือง ซึ่งพัฒนาการมาตามกาลเวลา มักจะผจญกับการเสื่อมโทรม หรือถูกทำลายเนื้อเมืองในหลายลักษณะ อาทิ การขาดการจัดการทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม หรือระบบเศรษฐกิจที่คล่องจนเกินไป การปรับใช้ประโยชน์ใหม่ ๆ หรือการเพิ่มปริมาณของสาธารณูปการและสาธารณูปโภค ล้วนส่งผลให้รูปแบบ ลักษณะ และบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนแปลงไป

๔. เมืองที่ถูกทิ้งร้างไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และถูกนำกลับมาใช้ใหม่ในยุคประวัติศาสตร์ถึงปัจจุบัน เมืองลักษณะนี้มีหลักฐานของช่วงพัฒนาของเมืองในยุคโบราณแล้วหยุดไป ต่อมามีการกลับเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในยุคประวัติศาสตร์ และทำให้เมืองมีพัฒนาการจากยุคประวัติศาสตร์มาถึงยุคปัจจุบัน การกลับเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่อาจจะโดยชนกลุ่มใหม่ หรืออารยธรรมใหม่

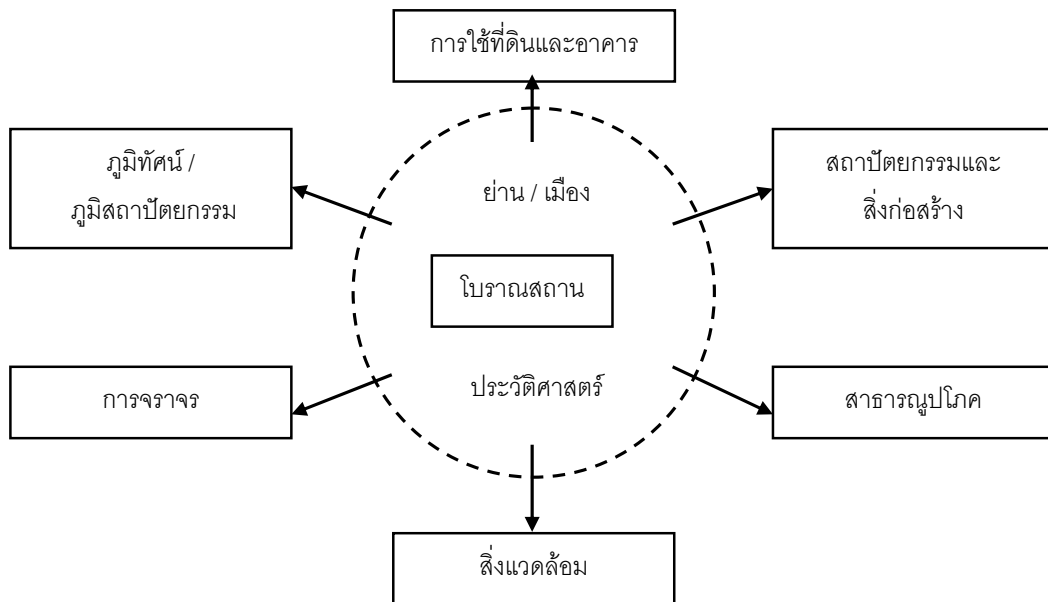
ย่านประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่เมืองหรือชนบทที่กำหนดขอบเขตทางภูมิศาสตร์ได้ ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญที่รวมเชื่อมโยง หรือแสดงความต่อเนื่องของที่ตั้ง โครงสร้าง หรือวัตถุที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแง่ประวัติศาสตร์ หรือสุนทรียภาพ อันเกิดจากการวางแผนหรือพัฒนาทางกายภาพ

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงประเภทของย่าน และเมืองประวัติศาสตร์

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงการพิจารณาระบบการจัดการเมือง และย่านประวัติศาสตร์

กฎบัตรสากลว่าด้วยการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ และย่านประวัติศาสตร์ในเมือง (International Charter for the Conservation of Historic Town and Urban Area) มีใจความสำคัญดังนี้^{๓๖}

๑. ทุกชุมชนเมือง ไม่ว่าชุมชนนั้นจะค่อยๆพัฒนาตามกาลเวลา หรือตั้งใจที่จะสร้างขึ้นใหม่ ล้วนเป็นการแสดงให้เห็นถึงสังคมที่แตกต่างกันไปตามประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้น
๒. กฎบัตรนี้จะเกี่ยวพันถึงย่านประวัติศาสตร์ต่อพื้นที่ในเมือง ทั้งเมืองเล็กและเมืองใหญ่ และย่านประวัติศาสตร์ใจกลางเมือง หรือเพียงส่วนหนึ่งของเมืองที่รวมกับพื้นที่แวดล้อมโดยธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งให้คุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนหรือเมืองด้วย

๑) ความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีต่อเมือง

ตัวเกาะเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางของกรุงศรีอยุธยาในอดีต ถูกล้อมรอบด้วยแม่น้ำสำคัญ ๓ สายคือ แม่น้ำลพบุรีด้านทิศเหนือ แม่น้ำป่าสักด้านทิศตะวันออก และแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเกษตรกรรมอันเป็นพื้นฐานของการตั้งถิ่นฐาน เป็นชุมทางคมนาคมที่เอื้อต่อการค้าทั้งภายในและภายนอก ทำให้กรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าที่มีความสำคัญของภูมิภาคเอเชียและของโลก ในระหว่างพุทธ-ศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๓ นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในปัจจุบันยังคงปรากฏร่องรอยแห่งความเจริญรุ่งเรืองของศิลป-วัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่งดงาม และทรงคุณค่า สะท้อนให้รำลึกถึงภาพความโอ่อ่าสง่างามของปราสาทราชวังวัดวาอาราม ป้อมปราการ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวกรุงศรีอยุธยาในอดีต นครประวัติศาสตร์แห่งนี้เป็นหลักฐานแสดงถึงความชาญฉลาดของชุมชนหนึ่ง นับตั้งแต่การเลือกที่ตั้งชุมชนในบริเวณที่มีแม่น้ำสามสายมาบรรจบกัน เพื่อให้เป็นแหล่งอาหาร และแหล่งเกษตรกรรมอันอุดมสมบูรณ์ พร้อมไปกับเป็นปราการธรรมชาติในการป้องกันข้าศึกศัตรูจากภายนอก นอกจากนั้น ผลงานด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ประณีตศิลป์ และวรรณกรรม ยังเป็นประจักษ์พยานแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดของอารยธรรมแห่งชุมชนหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงเวลาระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๔ อีกด้วย

ปัจจุบันนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา กำลังมีการขยายตัวทางกายภาพอย่างมาก โดยมีการขยายเมือง เพื่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยต่าง ๆ การสร้างอาคารที่บดบังทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นการทำลายคุณค่าของโบราณสถาน ตลอดจนการพัฒนาของถนนหนทางภายในเขตเมือง เพื่อรองรับการคมนาคมที่นักท่องเที่ยวต่างมาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์ ทำให้เขตพัฒนาเป็นไปอย่างไร้ทิศทางของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เช่น การสร้างเสาไฟรูป

^{๓๖} ฅวรรธน์ สายเชื้อ, “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเมืองสงขลา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๘.

นางหงส์ ที่กระจายอยู่โดยทั่วของใจกลางเมืองพระนครศรีอยุธยา ปัญหาของขยะมูลฝอย การสร้างบ้านพัก ที่อยู่อาศัย บ้านจัดสรร อยู่โดยรอบโบราณสถาน และการถมคูคลองต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นหากอุทยานประวัติศาสตร์นครศรีอยุธยาไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะท้องถิ่นที่ต้องมีความเข้าใจในการพัฒนาเมืองที่เป็นเมืองเก่า ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติ จะต้องดำเนินการอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย และทำลายคุณค่าของความเป็นเมืองเก่าที่ได้รับการยอมรับเป็นเมืองมรดกโลก ก็อาจจะทำให้เมืองเก่าแห่งนี้ถูกลดทอนความสำคัญในอนาคตได้ ฉะนั้นพื้นที่ประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญต่อเมืองดังกล่าว

ไฟล์เดิล (Feilden) กล่าวถึง ความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์ว่า ศูนย์กลางเมืองเก่าที่ได้รับการรักษาไว้อย่างดี เป็นข้อได้เปรียบสำหรับประชาชน คือทำให้ประชาชนมีความคุ้นเคยและมีกิจกรรมที่หลากหลายเมื่อเทียบกับเมืองที่เพิ่งได้รับการวางแผน เมืองเก่ามีความสะดวกสบายสำหรับการอยู่อาศัย, มีบริการสาธารณะในขนาดที่เหมาะสม รวมทั้งการจับจ่ายและการสนทนากา การเมืองมักมีศูนย์กลางอยู่รอบอาคารสำคัญ เช่น โบสถ์วิหาร, สุเหร่า หรือลานเมือง (Town Hall) และมืองค์ประกอบของตลาด (Market Square), ทางเดินเท้า, ตรอกซอย คลองและสะพาน พื้นที่เมืองเหล่านี้ สร้างความน่าสนใจประชาชนที่รับรู้ประวัติศาสตร์ของพื้นที่จะรู้สึกถึงคุณค่าในการมีส่วนร่วมในประวัติศาสตร์และควมมีเอกลักษณ์ ซึ่งเมืองประวัติศาสตร์เป็นระบบที่มีหลายหน้าที่ มีกิจกรรมที่อยู่อาศัย, สังคม, การเมือง, และเศรษฐกิจ ดังนั้นพื้นที่ประวัติศาสตร์ควรได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์อาคารและกิจกรรมทางสังคม เพื่อเป็นการส่งเสริมทางเศรษฐกิจ แต่ในปัจจุบันเมืองประวัติศาสตร์มักถูกคุกคามเสมอ โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งสาเหตุของการเสื่อมโทรมได้แก่^{๓๗}

๑) การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร และแนวโน้มการอพยพจากพื้นที่ชนบทไปสู่ศูนย์กลางเมือง, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการทำลายศูนย์กลางประวัติศาสตร์พระราชวัง กลายเป็นย่านการค้าและที่อยู่อาศัยที่เบียดเสียดและไม่มีมาตรฐาน

๒) การเพิ่มการใช้รถยนต์ ในพื้นที่ที่ไม่เคยใช้ยานพาหนะ สร้างมลภาวะและความสิ้นสะอาด การจราจรของรถยนต์นำไปสู่การสร้างถนนผ่านศูนย์กลางประวัติศาสตร์

๓) การพัฒนาอาคารสูงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะอากาศ(Microclimate) นอกจากนี้อาคารสมัยใหม่ที่แทรกตัวเข้ามาขาดรากเหง้าทางวัฒนธรรม และจะทำลายศูนย์กลางประวัติศาสตร์

^{๓๗} วิจารณ์ สีหนาท, “การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลองกรณีศึกษา : คลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี”, หน้า ๑๐.

๔) การเปลี่ยนวิธีการและขนาดของอุตสาหกรรมและการค้า ส่งผลต่อเศรษฐกิจของพื้นที่ประวัติศาสตร์

๕) ผลกระทบที่งานฝีมือมีแนวโน้มเปลี่ยนเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรม(mass production) ซึ่งต้องการอาคารที่ใหญ่ขึ้นและทำให้เกิดการจราจระคับคั่งในพื้นที่ประวัติศาสตร์การเริ่มมีกิจกรรมและการบริการสมัยใหม่ที่โครงสร้างพื้นฐานดั้งเดิมมากเกินไป

๖) การขาดการดูแลรักษาอาคารเก่าและการไม่เข้าใจคุณค่าของกิจกรรมทางวัฒนธรรม

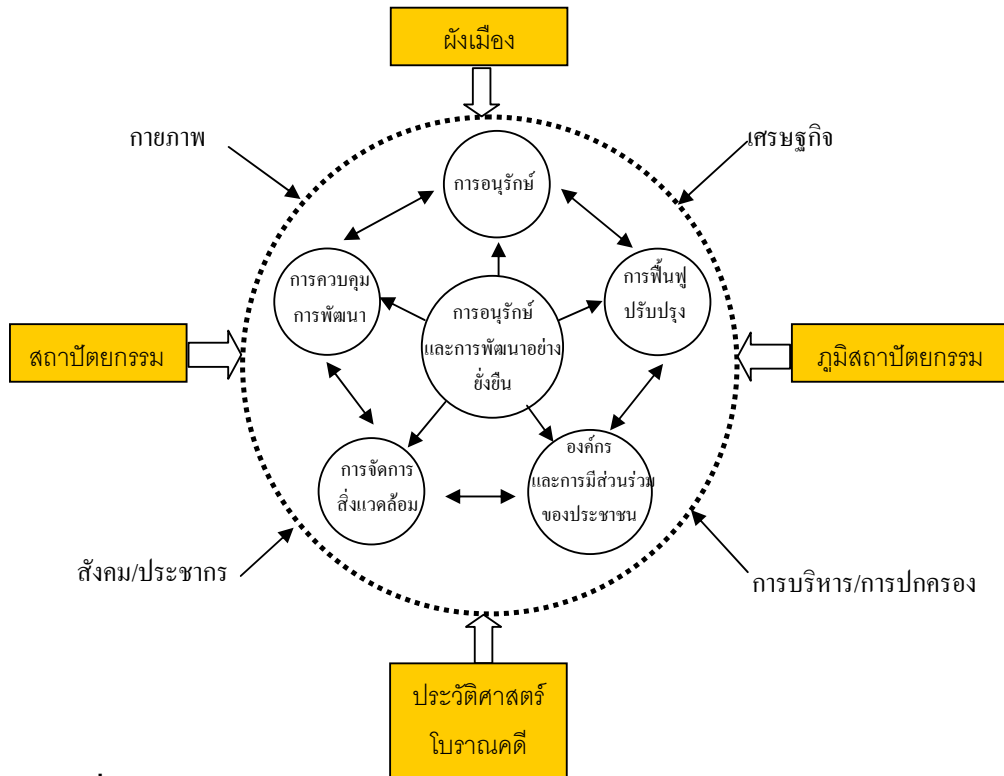
ข้อคิดเห็นที่น่าสังเกตของ UNESCO ในการอนุรักษ์ Old City of Aleppo เกี่ยวกับการคุกคามเมืองประวัติศาสตร์ ยกตัวอย่างเช่น ลักษณะโครงสร้างเมืองอิสลาม (Islamic) ควรคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของเมือง เช่น ผังบริเวณ (Layout) ทางสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะห่อหุ้มตัว, ลักษณะการเกาะกลุ่มอาคาร, และลักษณะเฉพาะของโครงข่ายทางเท้า ควรมีการคุมขนาดและสถาปัตยกรรมในเมืองเก่า และยอมให้มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจราจระโดยรถยนต์ในปริมาณที่จำกัด

๒) การอนุรักษ์กับการวางแผนเมือง (Integrated Conservation)

การอนุรักษ์คือการดูแลรักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึง การป้องกัน การรักษาการสงวนการปฏิบัติสังขรณ์และการบูรณะด้วยโบราณสถานและโบราณวัตถุไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกิดขึ้นได้เอง แต่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ที่มนุษย์ใช้สติปัญญาและความรู้ความสามารถสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด หรือดัดแปลงจากทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อตนและสังคมในสมัยนั้นๆ สถานที่และสิ่งของเหล่านั้น เมื่อตกทอดเป็นมรดกมาถึงคนรุ่นเราก็กกลายเป็นโบราณสถาน และโบราณวัตถุ เช่นเดียวกับอาคาร และวัตถุ ที่เราสร้างขึ้นสมัยนี้ ก็จะเป็นโบราณสถาน และโบราณวัตถุของคนในอนาคตสืบต่อไปแบบนี้ไม่ขาดตอน ฉะนั้น โบราณสถาน และโบราณวัตถุ จึงเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่ง ที่บอกความเป็นมาของบรรพบุรุษ ที่อยู่ในสังคมระดับต่างๆ ตั้งแต่กลุ่มชนขนาดเล็ก จนถึงหมู่บ้าน เมือง และประเทศชาติต่อเนื่องมาจนถึงสมัยเรา ประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาดังกล่าว แสดงพัฒนาการของผู้สร้างสมัยก่อน ส่วนการอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นไว้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่เป็นหน้าที่ของคนรุ่นเรา และรุ่นต่อๆ ไป การ "อนุรักษ์"และการ "พัฒนา" จึงเป็นหลักการที่ต่อเนื่องกัน ไม่ใช่ "ปฏิบัติ" กันอย่างที่บางคนเข้าใจ เรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามช่วงเวลาต่างๆ อย่างมากมาย สามารถใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องทิศทางและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมมนุษย์ได้อย่างดีปัจจุบันทุกจังหวัดมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านลักษณะกายภาพและสังคมวัฒนธรรมอย่างมาก และรวดเร็วส่งผลกระทบต่อร่องรอยและทำเลที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมา รวมทั้งพื้นที่ที่เป็นเมืองเก่า มีโอกาสที่จะถูกเปลี่ยนสภาพหรือถูกทำลายไปอย่างสิ้นเชิงก่อนเวลาอันสมควรจึงควรมีการดำเนินการแทรกแซงกระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพื่ออนุรักษ์ร่องรอยและทำเลบางส่วน

ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าในประเทศไทยไว้ มิให้เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและรักษาไว้มรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีตเหล่านี้ไว้ให้ เป็นสมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่นลูกหลานสืบไป การอนุรักษ์นั้นต้องทำควบคู่ไปกับการวางผังเมือง เพื่อให้เป็นระเบียบเรียบร้อยผังเมืองเป็นเครื่องช่วยสนับสนุนให้รัฐและเอกชนบรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆ ในการพัฒนาเมืองร่วมกันปัจจัยสำคัญที่มีส่วนร่วมในการทำให้เป้าหมายต่างๆ กลายเป็นจริงขึ้นมา ได้แก่การสนับสนุนทางด้านงบประมาณและการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางผังเมืองนั้นๆ แต่เนื่องจากขั้นตอนในการวางผังเมืองมีความสลับซับซ้อนจึงต้องใช้เวลาในการดำเนินการ

ไฟล์เดล(Feilden)กล่าวว่า Integrated Conservation หมายถึงการรวมเอาการอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่ง และเป็นเป้าหมายในการวางแผนเมือง เช่น การพิจารณาโครงสร้างประวัติศาสตร์เท่ากับปัจจัยอื่นๆ ในกระบวนการวางแผน รวมถึงการอนุรักษ์ และการฟื้นฟูอาคาร รวมไปถึงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และบริการทางสังคมที่เหมาะสมที่ค้ำนึ่งถึงพื้นที่ เพื่อประสบความสำเร็จในระยะยาว กระบวนการนี้ควรปฏิบัติร่วมกับผู้อยู่อาศัย^{๓๔}

แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงแนวคิดในการวางแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่า^{๓๕}

^{๓๔} อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

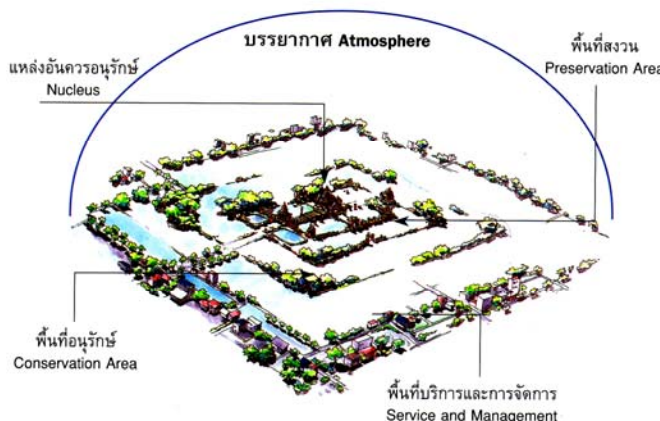
^{๓๕} สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกร, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคุ้มครองมรดกไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

การอนุรักษ์เมืองควรสามารถซึมซับความเป็น Modernization โดยลดความขัดแย้ง และปรับปรุงพื้นที่ที่เล็กละน้อย Feilden^{๔๐} กล่าวว่า การแทรกแซงน้อยที่สุดจะดีที่สุดสำหรับชุมชน การวางแผนเป็นหน้าที่ของรัฐบาล โดยมีกฎหมาย และระบบบริหารของตัวเอง ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศตามวัฒนธรรมประเพณี ดังนั้นจึงไม่ควรหยิบยืมระบบที่ทำมาแล้ว เพราะมันอาจไม่ตอบรับต่อความต้องการของประชาชน เมืองอนุรักษ์ควรอยู่ในที่อยู่อาศัยของประชาชนเพื่อให้งิจกรรมดำเนินต่อไปและไม่เป็นไปในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งองค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ของมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นคุณค่าของชุมชนควรหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการวางแผน และไม่ควรถูก Freeze ชีวิตพื้นที่นั้น (การรักษาให้อยู่ในลักษณะเดิมโดยไม่มีการพัฒนา) แต่ให้เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยความต้องการของประชาชน

๓) ขอบเขตของการอนุรักษ์ (Edge of Preservation Action)

กกกกกกกการกำหนดขอบเขตพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ต้องให้เกิดความแน่ชัดเพื่อประโยชน์ในการบริหารพื้นที่ในการควบคุม การอนุรักษ์ การนำกลับมาใช้ประโยชน์ และการบำรุงรักษาที่ตั้งของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์หรือองค์ประกอบของพื้นที่ที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด แต่การกำหนดว่าพื้นที่นั้นจะครอบคลุมเพียงใดต้องอาศัยการตัดสินใจ จากลักษณะทางกายภาพของหลักฐาน ที่ปรากฏ ประกอบกับปัจจัยด้านอื่นๆ คือ ปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ และปัจจัยทางวัฒนธรรม การบริหารและการควบคุมสภาพแวดล้อมสามารถตัดทอนพื้นที่ออกมาตามความเหมาะสมได้ตามต้องการ บ่อยครั้งกำแพงเมือง ซึ่งเป็นขอบเขตทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมยังคงหลงเหลืออยู่ แต่เราไม่สามารถกำหนดให้พื้นที่ทั้งหมดภายในกำแพงเมืองนั้นเป็นเขตพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ได้ เนื่องจากอาคารทางประวัติศาสตร์ภายในได้ถูกทำลายไปหมด หรือกระจัดกระจายจนไม่อาจกำหนดเป็นเขตพื้นที่ได้ แต่ก็มีบ่อยครั้งที่สามารถกำหนดเขตได้โดยใช้กำแพงเมือง คูเมืองคลอง เป็นเส้นขอบเขต หรืออาจขยายพื้นที่ให้เกินขอบเขตเหล่านั้น เนื่องจากการปกป้องสิ่งแวดล้อมรอบเมืองเป็นสิ่งจำเป็น

^{๔๐}วรินทร์ สีหนาท, "การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลอง กรณีศึกษา : คลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี", หน้า ๑๒.

ภาพที่ ๒.๔ แสดงขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม^๑

เนื้อหาของการปฏิบัติการอนุรักษ์ นั้นเป็นการยากที่จะสามารถบ่งบอกได้ว่าจะมีขอบเขตของการอนุรักษ์ที่แน่นอน การกำหนดขอบเขตหรือพื้นที่ใดที่หนึ่งสำหรับการอนุรักษ์ก็เป็นอันตราย เนื่องจากจะไปจำกัดการโตของเมืองและประชากรที่อยู่ในเมืองในการอนุรักษ์บางพื้นที่จำเป็นต้องอนุรักษ์ทั้งเมืองจึงประสบผลสำเร็จโดย Workett^๒ ได้กล่าวไว้ใน Character of town ไว้ว่าการอนุรักษ์เราไม่สามารถอนุรักษ์เก็บหรือรักษาทุกสิ่งทุกอย่างไว้ได้ทั้งหมด เพราะเมืองแต่ละเมือง แต่ละชุมชน ล้วนมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันไปทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ฯลฯ ซึ่งควบคู่ไปกับการพัฒนาและวิวัฒนาการของเมืองที่ไม่หยุดนิ่ง จะต้องยอมให้เมืองและชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงบ้าง เพื่อความเหมาะสมในด้านต่างๆ ดังนั้นการคัดเลือกอาคาร ย่าน หรือที่ที่เหมาะสมสำหรับการเป็นตัวแทนหรือเอกลักษณ์ของเมืองนั้นสามารถแทนได้เช่นกัน

ดังนั้นการกำหนดของเขตของการอนุรักษ์นั้น ก็น่าจะมีความยืดหยุ่นได้บ้าง โดยศึกษาตามลักษณะเฉพาะของเมืองแต่ละเมือง แต่อย่างไรก็ตามการกำหนดขอบเขตก็เป็นเรื่องสำคัญ Catanese ได้ให้แนวทางในการเลือกขอบเขตของการอนุรักษ์ให้เหมาะสมกับเมืองโดยสอดคล้องกับการพัฒนา โดยแบ่งกลุ่มไว้ ๗ กลุ่มด้วยกัน

๑. **Fragment** คือ ชิ้นส่วนซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของสถาปัตยกรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่ ในขณะที่องค์ประกอบใหญ่ได้เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา หรือถูกทำลาย

^๑สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคุ้มครองมรดกไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘.

^๒ณวรรธน์ สายเชื้อ, "แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเมืองสงขลา," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๔๒-๕๖.

เหลือเพียงสถาปัตยกรรมบางส่วนรวมทั้งประติมากรรมเช่น ชั้นส่วนของอาคาร โบราณสถาน ประตูเมือง (City Gate) กำแพงเมือง (City Wall)

๒. Building คืออาคารทั้งหลาย เช่น บ้าน โบสถ์ วัด โรงละคร

๓. Street Space เป็นการเก็บรักษาถนนทั้งสาย เพื่อรักษา Side Walk แต่ภายในอาคารจะเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยเพื่อรักษาภูมิทัศน์ของถนนทั้งสาย ให้มีความต่อเนื่องกัน ของรูปแบบอาคารที่อาจจะร่วมสมัยกัน ใช้วัสดุคล้ายกันมีรูปแบบอาคารเหมือนกัน เป็นต้น

๔. Neighbor Hoods คือชุมชนที่มีกิจกรรม มีวิถีชีวิตดำเนินอยู่ร่วมกับชุมชนนั้นมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ในอดีต ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

๕. District คือย่านที่มีเอกลักษณ์ของตัวเอง หรือย่านที่มีกิจกรรมแตกต่างไปจากย่านอื่น เช่น ย่านท่าพระจันทร์ ย่านเยาวราช

๖. Skyline การรักษาเส้นขอบฟ้า ในกรณีที่ไม่สามารถรักษาย่านทั้งย่านได้ เหลือเพียงอาคารเดี่ยวโดดๆ จึงต้องรักษาแนวเส้นขอบฟ้าเดิมได้โดยรอบ ไม่ให้เกิดอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นมาบดบังอาคารเดิม ทำให้เสียแนวเส้นขอบฟ้าของอาคารนั้น

๗. Village & town เป็นการรักษาเมืองทั้งเมือง เช่น เกาะรัตนโกสินทร์ อยุธยา

ยุทธวิธีที่นิยมในการกำหนดเขตอนุรักษ์ โดยเฉพาะเมืองเก่าที่มีอยู่ในปัจจุบันมักจะเริ่มประกาศเขตอนุรักษ์ในใจกลาง และบริเวณโดยรอบส่วนของเมืองที่มีค่าสูงสุด มีแนวโน้มที่ผู้คนส่วนใหญ่จะเห็นความสำคัญที่ต้องอนุรักษ์ได้แล้วจึงค่อยๆขยาย พื้นที่ไปยังรอบนอกเพิ่มออกไปเรื่อยๆ จนสุดขอบเขตที่สมควรอนุรักษ์ในวงกว้างออกไปถึงเขตรอบนอกคูเมือง หรือกว้างกว่านั้นก็ได้ ถ้าหากพื้นที่นั้นมีคุณค่าต่อการอนุรักษ์^{๔๓}

สรุปว่า ผังเมืองเป็นเครื่องมือทางเทคนิคที่ตอบโจทย์การอนุรักษ์และการพัฒนา เป็นการทำประโยชน์เพื่อคนส่วนรวม ฉะนั้นจึงต้องดูให้ดีๆ การจะทำผังเมืองให้คนทุกคนมีความสุขจะสามารถทำได้อย่างไร ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ และเป็นเรื่องยากที่จะทำให้คนทุกภาษาผังเมืองและคนทั่วไปเข้าใจกันได้“ถ้ามีผังเมืองแล้วก็ไม่ควรมีความเสียหาย อย่

อยุธยา ที่เคยเป็นอู่ข้าวอู่น้ำก็กลายเป็นนิคมอุตสาหกรรม เป็นการกำหนดพื้นที่ลงไปโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสม แบบนี้ไม่เรียกว่า เป็นผังเมือง เพราะหากมีผังเมืองแล้วต้องไม่เกิดปัญหา การที่คนในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อน มีสาเหตุมาจากการไม่ได้รับการป้องกันที่ถูกต้อง ซึ่งต้องกลับมาคิดว่า เป็นความผิดของใคร”ผังเมืองมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของประเทศชาติ และต้องให้ความสำคัญ ซึ่งในประเทศที่มีการพัฒนาประชาธิปไตย คนในพื้นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็

^{๔๓} อัจฉรี ชาญประโคน, อ้างถึงใน ผนวพรรณ สายเชื้อ, “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเมืองสงขลา,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๔๕.

ชุมชนเล็กๆ หรือพื้นที่ขนาดใหญ่ การมีส่วนร่วมก็ควรมีการกำหนดที่ชัดเจน ทั้งนี้ ในเรื่องการบริหาร การเสี่ยงภัย ต้องมองตั้งแต่การป้องกันก่อนการเกิด รวมถึงการเผชิญภัยเมื่อมีปัญหา สุดท้ายจึงเป็นเรื่องของการแก้ไขไม่ให้เกิดขึ้นอีก“ผังเมืองอยู่ในขั้นตอนแรกๆ การเตรียมการอย่างไรเพื่อป้องกันสิ่งที่ คาดว่าจะเกิดไม่ให้เกิดขึ้นมา แต่ต้องคิดด้วยว่า หากเกิดขึ้นแล้ว จะมีการบรรเทาและจัดการปัญหาได้ อย่่างไร นอกจากนี้ยังมีเรื่องของความเชื่อมโยงในการจัดการ เชื่อมโยงระหว่างการปฏิบัติไปสู่นโยบาย รวมถึงการเชื่อมโยงในพื้นที่ด้วย การทำเรื่องนี้ต้องทำให้เห็นภาพรวมและกระบวนการที่ชัดเจน”ทั้งนี้ ในการจัดการเรื่องสาธารณะเพื่อประโยชน์ต้องมีระบบที่ชัดเจนและปราศจากการใช้ผลประโยชน์เฉพาะ ตนในการตัดสินใจ รวมถึงต้องดูภาพรวมเพื่อให้เห็นปัญหาที่ชัดเจน อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญมากคือต้อง จัดการความขัดแย้งในพื้นที่รอยต่อให้ชัดเจน ให้มีความสอดคล้องและกลมกลืนกันได้ทั้งประเทศ

๔) หลักสำคัญของการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

เมืองประวัติศาสตร์ หมายถึง เขต หรือพื้นที่ที่เป็นชุมชนมรดกหนึ่ง ประกอบด้วย อาคาร, สิ่งก่อสร้างในการดำเนินชีวิต และสภาพแวดล้อม มีการปกครอง มีผู้ปกครองมีการจัดการและ การบริหารอย่างมีระบบ

ย่านประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของเมือง ย่านประวัติศาสตร์คือย่านที่ มีความสำคัญหรือมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี

อุทยานประวัติศาสตร์ หมายถึงสวนสาธารณะหรือส่วนหนึ่งของเมืองที่มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือโบราณสถาน สิ่งแวดล้อมโบราณสถาน และการผสมผสานกันระหว่างการก่อสร้างของมนุษย์ และธรรมชาติแวดล้อม

รอย เวสเก็ต (Roy Worskett) ได้กล่าวถึงเป้าหมายและหลักการของการอนุรักษ์ไว้ อย่างน่าสนใจว่าการอนุรักษ์กับการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินไปควบคู่กัน เราไม่สามารถที่จะ ปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคสมัยต่างๆ ได้สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจะเป็นแรงผลักดัน ให้เกิดความต้องการการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพไปด้วย และหากการอนุรักษ์เป็นสิ่งที่ มีคุณค่าแล้ว เราจะต้องผสมผสานระหว่างการเปลี่ยนแปลงใหม่กับโครงสร้างเก่าของเมือง เพราะโดย ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจเราไม่อาจสร้างเมืองใหม่ทั้งเมืองได้ เราจะต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างใหม่ที่ไม่ทำลายคุณค่าของอาคารเก่า ตลอดจนเอกลักษณ์ของเมืองประวัติศาสตร์ที่ต้องอนุรักษ์ไว้ นอกจากนี้การอนุรักษ์จะต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมด้วย กล่าวคือ การอนุรักษ์ไม่ใช่การ ปรับปรุงตัดแปลงอาคารขึ้นมาเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่หากประวัติศาสตร์จะมีความหมาย ต่อโลกปัจจุบัน และให้มีความต่อเนื่องกับอดีตแล้ว การอนุรักษ์จะต้องมองถึงการรักษาสภาพแวดล้อม ความมีชีวิตชีวาของเมือง เพื่อเป็นการปลูกอดีตของเมืองให้ตื่นขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่ง Robert McNulty ^{๔๔}

^{๔๔}Robert McNulty, “Cultural Tourism: Opportunities of Conservation Economic development,” in *Conservation and Tourism* (London: heritage trust, 1985), P. 37.

(1985) เห็นว่า การทำลายความหวงแหนทางวัฒนธรรมโดยความก้าวหน้าเป็นความจริงที่เกิดขึ้น การสงวนวัฒนธรรมเป็นงานสำคัญไม่น้อยไปกว่าการพัฒนาและความเจริญทางเทคโนโลยี การเปิดวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ก็เท่ากับเป็นการเริ่มกระบวนการแตกสลายทางวัฒนธรรม ซึ่งหลักการสำคัญของการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน มีดังนี้^{๔๔}

๑) เคารพต่อธรรมชาติที่ไม่หยุดนิ่งของเมืองและย่านประวัติศาสตร์ โดยคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต วัฒนธรรม และการตั้งถิ่นฐาน

๒) ให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่ต้น

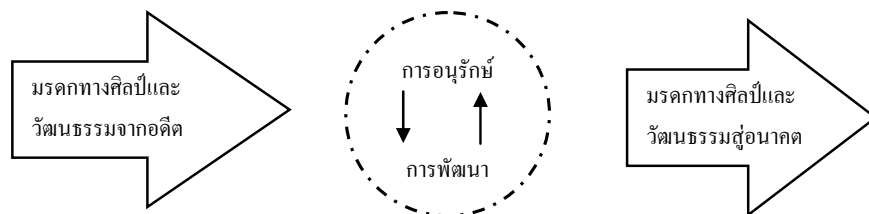
๓) เคารพต่อเอกลักษณ์ และคุณค่าของย่านเมืองประวัติศาสตร์ ความงามตลอดจนความสมดุลทางสังคมที่มีอยู่เดิม ซึ่งต้องมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด ชัดเจน และถูกต้องตามหลักวิชาการ

๔) ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเมือง และย่านประวัติศาสตร์ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ประชาชน ทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์

๕) จัดทำแนวทางหรือคู่มือการพัฒนาเมือง และย่านประวัติศาสตร์ เผยแพร่แก่ประชาชน โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการการควบคุมการพัฒนา โดยเฉพาะรูปแบบอาคารและสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม

๖) ประสานและเชื่อมโยงแผนอนุรักษ์เมือง และย่านประวัติศาสตร์ เข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาคและท้องถิ่น เช่น ประสานการควบคุมเข้ากับผังเมืองรวม ข้อบัญญัติท้องถิ่น ฯลฯ

๗) ใช้มาตรการเชิงสร้างสรรค์ เชิงบวกในการแก้ปัญหา โดยประนีประนอม หรือเจรจาต่อรองประสานผลประโยชน์

แผนภาพที่ ๒.๕ แสดงกลยุทธ์และการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับเมืองและย่านประวัติศาสตร์

^{๔๔}Roy Worskett, *the Character of town: An Approach to Conservation*, pp. 42 – 56.

มิตเตลตัน ได้รายงานสัมมนาเกี่ยวกับ Civic Trust ที่ Royal Festival Hall กล่าวว่าเชฟเพิร์ด (Peter Shepheard) ได้ให้หลักการเพื่อการอนุรักษ์ว่า^{๔๖}

๑) เพื่อเก็บรักษาส่วนที่ดีของเมืองและสร้างส่วนที่ไม่ดีใหม่ ให้สอดคล้องกับของเก่าที่ดีขึ้น

๒) เพื่ออนุรักษ์อาคารกลุ่มอาคารและบริเวณที่เกี่ยวข้อง

๓) เพื่อการคิดหาประโยชน์ใช้สอยใหม่ๆ ให้กับอาคาร

๔) จะต้องพิสูจน์ได้อย่างแน่ใจแล้วว่าที่นั้นๆมีความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์อย่างไม่ต้องสงสัย

๕) จะต้องทำให้ประชาชนหันมาสนใจสิ่งนี้ด้วย

จากการประชุมใน French Proposal to Amend the Venice Charter for the Conservation and Restoration of Monument and Sites ในเดือนมิถุนายน ๒๕๒๑คณะผู้แทนจากฝรั่งเศสได้เสนอหลักการในการอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้^{๔๗}

ก. เป้าหมายของการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองหรือชุมชนโบราณ คือการคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของชีวิต ความเป็นหนึ่งเดียว และความต่อเนื่องของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ อันมีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม และสื่อให้เห็นโครงสร้างทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในอดีต

ข. ในการดำเนินการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองหรือชุมชนโบราณ จะต้องให้ความเอาใจใส่ต่อสิทธิของประชาชนในพื้นที่

ค. การปรับปรุงหรือฟื้นฟูเมืองหรือชุมชนโบราณ และการดัดแปลงให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในปัจจุบันจะต้องได้รับการวางแผนและดำเนินการ โดยให้ความเคารพต่อเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าของที่ตั้งและสถาปัตยกรรม ความงาม และความสมดุลของสังคมที่มีอยู่เดิม

ง. การอนุรักษ์เมืองหรือชุมชนโบราณควรประสานเข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาค หรือ ท้องถิ่น โดยในแผนดังกล่าวจะต้องถือการอนุรักษ์เป็นส่วนสำคัญและเร่งด่วนเนื่องจากเอกลักษณ์และโครงสร้างเฉพาะตัวของเมืองโบราณหรือชุมชนโบราณนั้น เป็นสิ่งที่จะหาของใหม่มาทดแทนไม่ได้

^{๔๖} Middleton Michale, "Conservation in action," in A Progress Report on What is Being Done in Britain's Conservation Area, Based on Civic Trust Conference Held at the Royal Festival Hall, (London: Civic Trust, 1972), p. 8.

^{๔๗} สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าพิมาย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิทยุรักษ์จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๖-๑๑.

นอกจากนั้นการทำลายสิ่งเหล่านี้ ไม่เป็นเพียงแต่การทำลายเศรษฐกิจของเมืองเท่านั้น ยังเป็นการทำลายวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เอกลักษณ์ และความภูมิใจ ศักดิ์ศรีของประเทศและคนในประเทศอีกด้วย และการยอมรับในข้อที่ว่า มรดกด้านอารยธรรมที่เป็นสถาปัตยกรรมอันล้ำค่าของโลก ซึ่งมีมนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษาต่างเป็นเจ้าของและปกป้องรักษา ฉะนั้นเราทุกคนต้องมีหน้าที่คุ้มครองป้องกันสิ่งต่างๆเหล่านี้ ให้รอดพ้นจากอันตรายร้ายแรง หนับประการ ซึ่งได้แก่ การพังทลายอันเกิดขึ้นจากการละเลยไม่เอาใจใส่ หรือมลพิษในอากาศ หรือสาเหตุอื่นๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะการพิจารณาอย่างรอบคอบในการรื้อทำลาย (Demolition) เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อมีการพัฒนาแผนใหม่

สรุปว่า การพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์เป็นการพัฒนาโดยแยกพื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ทางศิลปกรรมและธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของพื้นที่พัฒนาทั้งสองลักษณะ โดยให้เห็นการคลี่คลายที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่อนุรักษ์ไปสู่พื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจ พื้นที่อนุรักษ์ต้องปรับปรุงให้องค์ประกอบของชุมชนเมืองเดิมปรากฏอย่างเด่นชัดทั้งรูปแบบอาคาร ผังบริเวณ สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศของทั้งพื้นที่ ส่วนพื้นที่ที่พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจต้องให้ห่างจากพื้นที่อนุรักษ์ ระยะห่างระหว่างสองพื้นที่ต้องขึ้นอยู่กับอัตราความเจริญเติบโตของเมืองแต่ละเมือง ทั้งนี้ต้องไม่ให้เกิดกรรมทางเศรษฐกิจเข้ามาครอบงำพื้นที่อนุรักษ์ในพื้นที่อนุรักษ์เมื่อได้รับการปรับปรุงจนอาคาร สถานที่ และสิ่งที่มีคุณค่าปรากฏให้เห็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ชัดเจนในระดับหนึ่งแล้ว จะต้องมีการจัดการปรับปรุงในรายละเอียดต่างๆ และจัดการเพื่อให้ได้บรรยากาศของพื้นที่ที่ได้รับการอนุรักษ์นั้น ในการปรับปรุงจะต้องระมัดระวังมิให้เน้นการตกแต่งมากเกินไปจนได้รับความรู้สึกแปลก ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเดิม หากเป็นเช่นนั้นจะไม่เรียกว่าการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ แต่จะเป็นการตกแต่งเมือง การพัฒนาเมืองเก่าในเชิงอนุรักษ์นั้น นอกจากการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสำคัญ อุตสาหกรรม คุณลักษณะเฉพาะ บุรณภาพ และความเป็นของเดิมแท้ของเมืองเก่าแล้ว จะต้องคำนึงถึงระบบนิเวศของเมืองด้วย อาทิ สายน้ำหรือแหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงเมือง ระบบนิเวศเกษตรโดยรอบเมืองเก่า และระบบนิเวศธรรมชาติที่มีผลเกี่ยวเนื่องกับเมืองเก่า เพราะระบบนิเวศเหล่านี้ย่อมมีผลในการทำให้เมืองเก่าสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นภาพของการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าจึงมีบริบทที่กว้างขวางมากขึ้น

๒.๒.๒ ความหมายของการอนุรักษ์

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของการสงวนรักษา และการอนุรักษ์ ไว้ดังนี้

การสงวนรักษา หมายถึง การรักษาไว้ในสภาพเดิมเพื่อนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้

การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาความสำคัญและหลักฐานในการเป็นเครื่องชี้ให้เห็นวิวัฒนาการ ความรุ่งโรจน์ของศิลปวัฒนธรรมไว้ โดยปรับสภาพให้เข้ากับสภาพสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนในสังคมสามารถสร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าในด้านศิลปกรรมในปัจจุบันและอนาคตต่อไปได้

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง การสร้างสรรค์ การฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมในด้านศิลปกรรมในรูปแบบประสมประสาน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและสืบทอดความเป็นชาติและเอกลักษณ์ของประชาชนในท้องถิ่น การอนุรักษ์เป็นการรักษาสภาพเดิมของศิลปวัตถุ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน หรือส่วนของเมือง รวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าเพื่อให้มีประโยชน์ใช้สอยร่วมกับเราในชีวิตประจำวัน

คาร์เตอร์ (Carter) ได้กล่าวว่า การอนุรักษ์นั้นไม่เพียงแต่การเก็บอาคารเพื่อการ "รักษา" เท่านั้น หากหมายถึง การถนอมดูแลรักษาทุกสิ่งจากตัวอาคารถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และบรรยากาศในจินตภาพอันมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์โดยเชื่อว่าเมืองไม่ใช่เป็นเพียงผลงานที่แสดงในพิพิธภัณฑ์ หากแต่เป็นศูนย์กลางของชีวิตที่ดำเนินต่อไป^{๔๘}

มิดเดิลตัน (Middleton) ได้รายงานการสัมมนาเกี่ยวกับ Civic Trust ที่ Royal Festival Hall กล่าวว่า เซฟเฟิร์ด (Peter Shepherd) ได้ให้หลักการเพื่อการอนุรักษ์ไว้ว่า^{๔๙}

๑. เพื่อเก็บรักษาส่วนที่ดีของเมืองและสร้างส่วนที่ไม่ดีใหม่ ให้สอดคล้องกับของเก่าที่ดีขึ้น
๒. เพื่ออนุรักษ์อาคาร กลุ่มอาคารและบริเวณที่เกี่ยวข้อง
๓. เพื่อการคิดหาประโยชน์ใช้สอยใหม่ ๆ ให้กับอาคาร
๔. จะต้องพิสูจน์ได้อย่างแน่ใจว่าที่นั้นๆ มีความสำคัญควรแก่การอนุรักษ์อย่างไม่ต้องสงสัย

๕. จะต้องทำให้ประชาชนหันมาสนใจสิ่งนี้ด้วย

ในปัจจุบันเป็นยุคของการพัฒนาประเทศให้เจริญรุดหน้าเท่าเทียมกับอารยประเทศนั้น สิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ควรคำนึงถึงเป็นหลักการในการพัฒนาโดยไม่ทำลายและต้องพยายามที่จะรักษาดุลยภาพระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนาให้เหมาะสม

นิจ วิทยีระนันท์ ได้กล่าวว่า ในการที่จะสามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการได้ จำเป็นจะต้องเข้าใจในหลักการเสียก่อน การอนุรักษ์กับการพัฒนานั้นไม่ใช่สิ่งตรงข้ามอันแยกออกจาก

^{๔๘}Carter, Larry W, **Environmental Impact Assessment**, (New York : McGraw-Hill BookCompany, 1972), P. 15.

^{๔๙}Middieton Michale, "**Conservation in Action**" A Progress Report on What is Being Done in Britain's Conservation area, Based on Civic Trust Conference Held at the Royal Festival Hall, (London : Civic Trust, 1972), P. 8.

กัน แต่จะต้องถือว่าการพัฒนากับการอนุรักษ์เป็นส่วนอันสอดคล้องกัน ดังกล่าว “เป็นอันหนึ่งอันเดียวดังเกลียวเชือก”ซึ่งหากยอมรับในข้อตกลงคำกล่าวนี้นี้ย่อมสรุปเป็นหลักการได้ คือ^{๕๐}

๑. พึงจัดความเชื่ออย่างผิวเผิน ที่ว่าการพัฒนากับการอนุรักษ์เป็นสิ่งที่ขัดกัน
๒. พึงเข้าใจให้ถูกต้องว่า แท้ที่จริงการพัฒนากับการอนุรักษ์นั้นเป็นส่วนประกอบ ต่อกันและกัน

๓. พึงกำหนดว่าไม่มีขบวนการพัฒนาอันใดที่ถือได้ว่าสมบูรณ์หากขาดข้อพิจารณาในด้านการอนุรักษ์รวมอยู่ด้วยกันอย่างได้ดุลยภาพ

ออลวิน (Alvin ,Bertrand) ได้กล่าวว่า ถ้าเราต้องการสร้างชีวิตจิตใจให้แก่เมืองใด ชุมชนใดเราต้องหวนกลับไปศึกษาชีวิตจิตใจในอดีตของเมืองนั้นเสียก่อน คำกล่าวนี้นี้ย่อมเป็นเครื่องเตือนใจแก่นักพัฒนาเมืองทั้งหลายว่า “...ถ้าอยากสร้างให้ดีเท่าใด ก็อดไม่ได้ที่จะส่งเสริมและอนุรักษ์โบราณวัตถุ และโบราณสถานให้ดีควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองด้วย”^{๕๑}

แซนด์บายส์ (Sandys) ได้กล่าวว่า การยอมรับในข้อที่ว่ามรดกด้านอารยธรรมที่เป็นสถาปัตยกรรมอันล้ำค่าของโลก ซึ่งมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาต่างเป็นเจ้าของและปกป้องรักษา ฉะนั้นเราทุกคนต้องมีหน้าที่คุ้มครองป้องกันสิ่งต่างๆ เหล่านี้ให้รอดพ้นจากอันตรายร้ายแรง นานัปการ ซึ่งได้แก่การพังทลายอันเกิดขึ้นจากการละเลยไม่เอาใจใส่ หรือผลพิษในอากาศหรือสาเหตุอื่นๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะการพิจารณาอย่างรอบคอบในเรื่องการรื้อทำลาย เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อมีการพัฒนาแผนใหม่^{๕๒}

สุภัทรดิศ ดิสกุล ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า การที่รักษาอาคารเหล่านั้นอาจมีวิธีการอย่างหนึ่ง คือการสร้างอาคารใหม่เพื่อเชิดชูอาคารเก่าให้ชัดเจน โดยต้องขึ้นอยู่กับความสามารถของสถาปนิกว่ามีความสามารถเพียงใด^{๕๓}

วีรวิทย์ โอตระกูล ได้กล่าวว่า หนทางหนึ่งในการอนุรักษ์ให้ได้ผลนั้น คือการดัดแปลงนำเอาสถาปัตยกรรมต่าง ๆ และโบราณสถานนำมาใช้ในลักษณะการอย่างใหม่ที่ดีขึ้นกว่าเดิมและเกิดความสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน แต่กิจการดังกล่าวจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อสามารถรักษาหลักการของการอนุรักษ์ไว้ได้ คือผลของการดัดแปลงจะต้องยังคงไว้ซึ่ง

^{๕๐}นิจ วิทยุธีระนันท์, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา), (ม.ป.ป.), หน้า ๓๑๘.

^{๕๑}Alvin, Bertrand, **Rural Sociology**, (New York : McGraw-Hill Book Company, 1958), P. 150.

^{๕๒}Sandys,Ducan, Tourism and Heritage Conservation, (PATA Conference Bangkok : November.1979), P 4 -7.

^{๕๓}สุภัทรดิศ ดิสกุล, หม่อมเจ้า, ศิลปและโบราณสถานวัตถุในสรุปรายงานการ สัมมนา เรื่อง “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านศิลปกรรมและมรดกทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร”, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕.

ลักษณะ ส่วนใหญ่ และรายละเอียดส่วนสำคัญของสถาปัตยกรรมหรือโบราณสถานนั้น เช่นเดียวกับคงไว้ซึ่งคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม และคงไว้ซึ่งคุณค่าทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและวิชาที่เกี่ยวข้อง^{๕๔}

จากแนวความคิดดังกล่าว สรุปได้ว่าในปัจจุบันแนวความคิดในด้านการอนุรักษ์มิใช่การอนุรักษ์ในลักษณะที่ต้อองไม่ได้ แต่จะต้อองอนุรักษ์ในลักษณะที่สามารถผสมกลมกลืนกับชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

๒.๒.๓ การอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน

๑) ความหมายโบราณสถาน

กรมศิลปากร เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ การซ่อม บูรณะ หรือสงวนรักษานั้น จะต้องกระทำอย่างระวังมิให้เสียหายไปกว่าเดิม ทั้งนี้เพื่อรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลปกรรม และความเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุของสิ่งนั้น กรมศิลปากรนั้นได้วางระเบียบปฏิบัติหลายประการว่าด้วยการอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรม แต่ละข้อล้วนแต่เน้นเรื่องการรักษาให้คงคุณค่าของเดิมให้ปรากฏเด่นชัดมากที่สุด เช่น ระเบียบข้อที่ ๑๔ ระบุว่า "โบราณสถานที่เป็นปูชนียสถานอันเป็นที่เคารพบูชาซึ่งเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันดีของประชาชนโดยทั่วไป จะต้องบูรณะไว้โดยไม่มี การแก้ไข เปลี่ยนแปลง ลักษณะสี ทรวดทรง ซึ่งจะทำให้โบราณสถานนั้นหมดคุณค่า หรือเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ไป" เป็นต้น โบราณสถานและโบราณวัตถุ ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นได้เอง แต่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่มนุษย์ใช้สติปัญญาและความรู้ความสามารถสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมดหรือดัดแปลงจากทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อตน และสังคมในสมัยนั้น ๆ สถานที่และสิ่งของเหล่านั้น เมื่อตกทอดเป็นมรดกมาถึงคนรุ่นเรา ก็กลายเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ เช่นเดียวกับอาคารและวัตถุที่เราสร้างขึ้นสมัยนี้ ก็จะเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุของคนในอนาคตสืบต่อไป แบบนี้ไม่ขาดตอน

ฉะนั้น โบราณสถานและโบราณวัตถุจึงเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่งที่บอกความเป็นมาของบรรพบุรุษที่อยู่ในสังคมระดับต่าง ๆ ตั้งแต่กลุ่มชนขนาดเล็ก จนถึงหมู่บ้าน เมือง และประเทศชาติ ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยเรา

โบราณสถาน หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีรวมทั้งเป็นแหล่งโบราณคดีและแหล่งประวัติศาสตร์ด้วย

^{๕๔} วิจารณ์ โอตระกุล, "มาอนุรักษ์กันเถิด", วารสารสถาปนิก, (ฉบับ ๒๐๐ ปี กรุงรัตนโกสินทร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๒.

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของโบราณสถานว่า หมายถึง สิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบสถ์ วิหาร วัง ที่มีอายุเก่ากว่า ๑๐๐ ปี ขึ้นไป^{๕๕}

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้ความหมายของโบราณสถานว่า หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

นิจ วิทยธีระนันท์ ได้ให้ความหมายของอนุสรณ์และสถานว่า หมายถึง อาคารสถานที่และบริเวณ ซึ่งมนุษย์สร้างหรือเกิดขึ้นเป็นเองโดยธรรมชาติและมีความสำคัญในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือสุนทรียภาพ ถือว่าเป็นเกียรติและมรดกของชาติและของโลกด้วย โบราณสถานเป็นเครื่อง ช่วยให้เห็นความเจริญรุ่งเรือง และชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชาติ ควรรู้จักหวงแหนปกป้องรักษาไว้ให้เป็นมรดกของชาติไทยตลอดไป^{๕๖}

๒) ประเภทของโบราณสถาน

กรมศิลปากร ได้แบ่งโบราณสถานออกเป็นหลายประเภท ดังนี้

(๑) แบ่งตามประเภทของวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง

- (๑.๑) โบราณสถานที่ก่อสร้างด้วยดินได้แก่ เนินดิน กำแพงดิน คูเมือง หรือถนน
- (๑.๒) โบราณสถานที่ก่อสร้างด้วยอิฐได้แก่ โบสถ์ วิหารพระปรางค์เจดีย์ เป็นต้น
- (๑.๓) ประเภทที่สร้างด้วยหิน ได้แก่ ปราสาทหินต่างๆ เช่น เทวสถานต่างๆ กำแพงเมือง ป้อมประตูเมือง โบสถ์ เจดีย์ ฯลฯ หินที่นิยมใช้ในการก่อสร้างมักจะเป็นทราย และศิลาแลง

(๒) แบ่งตามหน้าที่และลักษณะการใช้ประโยชน์ในอดีตของโบราณสถาน คือ

- (๒.๑) ศาสนาสถาน ได้แก่ สิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นตามความเชื่อในศาสนาต่างๆ และใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เช่น เทวสถานในทางศาสนาพราหมณ์ หรือ วัดร้างในทางพุทธศาสนา เป็นต้น

- (๒.๒) โบราณสถานที่ใช้ในการสาธารณูปโภค ได้แก่ โบราณสถานที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น คูเมือง สระน้ำ อ่างเก็บน้ำ ตระพัง หรือบ่อบาดาลในสมัยสุโขทัย เป็นต้น

^{๕๕}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๔๙๐.

^{๕๖}อ้างแล้ว, หน้า ๓.

(๒.๓) โบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันศัตรู ได้แก่ โบราณสถานที่ยกขึ้นเพื่อป้องกันเมืองจากศัตรู เช่น ประตูเมือง ป้อมประตูเมือง หรือกำแพงเมือง เป็นต้น

(๓) โบราณสถานที่เป็นที่อยู่อาศัย ได้แก่ โบราณสถานที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่อยู่ เช่น บ้านเรือน วัง เป็นต้น หรืออาจดัดแปลงโดยอาศัยธรรมชาติ เช่น ถ้ำที่มีมนุษย์เข้าไปอาศัย และทิ้งร่องรอยไว้

(๔) โบราณสถานที่ใช้ในอุตสาหกรรม ได้แก่ บริเวณที่มีการทำอุตสาหกรรมในสมัยโบราณ มีการก่อสร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการทำอุตสาหกรรม เช่น เตาทุเรียงในสมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นเตาที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเผาเครื่องปั้นดินเผา

(๕) โบราณสถานที่ใช้ในการฝังศพ โบราณสถานที่ใช้เป็นที่ฝังศพที่มีขนาดใหญ่โต ส่วนมากสร้างขึ้นเพื่อ ฝังศพของกษัตริย์ในสมัยโบราณ เช่น สุสานที่ฝังศพ หรือปิรามิดที่ใช้เก็บศพของกษัตริย์อียิปต์โบราณ

ปรีชา กาญจนาคม ได้แบ่งโบราณสถานออกตามการใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ^{๕๗}

๑. โบราณสถานที่สร้างแล้ว ได้แก่ โบราณสถานที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการก่อสร้าง และไม่มีคนอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์แล้ว

๒. โบราณสถานที่ยังไม่วาง ได้แก่ โบราณสถานที่ยังใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการก่อสร้าง และยังมีคนอยู่อาศัย หรือเข้าไปใช้ประโยชน์อยู่

๓) กองโบราณคดี

กองโบราณคดี มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านโบราณคดีดำเนินการสำรวจ ขุดค้น ขุดแต่ง ขึ้นทะเบียน ควบคุมดูแลโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีต่างๆ เพื่อสงวนรักษาไว้เป็นมรดกวัฒนธรรมของชาติอันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าและเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมงานหลักและงานโครงการของกองโบราณคดีที่สำคัญดังนี้

งานหลัก ได้แก่ การศึกษาค้นคว้าโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์การขุดค้นเพื่อหาข้อมูล ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรมในอดีตรวมทั้งการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เช่นเมืองเก่าสุโขทัย เป็นต้น

งานโครงการ มีงานโครงการที่เป็นตัวอย่างการนำหลักฐานประเภทโบราณสถาน โบราณวัตถุมาใช้ประกอบการศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญดังนี้

๑) โครงการโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (บ้านเชียง) โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของมนุษย์ชาติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในวิวัฒนาการของ

^{๕๗} ปรีชา กาญจนาคม, การขุดค้นแหล่งโบราณคดียุคโลหะตอนปลายในจังหวัดนครราชสีมา, งานวิจัยคณะโบราณคดี ภาควิชาโบราณคดี, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), หน้า ๙๐.

วัฒนธรรมซึ่งรวมถึงสภาพเศรษฐกิจของสังคมและความเจริญทางด้านศิลปวิทยาการ

๒) โครงการขุดแต่งโบราณสถานพระนครศรีอยุธยาภายในเกาะเมือง และบริเวณใกล้เคียง โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อรักษาโบราณสถานโบราณวัตถุสมัยอยุธยา และเพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าในด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีอันสำคัญยิ่ง

๓) โครงการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถานในกำแพงเมืองทั้งหมด และเพื่อพัฒนาโบราณสถานเหล่านั้นเป็นอุทยานประวัติศาสตร์

๔) โครงการโบราณคดีใต้น้ำมีวัตถุประสงค์ เพื่อสงวนรักษาหลักฐานทางศิลปะ ประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่จมอยู่ใต้น้ำ และนำหลักฐานเหล่านั้นมาประกอบการศึกษาอ้างอิงทางประวัติศาสตร์

๕) โครงการขุดค้นแหล่งโบราณคดี ตำบลโพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของมนุษย์ชาติยุคก่อนประวัติศาสตร์ ในที่ราบลุ่มภาคกลางของประเทศไทยในแง่วิวัฒนาการตลอดจนวัฒนธรรมและสภาพเศรษฐกิจสังคม

กองโบราณคดีแบ่งโบราณสถานออกเป็น ๗ ประเภทดังนี้

๑. อนุสาวรีย์แห่งชาติ หมายถึง อนุสรณ์สถานต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสาวรีย์รำลึกถึงบุคคลหรือเรื่องราวสำคัญ สมควรที่ประชาชนจะต้องจดจำรำลึกถึงในฐานะที่เป็นแบบฉบับ

๒. อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ ได้แก่ อาคารบ้านเรือนที่มีคุณค่าทางรูปแบบ โครงสร้างและองค์ประกอบอื่น ๆ

๓. อาคารสัญลักษณ์ของเมือง ได้แก่ อาคารสิ่งก่อสร้าง สะพานหรือลำคลอง ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญที่สร้างชื่อเสียงให้แก่บ้านเมืองนั้น

๔. ย่านประวัติศาสตร์ ได้แก่ อาคารทางการค้า การพาณิชย์ หรืออุตสาหกรรมในอดีตที่มีลักษณะของตนเอง มีเรื่องราวเนื้อหาของย่านนั้นโดยเฉพาะ

๕. อุทยานประวัติศาสตร์ ได้แก่ พื้นที่ใด ๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ถนนหนทาง และสภาพแวดล้อมเป็นพิษ ฯลฯ สมควรรักษาไว้

๖. นครประวัติศาสตร์ ได้แก่ เมือง หรือบริวารของเมืองที่มีแบบอย่างวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ สภาพของอาคาร สถานที่ หรือมีอาคารประเภท ๑-๕ อยู่พร้อมมูลและยังมีประโยชน์ใช้สอยอยู่ในปัจจุบัน

๗. ซากโบราณสถานหรือแหล่งโบราณคดี ได้แก่ ซากหรือแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีรวมทั้งสถานที่สำคัญต่าง ๆ

เมื่อโบราณสถานมีสภาพที่แตกต่างกันหลายสภาพเช่นนี้ การกำหนดแนวทางให้นักอนุรักษ์ดำเนินการก็ต้องแตกต่างกันออกไปตามสภาพของโบราณสถานนั้นๆ การอนุรักษ์โบราณสถานต่าง ๆ มีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน อาคารประวัติศาสตร์กับย่านประวัติศาสตร์ กับอุทยาน

ประวัติศาสตร์ หรืออุทยานประวัติศาสตร์ แม้จะถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบการอนุรักษ์ที่เหมือนกันแต่มีวิธีการผ่อนปรนแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของโบราณสถานประเภทนั้น และเทคนิคที่ต่างหากัน ทั้งนี้จะต้องพิจารณาถึงสภาพของท้องถิ่นวัตถุ และสภาพของสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละเมืองประกอบด้วย

สรุปว่า การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ นั้น มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากแสดงถึงประวัติความเป็นมาของชาติ อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษ ในการสร้างสรรค์ประเทศชาติ ทำให้เกิดความรักชาติ ภูมิใจในความเป็นไทย ก่อให้เกิดความรักสามัคคีในชาติ และแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติ และอาจก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน หากมีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะมีการอนุรักษ์

๔) สาเหตุของการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน

โบราณสถานเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมและหลักฐานของความเจริญรุ่งเรืองประเภท อสังหาริมทรัพย์ที่สามารถบ่งบอกเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตนับตั้งแต่ประวัติศาสตร์ทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีของมนุษยชาติ ซึ่งอนุชนรุ่นหลังสามารถค้นคว้าและ ศึกษาหาความรู้จากโบราณสถาน เมื่อผู้ศึกษามีความรู้พื้นฐานด้านต่าง ๆ เพียงพอและได้ มีการศึกษาย้อนหลังกลับไปตามขั้นตอน พร้อมทั้งอาจต้องทำการขุดค้นเพิ่มเติมตั้งนั้น โบราณสถานจึงเปรียบเสมือนเป็นแหล่งความรู้หรือตำรา ที่มีได้เรียบเรียงไว้เป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากนี้โบราณสถานยังเปรียบได้กับผู้อาวุโส หรือบรรพบุรุษของมนุษยชาติที่มีอายุ ยาวนาน แม้ว่าโบราณสถานบางแห่งจะชำรุดทรุดโทรม และหมดสภาพการใช้งานแล้วก็ตามก็ เปรียบเสมือนบรรพบุรุษของมนุษยชาติ

ดังนั้นการใช้งานและการดูแลรักษาโบราณสถานจึงควรปฏิบัติเช่นเดียวกับการ ปฏิบัติต่อบรรพบุรุษ หรือญาติผู้ใหญ่ การแสดงความเคารพเคารวะอ่อนน้อมถ่อมตนต่อ โบราณสถานเหล่านั้นจำเป็นต้องปฏิบัติซึ่งอาจกล่าวได้ว่า แหล่งโบราณสถานมีประโยชน์ดังนี้

๑. ประโยชน์ในด้านวิชาการ โบราณสถานให้ประโยชน์ในด้านวิชาการมากมาย ไม่ว่าจะเป็นโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ศิลป์

๒. ประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาเทคโนโลยีในการก่อสร้าง การเลือกใช้วัสดุ ในการก่อสร้างเทคนิคต่าง ๆ การเลือกทำเลที่ตั้ง การทำรากฐานก่อนการก่อสร้าง เป็นต้น

๓. ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวโบราณสถานต่างๆ ส่วนมากจะเป็น จุดสนใจของนักท่องเที่ยว

๔. เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ

๕. ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความภาคภูมิใจ เกิด ห่วงแหนในการที่จะช่วย บำรุงรักษา

๖. ตำราขี้ผึ้งเอกลักษณ์ของคนในชาติ

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญต่อโบราณสถาน สิ่งที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ในฐานะ ที่เป็นของหายากและเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติ ซึ่งถึงแม้ว่าสภาพสังคมในปัจจุบันจะมีอิทธิพลผลักดันในด้านผลของการเร่งรัดพัฒนาให้ทันสมัยขึ้นแต่การพัฒนาดังกล่าวก็ต้องควบคู่ไปกับการอนุรักษ์อย่างได้คุณภาพให้เข้ากับชีวิตในสังคมปัจจุบันและสิ่งแวดล้อม สมัยใหม่ โดยต้องไม่ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของสิ่งเหล่านั้นไปอย่างน่าเสียดาย

๕) สาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสื่อมสภาพของโบราณสถาน

สาเหตุที่ทำให้เกิดการชำรุดเสื่อมโทรมของโบราณสถาน อาจแบ่งออกได้เป็นหลายสาเหตุ มิได้หมายความว่าโบราณสถานหนึ่ง ๆ จะชำรุดเสื่อมสภาพเนื่องจากสาเหตุใด สาเหตุหนึ่งโดยเฉพาะ

กรมศิลปากร อธิบายสาเหตุการชำรุดเสื่อมสภาพของโบราณสถานว่ามีหลายสาเหตุ และหลายกระบวนการ ซึ่งจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน และมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด สาเหตุที่คาดว่าทำให้โบราณสถานเกิดการชำรุดเสื่อมสภาพแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. สาเหตุภายใน หมายถึง กระบวนการเสื่อมสภาพของโบราณสถานซึ่งเกิดจากสาเหตุภายในตัวโบราณสถานเอง ได้แก่ ชนิดและคุณสมบัติของวัสดุที่เป็นรากฐานของโบราณสถานสถานที่ตั้ง ลักษณะโครงสร้าง และน้ำหนักของโบราณสถาน การคำนวณและการออกแบบ โครงสร้างไม่ถูกต้อง ความผิดพลาดทางด้านเทคนิคการก่อสร้าง เป็นต้น

๒. สาเหตุภายนอก หมายถึง กระบวนการเสื่อมสภาพของโบราณสถานที่เกิดขึ้นจากการกระทำของสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เคมี ชีววิทยา และจุลชีววิทยา สาเหตุเหล่านี้ อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๒.๑ สาเหตุจากมนุษย์ มนุษย์เป็นศัตรูที่ก่อให้เกิดการชำรุดเสียหายต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ และเกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ กันเช่น เก็บรักษาไม่ถูกต้อง การเคลื่อนย้าย การจับถือหรือจับต้อง โดยขาดความระมัดระวัง และการรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือแม้กระทั่งการลักลอบขุดทำลายเพื่อหาวัตถุมีค่า การจงใจทำลาย ทำให้โบราณสถาน โบราณวัตถุเหล่านั้นแตกหักเสียหายกร่อน ลงได้ อีกประการที่น่าคำนึงถึง คือ การพัฒนาบ้านเมือง ได้แก่ การสร้างความเร็ว ตัดถนนหนทาง การขยายพื้นที่ทำการเกษตร การก่อสร้าง สถานที่ราชการที่พักอาศัย ฯลฯ มีส่วนที่เป็นภัยต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น การตัดถนนผ่านไปใกล้โบราณสถานก่อให้เกิดความสั่นสะเทือน ทำให้โบราณสถานแตกร้าหรือทรุดเสียหายได้

๒.๒ สาเหตุจากธรรมชาติ

ก. ความชื้นและอุณหภูมิของอากาศ มีผลต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุ ชนิดต่าง ๆ ในลักษณะที่แตกต่าง เช่น วัตถุจำพวกอินทรีย์วัตถุ จะประกอบด้วยเซลล์ที่มีคุณสมบัติดูดน้ำและความชื้นได้ดี เมื่อมีความชื้นสูง เซลล์ในวัตถุจะดูดความชื้นเข้าไป ทำให้เกิดการพองตัว

แต่เมื่ออุณหภูมิสูงขึ้น ความชื้นลดลง อากาศร้อน น้ำที่ถูกดูดเข้าไปจะระเหยออกมา ทำให้เซลล์หดตัว ถ้าการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นไปโดยเร็ว มีมากขึ้นและติดต่อกันเป็นเวลานาน จะทำให้วัตถุนั้นชำรุด เช่น เสียรูปทรงไป แตกร้าวหรือบิดเบี้ยว เป็นต้น อีกประการหนึ่ง การที่ความชื้นถูกสะสมอยู่บนวัตถุเป็นเวลานานจะก่อให้เกิดเชื้อเห็ดรา สำหรับ ตะไคร้น้ำบนวัตถุได้ พวกเชื้อราจะดูดความชื้นจึงทำให้เนื้อวัตถุขาดความแข็งแรง เปื่อยหรือขาดได้ง่าย หรือเกิดรอยเปื้อนบนวัตถุ ซึ่งยากจะแก้ไขให้ดีขึ้นเหมือนเดิม

ข. ความไม่บริสุทธิ์ของบรรยากาศ โดยปกติอากาศมักจะมีแก๊สเสียปะปนอยู่มาก พวกนี้มักจะเป็นกรดแก๊ส โดยเฉพาะบริเวณที่มีโรงงานอุตสาหกรรม หรือในเมืองที่มีการจราจรแออัด ของเสียเหล่านี้ได้แก่ พวกคาร์บอนไดออกไซด์ ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ไอของกำมะถัน เขม่า คาร์บอน คาร์บอนต่าง ๆ แก๊สเหล่านี้มีสภาพเป็นกรดกำมะถัน และกรดคาร์บอนิก ซึ่งทำลายเซลล์ของวัตถุให้เกิดชำรุดเสียหายไป

ค. แสงสว่างไม่ว่าจะเป็นแสงธรรมชาติหรือแสงประดิษฐ์จะมีแสงอุลตราไวโอเล็ตอยู่ด้วย ซึ่งจะทำลายเนื้อวัตถุประเภทอินทรีย์ได้มากเช่นทำให้สีซีดเนื้อวัตถุเปราะ กรอบขาดง่าย ขาดความเหนียวเกิดการหดตัว ขยายตัว ทำให้รูปทรงบิดเบี้ยวเสียลักษณะเดิมไป การชำรุดเสียหายจากแสงสว่างที่เกิดกับวัตถุนั้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับชนิดของแสงระยะเวลาที่ถูกแสง ปริมาณของแสงลักษณะของการตกกระทบของแสงและประเภทของวัตถุด้วย

ง. เนื่องจากจุลชีวะ เช่น พวกเห็ด รา สำหรับ ตะไคร้น้ำ แบคทีเรียต่างๆ พวกนี้เกิดได้ดีในที่ที่มีความชื้นสูง คือ มีความชื้นสัมพัทธ์ตั้งแต่ ๗๐ เปอร์เซ็นต์ ขึ้นไป และอุณหภูมิที่ค่อนข้างอบอุ่นมากกว่า ประมาณ ๒๐-๒๕ องศาเซลเซียส เมื่อพวกจุลชีวะนี้มีคุณสมบัติในการดูดความชื้นได้ดี เมื่อมีความชื้นสะสมไว้มากจะก่อให้เกิดการชำรุดกับวัตถุได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องควบคุม สิ่งแวดล้อม ควบคุมความชื้นของบรรยากาศให้พอเหมาะ ให้มีความชื้นสัมพัทธ์ ในระหว่าง ๖๐ - ๖๕ เปอร์เซ็นต์ โดยการทำให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกก็จะเป็นการตัดปัญหาความชื้นออกไปได้

จ. ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวแต่เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงได้ เช่น แผ่นดินไหว วัตภัย อุทกภัย อัคคีภัย ฟ้าผ่า เป็นต้น

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กล่าวถึงการเสื่อมโทรมของแหล่งโบราณสถานไว้ว่า เมื่อสังคมไทยยอมรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาย่อมเกิดลักษณะที่เรียกว่า “การสูญหายทางวัฒนธรรม” คือการเกิดวัฒนธรรมใหม่ เข้ามาทดแทนที่ของเก่า ดังนั้นในปัจจุบันการตัดแปลงหรือถอน หรือทำลายโบราณสถาน เกิดขึ้นเนื่องจากค่านิยมของสังคม ที่มีการรับอิทธิพลของอารยธรรมต่างถิ่นเข้ามามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงรสนิยมในเรื่องรูปแบบเดิม (ของเก่า) ที่สังคมปัจจุบันคิดว่าล้าสมัย ทำให้เกิดการสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านภูมิทัศน์ เป็นการทำลายแหล่งโบราณสถานให้เสื่อมคุณค่าในที่สุด

๖) ประวัติการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน

ประเทศไทยจัดเป็นประเทศกำลังพัฒนาประเทศหนึ่ง และประเทศที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรม มีโบราณสถานเป็นหนึ่งในทรัพยากรที่มีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มากมายถึง ๑,๓๐๐ แห่ง และแต่ละแห่ง มีรูปแบบผังเทคนิคและสถาปัตยกรรมหลากหลาย ซึ่งทำให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น และ ใคร่ศึกษาความรู้จากแหล่งประวัติศาสตร์ของไทย โบราณสถานจึงไม่เพียงแต่เป็นเกียรติยศของชาติเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญสามารถช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นด้วยการเพิ่ม รายได้ให้กับประเทศและทุกประเทศทั่วโลกต่างถือว่า โบราณสถานเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการเพิ่มคุณค่าของแผ่นดิน

๗) การอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานในประเทศไทย

เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๔๖๖ ได้มี “ประกาศจัดการตรวจรักษาของโบราณ” โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ใต้ให้กรมการหอสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครเป็นพนักงานอำนวยการตรวจรักษาโบราณสถานวัตถุสถาน โดยมีหลักการและเหตุผลในคำปรารภดังนี้ “ในประเทศสยามนี้มีของโบราณสถาน เช่น เจดีย์สถาน และวัตถุต่างๆซึ่งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและช่างผู้ชำนาญศิลปศาสตร์ได้สร้างไว้แต่ปางก่อนเป็นอันมากของโบราณสถานเช่นกล่าวมาย่อมเป็นหลักฐานในพงศาวดาร และเป็นเครื่องมืออุปกรณ์การตรวจหาความรู้ของโบราณคดีต่างๆ อันจะเกิดประโยชน์และเกียรติยศของบ้านเมือง เพราะฉะนั้นบรรดาอารยประเทศจึงถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาล จะต้องเอาเป็นธุระเกื้อกูลการตรวจตรารักษาของโบราณ อันมีอยู่ในประเทศของตน ของโบราณอันมีในพระราชอาณาเขตสยามประเทศนี้ที่พนักงานดูแลรักษาอยู่ตามสมควรแล้ว ก็มีที่ยังทอดทิ้งมิได้มีผู้พิทักษ์รักษาที่มี ที่ควรจะตรวจตราหาความรู้ให้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น แต่ยังมีได้ตรวจตราก็มาก เพราะเหตุยังไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลที่จะอำนวยการตรวจตรา และการรักษาของโบราณ การนั้นจึงยังไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ”

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งราชบัณฑิตยสถานขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ เพื่อทำหน้าที่แผนกกรรมการหอสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร และให้ส่วนงานทั้งหมดของกรรมการหอสมุดวชิรญาณมาเป็นงานของราชบัณฑิตยสถาน

วิธีการตรวจรักษาโบราณสถาน วัตถุสถาน กระทำกันอย่างไรนั้นจะทราบได้จากปาฐกถาเรื่องสงวนของโบราณ ซึ่งสมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงแสดงต่อที่ประชุม เทศาภิบาลมณฑล ณ พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร เมื่อ วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๓ มีความตอนหนึ่งดังนี้ “วิธีการสงวนโบราณสถาน การที่ทำเป็น ๓ อย่าง”

อย่างที ๑ คือการค้น ให้รูปว่ามีโบราณสถานอยู่ที่ไหนบ้างดังเช่น ราชบัณฑิตยสถาน ได้มีตราขอให้เทศบาลต่างมณฑลช่วยสืบและบอกมาให้ทราบเพื่อจะทำบัญชีและหมายเลขลงแผนที่ ประเทศสยามไว้เป็นสำรวจ

อย่างที ๒ คือ การตรวจ คือเมื่อรู้ว่าโบราณสถานอยู่ ณ ที่ใดแล้ว แต่งตั้งให้ผู้เชี่ยวชาญออกไปดูยังที่นั้นพิจารณาดูให้รู้ว่าเป็นของอย่างไรสร้างในสมัยใดและเป็นของสำคัญเพียงใด การตรวจนี้บางอย่างต้องขุดหาแนวรากผนัง และค้นลวดลายต้องทำมากบ้างน้อยบ้าง ตามลักษณะสถานนั้นอย่างที ๓ คือ การรักษา ซึ่งนับว่าเป็นการยากยิ่งกว่าอย่างอื่น เพราะโบราณสถานในประเทศนี้มีมากในเวลานี้ยังเหลือกำลังราชบัณฑิตยสภาที่จะจัดการได้ทุกแห่งจึงคิดจะจัดการรักษาแต่ที่เป็นสถานที่สำคัญและที่พอจะสามารถรักษาได้เสียก่อน ถึงกระนั้นก็ยังต้องผ่อนผันทำไปทีละน้อย เพราะต้องหาเงินสำหรับจ่ายในการรักษานั้น จำเป็นต้องกำหนดลักษณะการรักษาเป็น ๒ ชั้น ชั้นต่ำเป็นแต่ห้ามมิให้ผู้ใดรื้อ ทำลายของโบราณสถาน มิให้หักพังลงอีกต่อไป ชั้นสูง คือ การปฏิสังขรณ์คืนอย่างเดิม”

ในเรื่องการปฏิสังขรณ์โบราณสถาน ราชบัณฑิตยสภาใคร่จะให้เทศบาลคอยสอดส่องในความ ๓ ข้อที่จะกล่าวต่อไปนี้ คือ

๑. ถ้าผู้ศรัทธาจะปฏิสังขรณ์โบราณสถานสำคัญ ขอให้แจ้งแก่เขาให้ทำตามแบบอย่างเดิมอย่าให้เปลี่ยนแปลงรูปร่าง และลวดลายไปอย่างอื่นตามใจชอบ

๒. อย่าให้รื้อทำลายโบราณสถานที่สำคัญเพื่อจะสร้างของใหม่ขึ้นแทน

๓. วัดโบราณที่จะทำการปฏิสังขรณ์นั้น มักมีผู้ศรัทธาสร้างสิ่งต่างๆ เพิ่มเติมของโบราณสถานดังเช่นสร้างพระเจดีย์ขนาดย่อมๆ ขึ้นบรรจุอัฐิธาตุของญาติวงศ์ เป็นต้น ของที่สร้างเพิ่มเติม เช่นว่านี้ไม่ควรสร้างขึ้นในอุปจารใกล้ชิดของโบราณที่ดั้งเดิม ด้วยอาจทำให้ของโบราณเสียหาย ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาอานันทมหิดลได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถานศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและการพิพิธภัณฑแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๗๗ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยยกเลิกประกาศจัดการตรวจรักษาของโบราณ พ.ศ. ๒๔๖๖ พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุและพิพิธภัณฑแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๗๗ นี้ได้โอนอำนาจการควบคุมดูแลจากราชบัณฑิตยสถานมาเป็นอำนาจ

๘) การอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในความรู้สึกนึกคิดของคนไทย พระนครศรีอยุธยา คือเมืองหลวงเก่าของประเทศไทยซึ่งถูกทำลายจากภัยสงครามในอดีต แต่เมื่อมาพิจารณาแล้วกรุงศรีอยุธยาที่ถูกทำลายอย่างย่อยยับเหลือแต่ซากนั้น เป็นเพียงการสูญเสียด้านรูปธรรม แต่ในเชิงนามธรรมกรุงศรีอยุธยายังคงดำรงความเป็นเมืองหลวงในอดีตอยู่ และโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยาก็คือเบ้าหลอมความเป็นประเทศไทยในปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์หน้าแรกของกรุงศรีอยุธยา หลังจากการสร้างเมืองจะเป็นเรื่อง การเมืองการปกครอง โดยพระมหากษัตริย์ประมุขแห่งกรุงศรีอยุธยาทรงมีเจตนารมณ์ทาง

การเมืองในความพยายามรวบรวมบ้านเล็กเมืองน้อยและแคว้นต่าง ๆ ซึ่งเป็นอิสระปกครองตนเองที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมมีความอุดมสมบูรณ์มั่นคงมีการคมนาคมสะดวกในการติดต่อกับต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นจีน อินเดีย หรือประเทศต่าง ๆ ในยุโรป ทำให้กรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองในด้านการค้าและเศรษฐกิจ เป็นที่ชุมนุมของผู้คนจำนวนมากที่เข้ามาทำมาหากิน ส่งผลให้กรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองที่รุ่งเรืองและเลื่องลือที่สุดเมืองหนึ่งในเอเชียและมีชาวต่างชาติเข้ามาพำนักในกรุงศรีอยุธยาโดยมาสอนศาสนาและตั้งสำนักด้วยเหตุนี้จึงมีหมู่บ้านของชนชาติในศาสนาต่าง ๆ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยาได้พระราชทานที่ดินให้อยู่อาศัย และต่างก็ก่อสร้างอาคารทางศาสนาประจำหมู่บ้านของตน สิ่งก่อสร้างเหล่านี้ยังเหลือเป็นประจักษ์พยานมาจนทุกวันนี้

พระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยายังทรงอุปการะชาวต่างชาติ ให้เข้ารับราชการโดยมิได้ เดียดฉันท์ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอน, ชาวกรีก) หรือออกญาเสนาภิมุข (ยามาดา นางามาซา, ชาวญี่ปุ่น) ตลอดจนชาวมอญซึ่งหนีภัยจากพม่า เป็นต้น หากจะสรุปความสำคัญของกรุงศรีอยุธยา อาจแบ่งได้ดังนี้

๑. การสร้างเมืองอยุธยา และการวางผังเมือง
๒. การเมืองการปกครอง
๓. การสงคราม
๔. เศรษฐกิจและการค้า
๕. การต่างประเทศ
๖. การศาสนาและศิลปกรรมทางศาสนา
๗. ศิลปวัฒนธรรม
๘. ความเป็นอยู่
๙. ประเพณีที่สำคัญ

ความสำคัญที่กล่าวมานี้เป็นสิ่งที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาต้องได้รับการอนุรักษ์ไว้และมีความจำเป็นต้องส่งเสริมให้มีความสำคัญเหล่านี้ปรากฏ เพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ วัฒนธรรมสังคมและการเมือง

ภายหลังที่พระนครศรีอยุธยาถูกข้าศึกทำลายลงอย่างย่อยยับแล้วพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) ได้โปรดให้รื้ออิฐจากซากเมืองร้างไปสร้างพระนครใหม่ และต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้บูรณะพระที่นั่งบวรสถานมงคลเพื่อใช้เป็นที่ประทับพักร้อนส่วนการอนุรักษ์ไม่ปรากฏว่าได้มีการดำเนินการแต่อย่างใด ต่อมาจึงได้มีการอนุรักษ์เป็นลำดับ กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สงวนที่ดินเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ไว้เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ห้าม

บุคคลถือสิทธิ์ ครอบครอง เหตุการณ์ครั้งนี้นับเป็นจุดสำคัญเริ่มแรกที่น่าไปสู่การอนุรักษ์โบราณสถานของพระนครศรีอยุธยาในสมัยต่อมา จนกระทั่งภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐบาลได้หันมาสนใจพัฒนาเกาะเมืองขึ้น โดยหลวงประดิษฐมนูธรรมได้สนับสนุนการตรา พระราชบัญญัติโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ รัฐบาลตระหนักในความสำคัญของโบราณสถาน เกรงว่าจะถูกทำลายไปสิ้นจึงได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่สำคัญในพระนครศรีอยุธยาเป็นโบราณสถานจำนวน ๖๘ แห่ง ในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ กระทรวงการคลังได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดการขายที่ดินสาธารณะสมบัติของแผ่นดินและที่ดินร้างให้แก่ราษฎร ปีพ.ศ. ๒๔๘๙ จอมพล ป.พิบูลสงครามได้เริ่มเข้ามาบูรณะโบราณสถาน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้มีโครงการพัฒนาเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาและบริเวณใกล้เคียง ตามข้อเสนอของสำนักผังเมืองโดยแบ่งเกาะเมืองและบริเวณใกล้เคียงออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

๑. เขตส่งเสริมให้เป็นเขตเศรษฐกิจที่เจริญมั่งคั่ง
๒. เขตอนุรักษ์ให้เป็นเขตที่อยู่อาศัยของชุมชนแบบบ้านสวน หรือบ้านไร่
๓. เขตอุทยานประวัติศาสตร์

เฉพาะส่วนที่เป็นอุทยานประวัติศาสตร์นั้น ครอบคลุมพื้นที่ของเกาะเมืองประมาณ ร้อยละ ๗๐ หรือประมาณ ๖,๐๐๐ ไร่เศษในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ กระทรวงมหาดไทย เสนอคณะรัฐมนตรีว่าจำเป็นต้องปรับปรุงแผนการบูรณะบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์และการพัฒนาเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พร้อมทั้งบริเวณใกล้เคียงกันใหม่ และให้กระทรวงศึกษาธิการใช้ที่ดินสร้างโรงเรียนและสถานที่ราชการต่างๆ จึงเป็นผลให้พื้นที่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา เหลือเป็นเขตอุทยานประวัติศาสตร์เพียง ๑,๘๑๐ ไร่ หรือประมาณ ร้อยละ ๒๐ ของพื้นที่ทั้งหมด กรมศิลปากรจึงประกาศเขตพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตโบราณสถาน โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๙ และกรมศิลปากร ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจัดสรรงบประมาณสำหรับการขุดแต่ง และบูรณะโบราณสถานมาตามลำดับจนกระทั่งปรับปรุงเป็นโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ สืบต่อมาจนกระทั่งบัดนี้ และได้ดำเนินการในส่วนที่สามารถดำเนินการได้ประมาณ ร้อยละ ๒๕ ของพื้นที่ทั้งหมด

สรุปว่า จากประวัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ดังกล่าว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับแหล่งโบราณสถานในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างมากและปัจจุบันโครงการอนุรักษ์โบราณสถานยังคงมีอย่างต่อเนื่อง

๒.๓ ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานในเขตอำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา

นับจากเสียกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ จนถึงปัจจุบัน นับเป็นเวลากว่า ๒๐๐ ปี ตลอดเวลานั้นโบราณสถานต่างๆ ได้ถูกทำลายไปเพื่อสร้างอาคารสถานที่ใหม่ ถูกประชาชนรื้อถอน หรือสร้างบ้านเรือนทับ รวมทั้งการลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเสมอมาอันเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้โบราณสถานอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมนอกเหนือจากการเสื่อมสภาพด้วยสาเหตุทางธรรมชาติ

๒.๓.๑ แหล่งโบราณสถานของอำเภอพระนครศรีอยุธยา

๑. พระราชวังจันทร์เกษม^{๕๔} ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำป่าสัก (คลองคูขื่อหน้า) ทางด้านทิศเหนือ มุมตะวันออกเฉียงของเกาะเมืองอยุธยา ใกล้ๆ กับตลาดหัวรอ ตำบลหัวรอ อำเภอพระนครศรีอยุธยา

พระราชวังจันทร์เกษมหรือวังหน้า ปราบภูหลักฐานตามพระราชพงศาวดารสันนิษฐานได้ว่า สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช ประมาณ พ.ศ. ๒๑๒๐ โดยมีพระราชประสงค์เพื่อให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

นอกจากนี้ยังเคยเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์และพระมหากุปราชย์ที่สำคัญถึง ๘ พระองค์ คือ

- สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
- สมเด็จพระเอกาทศรถ
- เจ้าฟ้าสุทัศน์
- สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
- ขุนหลวงสรศักดิ์ (พระเจ้าเสือ)
- สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ
- สมเด็จพระเจ้าบรมโกศ
- กรมพระราชวังบวรมหาเสนาพิทักษ์

ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ พระราชวังจันทร์เกษมได้ถูกทิ้งร้างไป จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงได้มีการบูรณะและปรับปรุงพระราชวังจันทร์เกษมขึ้นใหม่ เพื่อใช้สำหรับเป็นที่ประทับในเวลาทีพระองค์เสด็จประพาสพระนครศรีอยุธยา และโปรดพระราชทานนามว่า พระราชวังจันทร์เกษม เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๔๓๖

^{๕๔}พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, กรมศิลปากร, กระทรวงวัฒนธรรม,(๓๐ กันยายน ๒๕๕๔)

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชวังจันทรถesm ให้เป็นที่ทำการของมณฑลกรุงเก่า โดยใช้พระที่นั่งพิมานรัตยา ซึ่งเป็นหมู่ตึกกลางของพระราชวังเป็นที่ตั้ง

จนกระทั่งเมื่อ พระยาโบราณราชธานินทร์ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า จึงได้จัดสร้างอาคารที่ทำการภาคบริเวณกำแพงทางด้านทิศตะวันตกต่อกับทิศใต้ แล้วย้ายที่ว่าการมณฑลจากพระที่นั่งพิมานรัตยามาตั้งที่อาคารที่ทำการภาคในขณะนั้น สถาปัตยกรรมพระราชวังจันทรถesm

สิ่งก่อสร้างที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากนั้นจึงมีการใช้งานกันเรื่อยมา ทั้งเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์และที่ทำการมณฑลเทศาภิบาล จนกระทั่งในสมัยสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีการซ่อมแซมและบูรณะอาคารต่างๆ ขึ้นมาอีกครั้ง

๑. กำแพงพระราชวัง ปัจจุบันก่อนเป็นกำแพงอิฐ มีใบเสมา มีประตูด้านละ ๑ ประตู รวม ๔ ด้าน แต่เดิมนั้นคำให้การชาวกรุงเก่ากล่าวว่า วังจันทรถesmมีกำแพง ๒ ชั้น เช่นเดียวกับวังหลวง

๒. พลับพลาจตุรมุข ตั้งอยู่บริเวณกำแพงด้านหน้าซ้านของพลับพลา แต่เดิมเป็นซ้านแนวอาคารก่ออิฐถือปูน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงโปรดให้สร้างอาคารพลับพลาขึ้นในลักษณะอาคารจตุรมุขแฝด เพื่อใช้เป็นท้องพระโรงสำหรับออกงานว่าราชการ และที่ประทับในเวลาเดียวกัน

๓. พระที่นั่งพิมานรัตยา มีลักษณะเป็นหมู่ตึกกลางพระราชวัง ประกอบด้วยอาคาร ๔ หลัง คือ อาคารปรัศวีชัย อาคารปรัศวีขวา พระที่นั่งพิมานรัตยา และศาลาเชิญเครื่องกลุ่มอาคารพระที่นั่งพิมานรัตยานี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานให้เป็นที่ว่ากรมณฑลกรุงเก่า ในปี พ.ศ. ๒๔๒๒

๔. พระที่นั่งพิสัยศัลลักษณ์ (หอสองกล้อง) มีลักษณะเป็นหอสูง ๔ ชั้น บริเวณกำแพงด้านทิศตะวันออกและทิศใต้ สร้างขึ้นครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสร้างขึ้นใหม่อีกครั้งตามแนวรากฐานอาคารเดิม และใช้เป็นที่ประทับทอดพระเนตรดวงดาว พระที่นั่งพิสัยศัลลักษณ์ (หอสองกล้อง) สามารถชื่นชมทิวทัศน์ของ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้

๕. ตึกโรงม้าพระที่นั่ง เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ๒ ชั้น ตั้งอยู่ริมกำแพงด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

๖. อาคารสโมสรเสือป่า สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งอยู่บริเวณกำแพงพระราชวังด้านทิศตะวันออก

๗. ตึกที่ทำการภาค (อาคารมหาดไทย) สร้างขึ้นในสมัยพระยาโบราณราชธานินทร์ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า มีลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียว สร้างขนานไปกับแนวกำแพงด้านทิศตะวันตกต่อกับทิศใต้

๘. ระเบียบจัดตั้งศิลาจำหลัก แต่เดิมสร้างเป็นระเบียบหลังคามุงสังกะสี ยาวไปตามแนวกำแพงด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก ใช้สำหรับเป็นที่เก็บรักษาบรรดาโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ซึ่งพระยาโบราณราชธานินทร์รวบรวมไว้

ในระหว่างที่พระยาโบราณราชธานินทร์ ได้รับราชการดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลอยุธยา ท่านได้ทำการศึกษาและรวบรวมเรื่องราว รวมทั้งวัตถุสิ่งของสำคัญในบริเวณกรุงเก่าและบริเวณใกล้เคียงไว้เป็นจำนวนมาก มาเก็บรักษาไว้ที่พระราชวังจันทร์เกษม จนกระทั่งในปีพุทธศักราช ๒๔๔๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกพรรณมาทุย ได้ทรงแนะนำให้พระยาโบราณราชธานินทร์ จัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน เรียกว่า โบราณพิพิธภัณฑสถาน โดยในระยะแรกนั้น ใช้ตึกโรงม้าพระที่นั่งเป็นที่เก็บรวบรวม ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชดำริโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายวัตถุต่างๆ จากโรงม้าพระที่นั่งเข้ามาเก็บรักษา และตั้งแสดงที่บริเวณอาคารพลับพลาจตุรมุข พร้อมทั้งจัดสร้างระเบียบตามแนวอาคารด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก เพื่อจัดตั้งวัตถุ ศิลปจารึก และประติมากรรมต่างๆ จากนั้นจึงตั้งชื่อว่า อยุธยาพิพิธภัณฑสถาน

ในปีพุทธศักราช ๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสยุโรป เมื่อเสด็จถึงเมืองฮอมเบ็ค ประเทศเยอรมนี ก็ทรงมีโทรเลขมาถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกพรรณมาทุย ความว่า "มิวเซียมที่นี่เหมือนมิวเซียมที่กรุงเก่า" ด้วยเหตุนี้เอง อยุธยาพิพิธภัณฑสถานในขณะนั้น จึงเป็นที่รู้จักในบรรดาผู้สนใจและรักในงานด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีของชาติต่อมา ในวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๙ กรมศิลปากร ได้ประกาศให้อยุธาพิพิธภัณฑสถานเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ในนาม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จันทรเกษม

๒. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา^{๕๕} สร้างขึ้นเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตรโบราณวัตถุที่พบจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ทรงมีพระราชปรารภกับรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการและอธิบดีกรมศิลปากรในสมัยนั้นว่า “โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะนี้สมควรจะได้มีพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษา และตั้งแสดงให้ประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้มีโอกาสไปเก็บรักษา และตั้งแสดง ฦ ที่อื่นไม่” กรมศิลปากรจึงได้สร้าง

^{๕๕}พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, กรมศิลปากร, กระทรวงวัฒนธรรม.(๓๐ กันยายน ๒๕๕๔), <http://www.wungna.ac.th/home/history/historychantrakasem.html>.

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา ขึ้นเพื่อเก็บรักษาจัดแสดงโบราณวัตถุที่พบจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ และโบราณวัตถุพบในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาคารก่อสร้างด้วยเงินบริจาคจากประชาชน ซึ่งผู้บริจาคได้รับพระพิมพ์ที่พบจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะเป็นการสมนาคุณ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระนามสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ผู้ทรงสร้างพระปรางค์วัดราชบูรณะเป็นนามพิพิธภัณฑ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๔

๓. โบราณสถานวัดมเหยงค์ นับแต่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ประกาศพระองค์เป็นอัครศาสนูปถัมภก ทรงแบ่งพุทธศาสนาบาทบาทธรรมราชาในอุดมคติของพระองค์ท่านกลายเป็นแบบฉบับที่พระมหากษัตริย์ของประเทศแถบ เอเชียอาคเนย์ทั้งหมดรวมทั้งประเทศไทยด้วย ยึดถือแบบอย่างประเพณีปฏิบัติตาม โดยเฉพาะประเทศไทยนั้นรับพุทธศาสนาเข้ามาในฐานะศาสนาประจำชาติ พระมหากษัตริย์ทุกยุคทุกสมัยตั้งแต่สุโขทัยเป็นต้นมา ต่างถือเป็นหน้าที่หลักว่าต้องทรงแบ่งพุทธศาสนา การสร้างวัดจึงเป็นพระราชนิมมอย่างหนึ่ง ต่อมาบรรดาข้าราชการและราษฎรก็เจริญรอยตามพระราชนิมมนั้นด้วย มีผู้เคยค้นคว้าสำรวจพบว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ภายในเขตกำแพงพระนครและรอบๆ ขานเมืองนั้นมีวัดทั้งวัดหลวงและราษฎร์ ประมาณ ๓๕๐-๔๐๐วัด มีคำกล่าวที่เล่าสืบกันมาเป็นมุขปาฐะว่า เศรษฐีในสมัยก่อนนั้นถึงกับสร้างวัดให้ลูกวิ่งเล่นที่เดียว

จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีทราบแน่ชัดว่า พระมหากษัตริย์ไทยบางรัชกาลจะทรงสร้างวัดประจำรัชกาลเพียงวัดเดียว แต่บางพระองค์มีพระราชศรัทธาสั่งสร้างหลายวัด บางพระองค์โปรดที่จะซ่อมแซมปฏิสังขรณ์วัดเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมตามแต่พระราชอัธยาศัย วัดบางวัดเมื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาแล้ว พบว่ามีอายุยืนยาวคู่กับบ้านเมืองถึงขนาดข้ามยุคข้ามสมัยก็มี และยังเหลือซากของโบราณสถานโบราณวัตถุล้ำค่า ไว้ให้ประชาชนในปัจจุบันได้ชื่นชม และจินตนาการย้อนไปถึงสมัยที่พระอารามแห่งนั้นเจริญรุ่งเรืองว่าจะมีสภาพอย่างไร เพราะขึ้นชื่อว่าวัดกษัตริย์สร้าง สภาพคงไม่ห่างไกลจากที่สุนทรภู่เคยรำพึงไว้ในนิราศพระบาท เมื่อนั่งเรือผ่านวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ว่า

“โอ้วัดโพธิ์เป็นวัดกษัตริย์สร้าง....ไม่โรยร้างรุ่งเรืองตั้งเมืองสุวรรณค์”

วัดมเหยงคณ์ เดิมเป็นพระอารามหลวง ฝ่ายอรัญวาสี และกลายเป็นวัดร้างไปภายหลัง กรุงศรีอยุธยาแตกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ วัดนี้ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ ๒ ตำบลหันตรา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่นอกเขตเมืองมาทางทิศตะวันออก ถ้าเดินทางมาจากถนนสายเอเชีย แยกเข้าสู่ถนนโรจนะเพื่อมุ่งเข้าเกาะเมือง พอมาถึงเจดีย์วัดสามปลื้ม เลี้ยวขวาอ้อมวงเวียนมาตามถนนระยะทางประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ก็จะถึงทางเข้าวัดมเหยงคณ์ ท่านจะมองเห็นผนัง อุโบสถก่อด้วยอิฐสีแดงตระหง่านแต่ไกล ประวัติความเป็นมาของวัดมเหยงคณ์น่าสนใจ เพราะเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญด้านจิตใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการ

ก่อสร้างทะนุบำรุงพระอารามแห่งนี้สืบต่อกันมาเป็นเวลาหลายร้อยปี ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนวัดมเหยงคณ์เป็นโบราณสถานของชาติ ตั้งแต่วันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

๔. วัดไชยวัฒนาราม หรือ วัดชัยวัฒนาราม เป็นวัดที่อยู่นอกเกาะเมืองอยุธยา แต่ก็มีมีความสำคัญมากวัดหนึ่งในพระนครศรีอยุธยา วัดไชยวัฒนาราม ได้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๑๗๓ โดยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นบนที่ที่เป็นบ้านเดิมของพระองค์เพื่ออุทิศพระราชกุศลถวายพระราชมารดา แต่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่าวัดนี้สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งชัยชนะเหนือนครละแวกโดยจำลองแบบมาจากปราสาทนครวัด

สถาปัตยกรรม ฐานภายในวัดไชยวัฒนาราม มีปราสาทประธานและปราสาทมุมอยู่บนฐานเดียวกัน พระปราสาทประธานนำรูปแบบของพระปราสาทสมัยอยุธยาตอนต้นมาก่อสร้าง แต่ปราสาทประธานที่วัดไชยวัฒนารามทำมุขทิศยื่นออกมามากกว่า บนยอดองค์พระปราสาทใหญ่อาจเคยประดิษฐานพระเจดีย์ขนาดเล็ก สื่อถึงพระเจดีย์จุฬามณีบนยอดเขาพระสุเมรุ รอบพระปราสาทใหญ่ล้อมรอบไปด้วยระเบียงคดที่เดิมนั้นมีหลังคา ภายในระเบียงคดประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยที่เคยลงรักปิดทองจำนวน ๑๒๐ องค์ เป็นเสมือนกำแพงเขตศักดิ์สิทธิ์ ตามแนวระเบียงคดตรงทิศทั้งแปดสร้างเมรุทิศ และ เมรุมุม (เจดีย์รอบๆพระปราสาทใหญ่) ภายในเมรุทุกองค์ประดิษฐานพระพุทธรูป ภายในซุ้มเรือนแก้วล้วนลงรักปิดทองฝาเพดานทำด้วยไม้ประดับลวดลายลงรักปิดทองเช่นกัน

๕ โบราณสถานพระศรีสรรเพชญ์และพระราชวังโบราณ^{๖๐} มีประวัติว่าสร้างขึ้นโดยสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ในปีพุทธศักราช ๑๘๘๓ มีพระที่นั่งสามองค์ เมื่อถึงรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในปีพุทธศักราช ๑๘๘๑ พระองค์ทรงอุทิศบริเวณที่สร้างพระที่นั่งสามองค์ดังกล่าวเพื่อสร้างเป็นวัดหลวง มีนามว่า “วัดพระศรีสรรเพชญ์” และทรงย้ายเขตพระราชวังมาสร้างขึ้นใหม่ที่กำแพงด้านเหนือริมแม่น้ำ

ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๐๓๕ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเจดีย์ขนาดใหญ่ขึ้นสององค์ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ เพื่อบรรจุพระอัฐิของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พระบิดา) และสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ (พระเชษฐา) ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๐๔๒ พระองค์ยังโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวิหารพระศรีสรรเพชญ์ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปยืนพระนามว่า “พระศรีสรรเพชญ์ดาญาณ” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของอยุธยา

ในรัชกาลต่อมาคือสมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูรโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเจดีย์องค์ใหญ่ขึ้นทางด้านทิศตะวันตกเพื่อบรรจุพระอัฐิของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาเสียกรุงครั้งที่ ๒ พระราชวังโบราณจึงถูกเผาทำลายหมดสิ้น

^{๖๐} สืบค้นจาก <http://www.rungsimun.com/index.php?lay=show&ac=article&id=๕๓๘๖๘๘๖๕&Ntype=๓> (วันที่

ส่วนพระพุทธรูปพระศรีสรรเพชญ์ตามญาณเหลือเพียงซากแกนปัจจุบันประดิษฐานในเจดีย์พระสรรเพชญ์ที่วัดโพธิ์ กรุงเทพมหานคร

พระราชวังโบราณ พระราชวังแบ่งเป็นสองส่วนคือ เขตพุทธาวาสอันเป็นที่ตั้งของวัดพระศรีสรรเพชญ์ และเขตพระราชฐานอันเป็นที่ตั้งของพระราชวังโบราณ ซึ่งประกอบด้วยปราสาทราชมณเฑียรและพระที่นั่งต่าง ๆ คล้ายกับพระบรมมหาราชวังในสมัยรัตนโกสินทร์ สำหรับพระที่นั่งต่าง ๆ นั้นเหลือเพียงแต่ซากของฐานสิ่งก่อสร้างดังนี้

วัดพระศรีสรรเพชญ์ ปัจจุบันส่วนที่ยังคงสภาพให้เห็นเด่นชัด คือ เจดีย์สามองค์ที่บรรจุพระบรมอัฐิกษัตริย์อยุธยาสามพระองค์ ถ้าเข้ามาจากทางวิหารพระมงคลบพิตร เจดีย์องค์ขวามือเป็นที่บรรจุพระบรมอัฐิของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ องค์กลางเป็นของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ และองค์ซ้ายมือเป็นของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ในสมัยอยุธยา วัดแห่งนี้ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษา หากแต่ใช้เป็นที่เสด็จออกบำเพ็ญพระราชกุศลของพระมหากษัตริย์ในวโรกาสต่าง ๆ เช่นเดียวกับวัดพระแก้วในปัจจุบัน

พระที่นั่งสรรเพชญมหาปราสาท สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นที่ประกอบพระราชกิจหลักและพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีรับแขกเมือง

พระที่นั่งวิหารสมเด็จมหาปราสาท แต่เดิมเป็นพระที่นั่งมังคลาภิเษก ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงใช้รับทูตเมืองละแวก(กัมพูชาในปัจจุบัน) ต่อมาสมเด็จพระเอกาทศรถทรงใช้เป็นที่ประกอบพระราชพิธีประเวศพระนคร และในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พระที่นั่งถูกฟ้าผ่าจนไหม้เสียหายเกือบทั้งหมด พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้รื้อและสร้างพระที่นั่งองค์ใหม่ขึ้นทดแทนใน ปีพุทธศักราช ๒๑๗๙ พระราชทานนามว่าพระที่นั่งวิหารสมเด็จ

พระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์มหาปราสาท สมเด็จพระนารายณ์ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นปราสาทจัตุรมุข ยกพื้นสูงกว่าพระที่นั่งองค์อื่นๆ สามารถมองข้ามกำแพงไปเห็นแม่น้ำซึ่งพระองค์ทรงใช้เป็นที่ประทับทอดพระเนตรกระบวนพยุหยาตราขลมารค และการซ้อมกระบวนยุทธ์ทางน้ำ ต่อมาเมื่อพระองค์เสด็จสวรรคต สมเด็จพระเพทราชาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระบรมศพจากเมืองลพบุรีมาไว้ที่นี่

พระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๑๗๕ โดยสร้างเป็นปราสาทตรีมุขที่มุมกำแพงชั้นในของเขตพระราชฐานติดกับวัดพระศรีสรรเพชญ์ พระราชทานนามว่า พระที่นั่งศิริยโสธรมหาพิमानบรรยงก์ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น พระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์มหาปราสาท ในพระราชวังโบราณยังประกอบด้วย พระที่นั่งตรีมุข และ พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาศน์อีกด้วย

พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาศน์ สมเด็จพระเพทราชาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นสำหรับเป็นที่ประทับ และสำราญพระราชหฤทัย โดยสร้างเป็นปราสาทจัตุรมุขอยู่บนเกาะ มีสระน้ำล้อมรอบด้านหลังพระที่นั่งมีสระเลี้ยงปลาเงินปลาทอง เรียกว่า อ่างแก้ว ภายในอ่างแก้วก่อเป็นภูเขาและทำน้ำพุ พระองค์ทรงโปรดที่จะเสด็จมาโปรยข้าวตอกให้ปลา พระที่นั่งองค์นี้จึงมีชื่อเรียกอีก

อย่างหนึ่งว่า พระที่นั่งโปรยข้าวตอก ต่อมาในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระโปรดประทับที่พระที่นั่งนี้ด้วยเช่นกัน จนชาวบ้านนิยมเรียกพระที่นั่งองค์นี้ว่า พระที่นั่งท้ายสระ

พระที่นั่งตรีมุข มีลักษณะเป็นศาลาไม้ หลังคามุงกระเบื้องดินเผา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพระที่นั่งสรรเพชญมหาราชาราช รัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชการที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นใหม่เป็นพลับพลาตรีมุข เพื่อเป็นที่ประทับคราวเสด็จประพาสเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๑ และประกอบพระราชพิธีบวงสรวงอดีตมหาราช

พระราชวังโบราณตั้งอยู่ ณ ถนนศรีสรรเพชญ์ ตรงข้ามกับวัดพระรามและอนุสาวรีย์พระเจ้าอู่ทอง

จากการสำรวจโบราณสถานภายในเกาะเมืองและนอกเกาะเมืองเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๐ ปรากฏว่ามีโบราณสถานมากกว่า ๔๐๐ แห่ง แล้วต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๐ โครงการอนุรักษ์นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาสำรวจครั้งล่าสุดปรากฏว่ามีโบราณสถานเหลือ ๒๔๙ แห่ง (อุทยานประวัติศาสตร์นับเป็น ๑ แห่ง) ดังนั้นในช่วงเวลา ๒๐ ปีที่ผ่านมา มีการทำลายโบราณสถานจนสูญหายไปถึง ๕๐% นับว่ามีเปอร์เซ็นต์ความสูญหายของมรดกทางวัฒนธรรมที่ร้ายแรงมาก

๒.๓.๒ จำนวนโบราณสถาน

พื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของโครงการอนุรักษ์ และพัฒนานครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาอันสามารถแบ่งออกได้เป็น ๗ เขต สรุปได้ดังต่อไปนี้

๑) พื้นที่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

ในพื้นที่เขตที่ ๑ คือ ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา จากการสำรวจโบราณสถาน เพื่อจัดทำแผนแม่บท พบว่ามีโบราณสถานที่ยังคงปรากฏหลักฐานอยู่ทั้งสิ้น ๙๕ แห่ง จากจำนวนที่เคยมีประมาณ ๑๓๘ แห่ง ส่วนที่ถูกทำลายไป ได้แก่ วัดวาอาราม ตลาดถนน สะพานและคลองจนไม่เห็นซาก โบราณสถานที่ยังคงปรากฏหลักฐานอยู่เหล่านั้น หากแบ่งตามลักษณะการใช้งานสามารถชี้แจงได้ดังนี้

๑. ศาสนสถาน	๖๘	แห่ง
๒. สาธารณูปโภคสาธารณูปการ	๒๐	แห่ง
๓. สถานที่ราชการ	๒	แห่ง
๔. แหล่งที่พักอาศัย	๓	แห่ง
๕. อนุสาวรีย์	๒	แห่ง
รวม	๙๕	แห่ง

โดยแบ่งตามการบูรณะได้ดังนี้

ได้รับการขุดแต่งบูรณะจนเกือบสำเร็จแล้ว ๑๖ แห่ง

กำลังดำเนินการบูรณะ	๒	แห่ง
ยังไม่ได้รับการขุดแต่งบูรณะ	๗๗	แห่ง

๒) พื้นที่นอกเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

พื้นที่ที่เหลือ ๖ ผืนนอกเขตอุทยานฯ มีโบราณสถานที่มีลำดับความสำคัญแตกต่างกัน กระจายอยู่ทั่วไปซึ่งโบราณสถานเหล่านี้บางแห่งได้รับการสำรวจ และเก็บข้อมูลไปบ้างแล้ว บางแห่งมีแต่รายชื่อ และมากมายหลายแห่งยังไม่มีมีการสำรวจเลยหากจะแจกแจงนับตามรายชื่อโบราณสถานที่ยังปรากฏหลักฐานอยู่ที่กองโบราณคดีได้จัดบันทึกได้ สรุปได้ดังนี้

๑. พื้นที่เขตที่ ๒ - ในเกาะเมืองนอกเขตอุทยาน	๔๑	แห่ง	
๒. พื้นที่เขตที่ ๓ - นอกเกาะเมืองด้านตะวันออก	๗๔	แห่ง	
๓. พื้นที่เขตที่ ๔ - นอกเกาะเมืองด้านตะวันตก	๑๕	แห่ง	
๔. พื้นที่เขตที่ ๕ - นอกเกาะเมืองด้านเหนือ	๗๒	แห่ง	
๕. พื้นที่เขตที่ ๖ - นอกเกาะเมืองด้านใต้	๔๑	แห่ง	
๖. พื้นที่เขตที่ ๗ - นอกเหนือจากทั้ง ๖ เขต	๕	แห่ง	
	รวม	๒๔๘	แห่ง

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้ มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้มากมาย แต่ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกมาเพื่อประกอบการศึกษา ดังนี้

อสาพหิ์ เกษมทรัพย์ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนของผู้ปกครองในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนชุมชนภูมิวิทยา” ผลการศึกษาพบว่า จำนวนบุตรของผู้ปกครองที่มากกว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนของผู้ปกครอง นอกจากนี้รายได้ของผู้ปกครอง การเป็นผู้นำท้องถิ่นของผู้ปกครอง และการติดต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐของผู้ปกครอง มีส่วนเกี่ยวข้องกับระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนของผู้ปกครอง^{๖๑}

^{๖๑} อสาพหิ์ เกษมทรัพย์, “ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมโรงเรียนชุมชนของผู้ปกครองในเขตอำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๘.

สุจินต์ ดาววีระกุล ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ตำแหน่งทางสังคมในหมู่บ้าน การรู้สึกตนมีความสำคัญต่อหมู่บ้าน การมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมในการพัฒนาในกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน ความต้องการเกียรติ การได้รับการชักจูงจากกรรมการหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน และพัฒนากรอำเภอ^{๖๒}

สภนธ์ จันทรักษ์ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยบางประการที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล จังหวัดตรัง” ผลการศึกษาพบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่ม การติดต่อกับพัฒนากร การได้รับฟังสื่อข่าวสาร การติดต่อกับผู้นำท้องถิ่น หรือการเคยเป็นผู้นำท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล^{๖๓}

วรรณา เจียรตันศิริกุล ได้วิจัยเรื่อง “อิทธิพลของรายการโทรทัศน์ที่มีต่อความตระหนักในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร” พบว่า ระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาขึ้นไปมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความตระหนักในการส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการรับชมข่าวสารและรายการส่งเสริมความรู้ทั่วไปมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความตระหนักในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม^{๖๔}

ยุวดี สิทธิพาที ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มผู้นำเพื่อการเกษตร โครงการปฏิรูปที่ดินสาธารณะประโยชน์ดงเทพรัตน์ ตำบลดงดอน อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมมาก ได้แก่ จำนวนผลผลิตข้าว สมรรถภาพในการอ่าน ส่วนทัศนคติต่อการมีส่วนร่วม และโอกาสการมีส่วนร่วมเป็นตัวแปรที่อธิบายเพิ่มได้เป็นอันดับรองลงมา^{๖๕}

^{๖๒} สุจินต์ ดาววีระกุล, “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน,” *วิทยานิพนธ์คณะสังคมสงเคราะห์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๕.

^{๖๓} สภนธ์ จันทรักษ์, “ปัจจัยบางประการที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล จังหวัดตรัง”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๘.

^{๖๔} วรรณา เจียรตันศิริกุล, “อิทธิพลของรายการโทรทัศน์ที่มีต่อความตระหนักในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร,” *วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสิ่งแวดล้อม*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๕.

^{๖๕} ยุวดี สิทธิพาที, “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มผู้นำเพื่อการเกษตรโครงการปฏิรูปที่ดินสาธารณะประโยชน์ดงเทพรัตน์ ตำบลดงดอนอำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๓.

ดารณี อารมณ์พัฒนา ได้วิจัยเรื่อง “ความรู้และความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่น ศึกษากรณีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม” เก็บข้อมูลจากประชาชน อ. เมือง อ.นครชัยศรี และอ.ดอนตูม จำนวน ๔๒๐ คน พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นในระดับปานกลาง และความแตกต่างในเรื่องอาชีพ แหล่งที่พักอาศัย การให้คุณค่าศิลปกรรม พฤติกรรม การรับข่าวสารก่อให้เกิดความแตกต่างกันเป็นเรื่องความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๑^{๖๖}

ปกรณ พันธ์ ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชาวเขาในกิจกรรมพัฒนาของหมู่บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลแคมป์สน อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์” ผลการศึกษา ปรากฏว่า ชาวเขาร้อยละ ๕๖.๗๒ มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาในระดับต่ำ ร้อยละ ๓๑.๓๔ มีส่วนร่วมในระดับปานกลางและร้อยละ ๑๑.๙๔ มีส่วนร่วมในระดับสูง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชาวเขาจะเข้าร่วมเฉพาะกิจกรรมพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการโดยตรงเท่านั้น ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการวางแผน ติดตามและการรับประโยชน์ ได้แก่ การเป็นผู้นำในหมู่บ้าน การได้รับข่าวสารและการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเสียสละทรัพยากร ได้แก่ การเป็นผู้นำในหมู่บ้านและการติดต่อกับเจ้าหน้าที่^{๖๗}

ชัยโรจน์ ธนสันติ ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษากรณีจังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัย พบว่า กรรมการสภาตำบลส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระดับปานกลาง ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น สถานภาพในตำบล จำนวนพื้นที่ถือครองจำนวนครั้งของการได้รับข่าวสารการเป็นกรรมการในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การได้รับการอบรมเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

^{๖๖} ดารณี อารมณ์พัฒนา, “ความรู้และความตระหนักของประชาชนที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น : ศึกษากรณีพระปฐมเจดีย์”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๗.

^{๖๗} ปกรณ พันธ์, “การมีส่วนร่วมของชาวเขาในกิจกรรมพัฒนา:ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลแคมป์สน กิ่งอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์” *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๑.

ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ระดับ ๐.๐๐๑ และรายได้ที่แตกต่างกันก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ระดับ ๐.๐๕^{๖๘}

อุดม แยมชื่นหงษ์ ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่งน้ำ แม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” พบว่า คณะกรรมการสภาตำบลมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งน้ำ แม่น้ำท่าจีนในระดับน้อย การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ จำนวนพื้นที่ถือครองมีผลต่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และนอกจากนี้ยังพบว่าอายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งอาชีพหลักรายได้ต่อปี ของคณะกรรมการสภาตำบล มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์แม่น้ำท่าจีน^{๖๙}

พรทิพย์ อังกุลดี ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของสตรีผู้นำในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในจังหวัดราชบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำสตรีมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การมีสมาชิกกลุ่มต่างๆ ความรู้ความเข้าใจและการได้รับข่าวสาร^{๗๐}

อำภรณ์ ช่างเกวียน ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลนชุมชน ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง” ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจสำคัญที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชายเลนชุมชน คือ การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน ความตระหนักถึงผลเสียของความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนต่อชีวิตครอบครัว และการที่เพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้องชักชวนให้เข้าร่วมในการพัฒนาป่าชายเลนชุมชน ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลนชุมชน คือ แรงจูงใจภายใน แรงจูงใจสังคมการเป็นสมาชิก

^{๖๘} ชัยโรจน์ ธนสันติ, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ :กรณีศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี”. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๓.

^{๖๙} อุดม แยมชื่นหงษ์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่งน้ำท่าจีนศึกษาเฉพาะกรณีแม่น้ำท่าจีน เขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, *วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๗.

^{๗๐} พรทิพย์ อังกุลดี, “การมีส่วนร่วมของสตรีผู้นำในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในจังหวัดราชบุรี”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๗.

กลุ่ม สถานภาพทางสังคม การรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากสื่อ อายุ สถานภาพสมรส และเพศ^{๗๑}

นาคม วีรสวรรณจักร ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่น ต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา : อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับปานกลาง สำหรับผลการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว พบว่าอายุ ระยะเวลา ที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่นปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๐๑^{๗๒}

ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง : กรณีศึกษา อำเภอละงู จังหวัดสตูล” ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นขึ้นอยู่กับ เพศ อายุ อาชีพ ความคิดเห็นและการได้รับข่าวสาร^{๗๓}

พิสันต์ ธนะสารสมบุญ ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณีเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี” ผลการศึกษาพบว่า อายุ ภูมิฐานะเดิม การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม^{๗๔}

สุนันทา หลบภัย ได้วิจัยเรื่อง “จิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกของผู้ประกอบการค้าบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัย พบว่า

^{๗๑} อภิรัตน์ ช่างเกวียน, ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลนชุมชน ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๓.

^{๗๒} นาคม วีรสวรรณจักร, ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา ชาวอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๔.

^{๗๓} ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ, การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง กรณีศึกษาอำเภอละงู จังหวัดสตูล, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๒.

^{๗๔} พิสันต์ ธนะสารสมบุญ, การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณี เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี, *วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔๗.

ผู้ประกอบการค้ามีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกในระดับปานกลาง โดยมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เนื่องจากตัวแปร อายุ ระดับการศึกษา ประเภทของผู้ประกอบการ และผู้ประกอบการค้ามีการปฏิบัติในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกในระดับต่ำ โดยมีการปฏิบัติในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เนื่องจากตัวแปร เพศ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนาเดิม บริเวณที่ขายสินค้าประเภทของผู้ประกอบการ และการรับข้อมูลข่าวสาร ด้านการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวก^{๗๕}

เอี่ยมพร พูนขวัญ ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาองค์พระปฐมเจดีย์ : จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลาง และพบว่าการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านบุคคล ระยะเวลาที่พักอาศัยรายได้ ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พฤติกรรมการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วม คือ การขาดความรู้ และการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีบทบาทร่วมในกิจกรรม การอนุรักษ์ได้อย่างถูกต้องตามโอกาสและเวลาที่เหมาะสม^{๗๖}

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการตั้งสมมติฐานและกรอบแนวคิดในการวิจัยของผู้วิจัย เพื่อศึกษาหาระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน

มีผู้ทำวิจัยไว้มากมายแต่ผู้ทำวิจัยได้คัดเลือกมาเพื่อประกอบการศึกษาดังนี้

ชีวิรัตน์ สาลีประเสริฐ ได้วิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุอำเภออุทุมพร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑” พบว่านโยบายของหน่วยงานต่างๆต้องการให้สถาบัน การศึกษา องค์กรต่างๆและชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู มรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้จัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ส่วนนักเรียนและบุคคลที่ เกี่ยวข้องมีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุอำเภออุ

^{๗๕} สุนันทา หลบภัย, จิตสำนึกในการอนุรักษ์ตลาดน้ำดำเนินสะดวกของผู้ประกอบการค้าบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๔.

^{๗๖} อ่างแล้ว. หน้า ๑๑๕.

ทอง ควรนำวิทยากรภายในท้องถิ่นมาร่วมสอนและมีการศึกษาแหล่ง โบราณสถานโบราณวัตถุ ต่างๆ^{๑๗}

สำราญ โคตรบุรี ได้วิจัยเรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุจังหวัด อุบลราชธานี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖" พบว่า ๑. หลักสูตรท้องถิ่นมีคุณภาพ สอดคล้องตอบสนองความต้องการและความสนใจของนักเรียนและเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับ ความต้องการท้องถิ่น ๒. หลักสูตรท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ ๘๔.๙๐/๘๒.๙๖ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ มาตรฐาน ๘๐/๘๐ ที่กำหนดไว้ ๓. นักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่ม สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ จังหวัดอุบลราชธานี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๑๘}

เรืองแสง ทองสุขแสงเจริญ ได้วิจัยเรื่อง "การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่ง โบราณสถานของกลุ่มตัวอย่างในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา" พบว่า พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการรับรู้ปัญหาแหล่งโบราณสถานระดับสูง ในเรื่องดังต่อไปนี้ (๑) ปัญหาแหล่งโบราณสถาน มีสาเหตุจากมนุษย์ (๒) ปัญหาแหล่ง โบราณสถานอันเกิดจากการลักลอบขุดค้น (๓) ปัญหา โบราณสถานรกร้างไม่มีผู้ดูแล ด้าน การมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในลักษณะ (๑) พบปะพูดคุยกันภายใน หมู่บ้าน (๒) ชักชวนเพื่อนบ้านร่วมกันรักษาโบราณสถาน (๓) ร่วมทำ กิจกรรมอนุรักษ์ โบราณสถาน การรับรู้ปัญหาทางการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานของกลุ่มตัวอย่าง ขึ้นอยู่กับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ใน ท้องถิ่นและความต้องการย้ายออกจากชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ด้านการมี ส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานของกลุ่มตัวอย่างขึ้นอยู่กับเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย ภูมิลำเนาเดิม ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ ในท้องถิ่น ความต้องการย้าย ออกจากชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ปัญหาแหล่ง

^{๑๗} ชีวรัตน์ สาลีประเสริฐ, การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ อำเภออุทอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (หลักสูตรและการนิเทศ) (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๖.

^{๑๘} สำราญ โคตรบุรี, การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม เรื่อง การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุจังหวัดอุบลราชธานี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖", วิทยานิพนธ์วิทยาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๕.

โบราณสถานกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน พบว่า การรับรู้ปัญหา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๗๙}

ศิวาภรณ์ รัตนพันธุ์ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์วัดในกรุงเทพมหานคร” จากการศึกษาพบว่า วัดในกรุงเทพมหานครประสบปัญหาการถูกทำลายสภาพภูมิทัศน์ อันเนื่องมาจากกิจกรรมการใช้ที่ดินในบริเวณวัดที่มีลักษณะไม่เหมาะสม ทำให้ขาดความสงบและขัดต่อบทบาทในการ เป็นศาสนสถาน การเพิ่มบทบาทของวัดในด้านการท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผนอย่างระมัดระวัง เป็นส่วนทำลายเอกลักษณ์ของวัด สภาพความเสื่อมโทรมของศิลปโบราณสถาน ซึ่งขาดการทำนุบำรุงอย่างถูกต้อง และผลกระทบจากสภาพความเป็นพิษของสิ่งแวดล้อมเมือง รวมไปถึงสภาพความแออัดทรุดโทรมของชุมชนแวดล้อมวัดมีส่วนทำให้วัดขาดความงาม บทบาทของวัดที่เคยมีต่อชุมชนในลักษณะสร้างสรรค์มีความสำคัญด้อยลง โดยมีสถาบันอื่นมารับหน้าที่แทน เช่น โรงเรียน สมาคมสังเคราะห์ และบทบาทที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบันคือ การใช้วัดเป็นสถานที่จอดรถและการให้บริการทางด้านบริการอาชีพ จึงกล่าวได้ว่าวัดมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นและทำให้เกิดความพลุกพล่าน สับสนภายในบริเวณวัด นอกจากนี้ความประพฤติอันไม่เหมาะสมของสงฆ์มีส่วนทำลายภาพพจน์ที่ดีของวัดที่มีต่อประชาชน การศึกษานี้จึงเป็นการศึกษาปัญหาของวัดและชุมชน และได้ให้ข้อเสนอแนะใน การแก้ปัญหาดังกล่าว โดยจัดระดับปัญหาเป็น ๒ ระดับคือ ปัญหาในระดับวัด และปัญหา หาระดับชุมชน เสนอให้ปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยเน้นการอนุรักษ์สภาพโบราณสถานสำคัญ และเสนอให้มีกิจกรรมเพิ่มเติมทางศิลปวัฒนธรรมรวมถึง การพัฒนาชุมชน เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน นอกจากนี้ยังเสนอแนะแนวทางให้ภาครัฐเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์มรดกของชาติ และเข้ามามีส่วนช่วยสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อให้การปฏิบัติทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๘๐}

ชาญ เลี้ยวเส็ง ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว” พบว่า หลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานพุทธศิลป์ มีหมวด ธรรมว่าด้วยเรื่อง บุญ ไตรสิกขา บุญกิริยาวัตถุ ไตรลักษณ์ เจตียะ อปายะ อุโบสถศีล และทศบารมีวัดเกิดขึ้นมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลผู้สร้างได้ถวายเพื่อเป็นที่ประทับของพระพุทธรองค์ และเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ วัดได้พัฒนารูปแบบจากสิ่งก่อสร้างที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็น พระอารามที่มีความอลังการเพื่อเป็นพุทธบูชา วัดจึงได้กลายเป็นที่รวมของฝีมือเชิงช่าง และมรดกทางวัฒนธรรมในกาลต่อมา ดังนั้น การมาเที่ยว

^{๗๙} เรื่องแสง ทองสุขแสงเจริญ, การรับรู้ปัญหาและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานของประชาชนในเกาะเมือง พระนครศรีอยุธยา, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๕.

^{๘๐} ศิวาภรณ์ รัตนพันธุ์, “การศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์วัดในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, (การวางผังเมือง), (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๗.

ชมพุทธศิลป์จึงได้คุณค่าทั้งด้านการพักผ่อน การแสวงหาความรู้และการแสวงบุญ วัดที่เข้าไปศึกษามีพุทธศิลป์ที่มีคุณค่าโดดเด่น แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด มีประโยชน์ทางการใช้สอยเพื่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ทุกวัด ได้ดูแลรักษาพุทธศิลป์ในวัดให้คงอยู่ในสภาพเดิมหรือใกล้เคียงกลมกลืนกับสภาพเดิมมากที่สุด พระสงฆ์ที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในวัดที่เข้าไปศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์พุทธศิลป์ตรงกันกับนักวิชาการศิลปะ และนักวิชาการศิลปะเหล่านั้น เห็นว่า วัดต้องใช้พุทธศิลป์ให้เกิดคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมแก่ผู้มาเที่ยวชมให้มากที่สุดโดยไม่ได้ให้ความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจใดๆ จากการสำรวจภาคสนามพบว่า สิ่งที่วัดควรปรับปรุง มากที่สุดคือการจัดทำเอกสารแนะนำวัด (ร้อยละ ๓๔) และปรับปรุงความสะอาดบริเวณวัด (ร้อยละ ๓๐) กรมศิลปากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้การสนับสนุน และแนวทางในการปรับปรุงวัดเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ของความเป็นศาสนสถานที่สำคัญต่อไป^{๑๑}

มยุรี สุกังคณาช ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์วัดในชุมชนริมคลองอ้อม จังหวัดนนทบุรี” พบว่า ความสำคัญของโบราณสถานที่ทำการศึกษา อยู่ในระดับที่ค่อนข้างมาก และส่วนใหญ่ได้รับการปฏิสังขรณ์แล้ว แต่คนในชุมชนเองไม่ได้มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานของตนเอง รวมไปถึงการที่ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักในการเป็นเจ้าของ ดังนั้น จึงเสนอแนะให้แนวทางสำหรับ การอนุรักษ์โบราณสถานนั้น ควรได้ให้ความสำคัญกับคนในชุมชนด้วย เพื่อเป็นการ สร้างจิตสำนึก สร้างความสามารถเบื้องต้นในการดูแลรักษาสภาพของโบราณสถาน และการเปิดโอกาสให้คนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณ สถานในระดับชุมชนของตนเอง อันเป็นการสนองต่อนโยบายการกระจายอำนาจ และ เสริมสร้างศักยภาพให้กับชุมชนได้สามารถดูแลรักษาและบริหารจัดการโบราณสถานของ ตนได้เองในอนาคต(ไม่มีอ้าง)^{๑๒}

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานนั้นกรมศิลปากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อให้การปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นพระสงฆ์ที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในวัดที่เข้าไปศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์พุทธศิลป์ตรงกันกับนักวิชาการศิลปะส่วนใหญ่ได้รับการปฏิสังขรณ์แล้ว แต่คนในชุมชนเองไม่ได้มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานของตนเอง รวมไปถึงการที่

^{๑๑}ชาญ เลี้ยวเส็ง, “ศึกษามหาวิทยาลัย, “ศึกษามหาวิทยาลัยของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต,(ศาสนาเปรียบเทียบ) (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๓.

^{๑๒}มยุรี สุกังคณาช “การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์วัดในชุมชนริมคลองอ้อม จังหวัดนนทบุรี” วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๗.

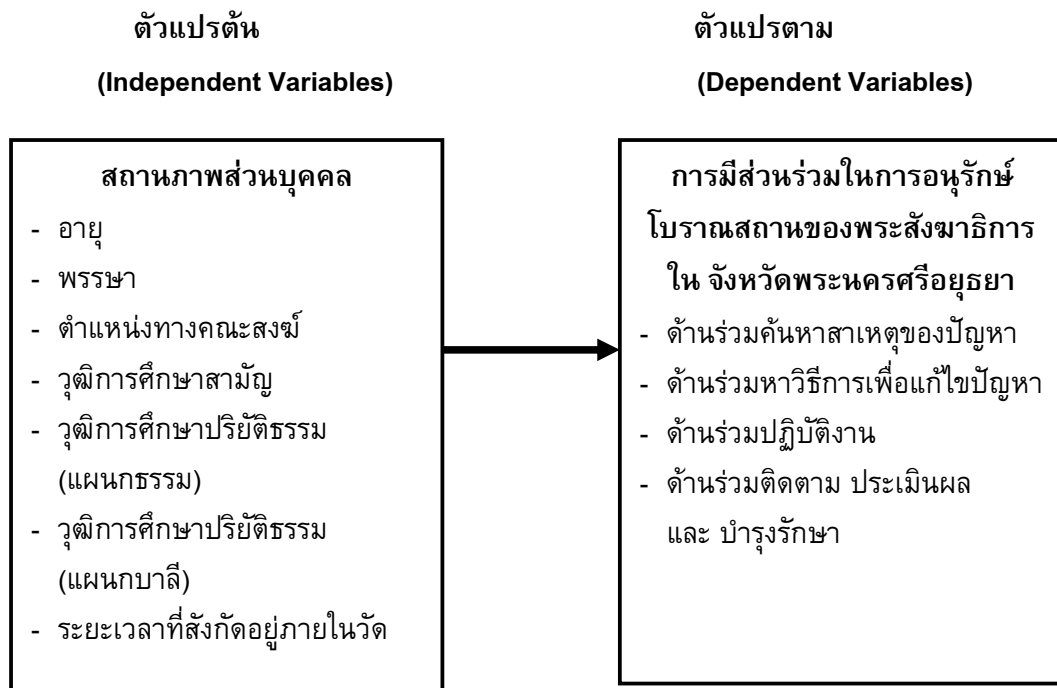
ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักในการเป็นเจ้าของ ดังนั้น จึงเสนอแนะให้แนวทางสำหรับ การอนุรักษ์โบราณสถานนั้น ควรได้ให้ความสำคัญกับวัดและคนในชุมชนด้วย

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables)และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables)คือ ปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ การศึกษาสามัญ การศึกษาปริยัติธรรม ในการดำรงตำแหน่ง

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ด้านร่วมหาวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหา ด้านร่วมปฏิบัติงาน ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา **ดังแผนภาพที่ ๒.๑**

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ใน
อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษา โดยมีลำดับ
ขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการทำการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey
Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนด
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ตามลำดับ ดังนี้

๑. ศึกษาหลักการแนวคิดทฤษฎี ระเบียบและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิด หัวข้อปัญหาและวัตถุประสงค์ในการวิจัย
๓. กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากร คือ พระสังฆาธิการสังกัดมหานิกายในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งหมดจำนวน ๑๓๐ รูป (ข้อมูลจากสำนักงานเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา วัดศาลาปูนวรวิหาร เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๔

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ตามสัดส่วนของพระสังฆาธิการสังกัดมหานิกายในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑๓๐ รูป ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๐๑ รูป

ตารางที่ ๓.๒ กำหนดกลุ่มประชากรจากการให้ตอบแบบสอบถาม

ที่	อำเภอพระนครศรีอยุธยา	ประชากร		กลุ่ม ตัวอย่าง
		เจ้าอาวาส	ผู้ช่วย เจ้าอาวาส	
๑	ตำบลท่าवासูกกรีเขต๑	๗	๕	๗
๒	ตำบลท่าवासูกกรีเขต๒	๙	๘	๑๑
๓	ตำบลท่าवासูกกรีเขต๓	๖	๕	๑๐
๔	ตำบลเกาะเรียน	๕	๑	๖
๕	ตำบลวัดตูม	๗	๔	๗
๖	ตำบลหันตรา	๑๒	๙	๑๘
๗	ตำบลสำเภาล่ม	๖	๒	๗
๘	ตำบลบ้านใหม่	๕	๒	๕
๙	ตำบลหอรัตนไชย	๕	๑๐	๑๓
๑๐	ตำบลภูเขาทอง	๙	๖	๑๒
๑๑	ตำบลสวนพริก	๕	๓	๕
รวม		๗๖	๕๔	-
รวมทั้งสิ้น		๑๓๐		๑๐๑

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ประสานงานกับเจ้าคณะอำเภอในเขตพื้นที่ ที่จะทำการสำรวจ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระสังฆาธิการ ในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา เมื่อดำเนินการเก็บข้อมูลแล้ว ผู้ศึกษาจึงนำมาตรวจสอบความเรียบร้อย เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ต่อไป

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถามโดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งศึกษาหลักการรูปแบบและวิธีการสร้างแบบสอบถามจากเอกสารให้เหมาะสมกับเนื้อหาและประเด็นที่จะศึกษา

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือในการสอบถาม

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบแก้ไขและปรับปรุงให้มีความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับประชากรกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไข

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล กับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของสภาพการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ” โดยมีลักษณะ ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒการศึกษา(สามัญศึกษา) วุฒการศึกษา(แผนกธรรม) วุฒการศึกษา (แผนกบาลี) ระยะเวลาที่สังกัดอยู่ภายในวัด

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ด้านร่วมหาวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหา ด้านร่วมปฏิบัติงาน ด้านร่วมติดตามประเมินผล และบำรุงรักษา ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)^๑

โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ๕ ระดับ คือ

- ระดับ ๕ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานมากที่สุด
- ระดับ ๔ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานมาก
- ระดับ ๓ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานปานกลาง
- ระดับ ๒ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานน้อย
- ระดับ ๑ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานน้อยที่สุด

การตรวจสอบความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกให้กับผู้ที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานแก่พระสังฆาธิการ ในเขตอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับประชากร ที่จะทำการศึกษาจำนวน ๓๐ รูป เพื่อทดสอบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเข้าใจคำถามในแบบสอบถามอย่างชัดเจนหรือไม่ เมื่อมีข้อบกพร่องก็จะได้ทำการแก้ไขให้ถูกต้อง

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๕ ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง ความตรง ของเนื้อหา และการวัดการประเมินผล ได้แก่

^๑ พวงรัตน์ ทวีรัตน์, วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒.

๒.๑) ผศ.ดร. ภัทรพล ใจเย็น พม.บ.,M.A.(Econ), M.A.(Pol.Sc), Ph.D.(Econ),
 อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๒) ผศ.ดร. เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ปก.ศ.,พธ.บ. M.A.,Ph.D.(Pol. Sc)
 อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๓) ผศ.ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc)
 อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๔) อาจารย์ ดร. พิเชฐ ทั้งโต พ.ม.ช.,พธ.บ., M.A., Ph.D.(Pub.Admn.)
 อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๕) อาจารย์ ดร. ทิวาทิพย์ เทียมชัยภูมิ พธ.ม., Ph.D. (Soc) อาจารย์พิเศษ
 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. นำไป ทดลองใช้ (Try out) และหาค่าความเชื่อมั่นโดยคำนวณค่า สัมประสิทธิ์
 แอลฟา ของคอนบาค(Cronbach)^๒ ของพระสังฆาธิการได้เท่ากับ ๐.๘๓๖

๔. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบถูกต้องแล้วไปจัดทำเป็นแบบสอบถาม
 ฉบับสมบูรณ์ และนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรเป้าหมายในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และ
 เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆา
 ธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามและขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจาก
 ราชการเจ้าคณะอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอความร่วมมือไป
 ยังพระสังฆาธิการ ในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา หลังจากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย
 คือ พระสังฆาธิการทั้งหมด ในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน
 ๑๐๑ รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้ นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูล
 ด้วยตัวเอง

^๒ Cronbach, Lee J. *Essentials of psychological testing*, 4 th ed., Nerw York: Harpe &
 Row, 1971), p. 67.

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนมาแล้ว ผู้วิจัยได้นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยระบบคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ดังต่อไปนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ

๒) ข้อมูลแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการแจกแจงความถี่ของคะแนน กำหนดหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลความ โดยใช้แบบอิงเกณฑ์ ดังนี้^๓

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐ – ๕.๐๐ หมายความว่า มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐ – ๔.๕๙ หมายความว่า มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐ – ๓.๕๙ หมายความว่า ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐ – ๒.๕๙ หมายความว่า น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐ – ๑.๕๙ หมายความว่า น้อยที่สุด

๓) ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๕.๒ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยใช้การประมวลผลด้วยระบบคอมพิวเตอร์ เสนอข้อมูลดังนี้

๑. **สถิติพรรณนา (Descriptive)** เพื่อหาค่าสถิติร้อยละ (Percentage)^๔ ใช้สำหรับอธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อายุ จำนวนพรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒิทางการศึกษา (สามัญศึกษา) วุฒิทางการศึกษาแผนกธรรม วุฒิทางการศึกษาแผนกบาลี และระยะเวลาที่สังกัดอยู่ภายในวัด ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้อธิบายระดับในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา^๕

^๓ไชยศ เรื่องสุพรรณ, เทคโนโลยีการศึกษา : ทัศนีย์และการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘๓.

^๔บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๑.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑.

๒.สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้เพื่อการเปรียบเทียบการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยสถิติที่ใช้คือการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance) และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) สำหรับนัยสำคัญสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ กำหนดไว้ที่ระดับ ๐.๐๕

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒิการศึกษา (สามัญศึกษา) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี) และระยะเวลาที่สังกัดอยู่ภายในวัด

๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหาและอุปสรรคต่อปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒิการศึกษา (สามัญศึกษา) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี) และระยะเวลาที่สังกัดอยู่ภายในวัด รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล (n = ๑๐๑)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
อายุ		
๒๑ – ๓๐ ปี	๒	๒.๐
๓๑ – ๔๐ ปี	๑๒	๑๑.๙
๔๑ – ๕๐ ปี	๒๒	๒๑.๘
๕๑ – ๖๐ ปี	๓๕	๓๔.๗
๖๑ ปีขึ้นไป	๓๐	๒๙.๗
พรรษา		
๑ – ๕ พรรษา	๒	๒.๐
๖ – ๑๐ พรรษา	๓	๓.๐
๑๑ – ๑๕ พรรษา	๒๑	๒๐.๘
๑๖ – ๒๐ พรรษา	๑๙	๑๘.๘
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๕๖	๕๕.๔
ตำแหน่งทางคณะสงฆ์		
เจ้าอาวาส	๗๖	๗๕.๒
รองเจ้าอาวาส	๒๕	๒๔.๘
วุฒิการศึกษา (สามัญศึกษา)		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๗๗	๗๖.๒
ปริญญาตรี	๑๙	๑๘.๘
สูงกว่าปริญญาตรี	๕	๕.๐
วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม)		
นักธรรมตรี	๙	๘.๙
นักธรรมโท	๗	๖.๙
นักธรรมเอก	๘๕	๘๔.๒
วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี)		
ประโยค ๑-๒ – ป.ธ.๓	๓๕	๓๔.๗
ป.ธ. ๔-๕-๖	๑๖	๑๕.๘
ป.ธ. ๗-๘-๙	๕	๕.๐
อื่น ๆ	๔๕	๔๔.๖

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
ระยะเวลาที่สังกัดอยู่ภายในวัด		
๑ - ๕ ปี	๑๔	๑๓.๙
๖ - ๑๐ ปี	๑๒	๑๑.๙
๑๑ - ๑๕ ปี	๑๕	๑๔.๙
๑๖ - ๒๐ ปี	๑๕	๑๔.๙
๒๑ ปีขึ้นไป	๔๕	๔๔.๖
รวม	๑๐๑	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ ซึ่งเป็นการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งสามารถอธิบายได้แต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

อายุ มีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๗ รองลงมาคืออายุ ๖๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๗ อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๘ อายุ ๓๑ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๙ และ อายุ ๒๑ - ๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒.๐ ตามลำดับ

พรรษา มีพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๔ รองลงมาคือมีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๘ ส่วน ๑๖ - ๒๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘ ๖ - ๑๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๓.๐ และ ๑ - ๕ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๒.๐ ตามลำดับ

ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ มีตำแหน่งเจ้าอาวาสมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๒ และมีตำแหน่งรองเจ้าอาวาส/ผู้ช่วยเจ้าอาวาสคิดเป็นร้อยละ ๒๔.๘

วุฒิการศึกษา (สามัญศึกษา) มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๒ รองลงมาคือ ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๘ และสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๕.๐ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกนักธรรม) มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีธรรมระดับนักธรรมเอกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๔.๒ รองลงมาคือ นักธรรมตรี คิดเป็นร้อยละ ๘.๙ และนักธรรมโท คิดเป็นร้อยละ ๖.๙ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกบาลี) มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกบาลี) ในระดับอื่นๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๖ รองลงมาคือประโยค ๑-๒ - ป.๕.๓ คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๗ ป.๕. ๔ - ๖ คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘ และ ป.๕. ๗ - ๘ คิดเป็นร้อยละ ๕.๐ ตามลำดับ

ระยะเวลาที่สังกัดอยู่ภายในวัด ๒๑ ปีขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๖ รองลงมาคือ ๑๑ - ๑๕ ปี, ๑๖ - ๒๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๙ ส่วน ๑ - ๓ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๙ และ ๖ - ๑๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๙ ตามลำดับ

๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมและจำแนกตามรายด้าน ได้แก่ ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา ด้านร่วมปฏิบัติงาน และด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษารายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ - ๔.๖

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม (n = ๑๐๑)

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑. ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา	๓.๒๙	๐.๙๑๑	ปานกลาง
๒. ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา	๓.๒๒	๐.๙๔๒	ปานกลาง
๓. ด้านร่วมปฏิบัติงาน	๓.๕๒	๐.๘๙๕	มาก
๔. ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา	๓.๗๒	๐.๘๑๖	มาก
ภาพรวม	๓.๔๕	๐.๘๑๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๔๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมติดตามประเมินผลและบำรุงรักษามากที่สุดที่ (\bar{X} = ๓.๗๒ และ S.D. = ๐.๘๑๖) ด้านร่วมปฏิบัติงานรองลงมาที่ (\bar{X} = ๓.๕๒ และ S.D. = ๐.๘๙๕) และด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหาอยู่ในระดับน้อยสุดที่ (\bar{X} = ๓.๒๒ และ S.D. = ๐.๙๔๒) ส่วนด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมค้นหาเหตุของปัญหา (n = ๑๐๑)

๑. รับรู้ปัญหาที่เกิดกับโบราณสถาน	๓.๕๑	๐.๙๐๑	มาก
๒. ปรึกษาถึงปัญหาที่เกิดกับแหล่งโบราณสถาน	๓.๓๒	๑.๐๙๖	ปานกลาง
๓. เข้าประชุมเพื่อพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นกับ โบราณสถาน	๓.๒๔	๑.๑๓๓	ปานกลาง
๔. ศึกษาค้นคว้าสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับแหล่ง โบราณสถาน	๓.๒๖	๑.๐๐๗	ปานกลาง
๕. ร่วมตัดสินใจว่าจะอะไรคือปัญหาเกี่ยวกับแหล่ง โบราณสถาน	๓.๑๗	๑.๐๙๖	ปานกลาง
รวม	๓.๒๙	๐.๙๑๑	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระ
สังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของ
ปัญหาโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๒๙ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้ว
พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ในข้อรับรู้ปัญหา
ที่เกิดกับโบราณสถานมากที่สุด ($\bar{X} = ๓.๕๑$ และ $S.D. = ๐.๙๐๑$) ด้านปรึกษาถึงปัญหาที่เกิดกับ
แหล่งโบราณสถานรองลงมาที่ ($\bar{X} = ๓.๕๒$ และ $S.D. = ๑.๐๙๖$) และด้านร่วมตัดสินใจว่าจะ
อะไรคือปัญหาเกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานน้อยสุดที่ ($\bar{X} = ๓.๑๗$ และ $S.D. = ๑.๐๙๖$) ส่วนข้ออื่นๆ
อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมหาวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหา (n = ๑๐๑)

ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑. แสดงความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาแหล่งโบราณสถาน	๓.๓๑	๑.๐๖๕	ปานกลาง
๒. หาวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดกับแหล่งโบราณสถาน	๓.๒๗	๑.๐๔๘	ปานกลาง
๓. สร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหาที่เกิดกับโบราณสถาน	๓.๑๙	๑.๐๓๖	ปานกลาง
๔. วางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดกับแหล่งโบราณสถาน	๓.๒๘	๑.๐๙๗	ปานกลาง
๕. จัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหากเกี่ยวกับโบราณสถาน	๓.๑๑	๑.๐๓๘	ปานกลาง
รวม	๓.๒๒	๐.๙๔๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๔ ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๒๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา ด้านแสดงความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาแหล่งโบราณสถานมากที่สุดที่ (\bar{X} = ๓.๓๑ และ S.D.= ๑.๐๖๕) ด้านวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดกับแหล่งโบราณสถานรองลงมาที่ (\bar{X} = ๓.๒๘ และ S.D.= ๑.๐๙๗) และด้านสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหาที่เกิดกับโบราณสถานน้อยสุดที่ (\bar{X} = ๓.๑๙ และ S.D.= ๑.๐๓๖) ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมปฏิบัติงาน

(n = ๑๐๑)

ด้านร่วมปฏิบัติงาน	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑. ชักชวนเพื่อนบ้านให้ร่วมปฏิบัติในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน	๓.๕๙	๑.๐๑๒	มาก
๒. ปฏิบัติกิจกรรมและโครงการต่างๆในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน	๓.๔๖	๑.๑๓๖	ปานกลาง
๓. ออกเงินเพื่อบำรุงโบราณสถาน	๓.๓๔	๑.๐๙๘	ปานกลาง
๔. กำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามโบราณสถาน	๓.๗๓	๑.๐๑๙	มาก
๕. การเก็บขยะบริเวณแหล่งโบราณสถาน	๓.๘๐	๑.๐๑๐	มาก
รวม	๓.๕๘	๐.๘๙๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมปฏิบัติงานโดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเก็บขยะบริเวณแหล่งโบราณสถานมากที่สุดที่ (\bar{X} = ๓.๘๐ และ S.D.= ๑.๐๑๐) ด้านกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามโบราณสถานรองลงมาที่ (\bar{X} = ๓.๗๓ และ S.D.= ๑.๐๑๙) และด้านออกเงินเพื่อบำรุงโบราณสถานน้อยสุดที่ (\bar{X} = ๓.๓๔ และ S.D.= ๑.๐๙๘) ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา (n = ๑๐๑)

ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา	\bar{X}	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
๑. ติดตามการปฏิบัติงานการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน	๓.๖๔	๐.๘๕๕	มาก
๒. บำรุงรักษาแหล่งโบราณสถานให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมต่อไป	๓.๖๙	๐.๙๘๗	มาก
๓. ดูแลแหล่งโบราณสถาน	๓.๘๒	๐.๙๔๒	มาก
๔. ส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน	๓.๗๙	๐.๙๖๒	มาก
๕. ประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน	๓.๖๕	๐.๙๒๑	มาก
รวม	๓.๗๒	๐.๘๑๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของ พระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๗๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านดูแลแหล่งโบราณสถานมากที่สุดที่ ($\bar{X} = ๓.๘๒$ และ S.D.= ๐.๙๔๒) ด้านส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานรองลงมาที่ ($\bar{X} = ๓.๗๙$ และ S.D.= ๐.๙๖๒) และด้านติดตามการปฏิบัติงานการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานน้อยสุดที่ ($\bar{X} = ๓.๖๔$ และ S.D.= ๐.๘๕๕) ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลได้แก่ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วุฒิการศึกษา (สามัญศึกษา) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี) และระยะเวลาที่สังกัดอยู่ภายในวัด ตามสมมติฐานที่ ๑ - ๗ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามอายุ

(n = ๑๐๑)

ระดับการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ โบราณสถานของพระ สังฆาธิการ	อายุ										F	Sig.
	๒๑ - ๓๐ ปี		๓๑ - ๔๐ ปี		๔๑ - ๕๐ ปี		๕๑ - ๖๐ ปี		๖๑ ปีขึ้นไป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านร่วมค้นหา สาเหตุของปัญหา	๒.๗๐	๒.๑๒๑	๓.๐๐	๐.๗๔๘	๓.๓๓	๐.๗๑๘	๓.๓๘	๑.๐๐๕	๓.๓๒	๐.๙๒๙	๐.๖๓๐	๐.๖๔๒
๒. ด้านร่วมหาวิธีการ แก้ไขปัญหา	๒.๓๐	๑.๘๓๘	๒.๗๓	๐.๗๔๙	๒.๒๙	๐.๙๒๑	๓.๓๒	๐.๙๕๔	๓.๓๔	๐.๙๓๐	๑.๕๕๗	๐.๑๙๒
๓. ด้านร่วมปฏิบัติงาน	๒.๗๐	๐.๙๘๙	๓.๑๐	๐.๙๖๒	๓.๗๔	๐.๗๔๑	๓.๕๘	๐.๙๙๙	๓.๗๑	๐.๗๘๙	๑.๗๔๙	๐.๑๔๕
๔. ด้านร่วมติดตามประเมินผล และบำรุงรักษา	๓.๗๐	๑.๒๗๒	๓.๔๐	๐.๘๓๑	๓.๗๙	๐.๖๗๗	๓.๖๘	๐.๙๔๐	๓.๘๔	๐.๗๓๙	๐.๖๗๑	๐.๖๑๔
รวม	๒.๘๕	๑.๕๕๕	๓.๐๕	๐.๗๕๘	๓.๕๔	๐.๖๕๔	๓.๔๙	๐.๙๓๐	๓.๕๕	๐.๗๓๖	๑.๑๙๘	๐.๓๑๗

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการ

ที่มีอายุต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๒ พระสังฆาธิการที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน
ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามพรรษา (n = ๑๐๑)

ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ	พรรษา										F	Sig.
	๑ - ๕ พรรษา		๖ - ๑๐ พรรษา		๑๑ - ๑๕ พรรษา		๑๖ - ๒๐ พรรษา		๒๑ พรรษาขึ้นไป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา	๒.๗๐	๒.๑๒๑	๓.๒๐	๐.๘๗๑	๓.๐๒	๑.๐๔๕	๓.๓๕	๐.๘๒๐	๓.๔๐	๐.๘๕๓	๐.๙๐๐	๐.๔๖๗
๒. ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา	๒.๙๐	๑.๕๕๕	๓.๑๓	๐.๔๑๖	๓.๐๖	๑.๒๑๗	๓.๑๔	๐.๙๓๐	๓.๓๓	๐.๘๔๖	๐.๔๒๙	๐.๗๘๗
๓. ด้านร่วมปฏิบัติงาน	๓.๐๐	๑.๔๑๔	๓.๔๐	๐.๐๐๐	๓.๔๐	๑.๑๘๖	๓.๗๑	๐.๗๓๔	๓.๖๓	๐.๘๓๕	๐.๖๑๒	๐.๖๕๕
๔. ด้านร่วมติดตามประเมินผลและบำรุงรักษา	๓.๐๐	๑.๔๑๔	๓.๔๓	๐.๗๕๗	๓.๗๓	๐.๙๖๑	๓.๗๓	๐.๕๖๑	๓.๗๓	๐.๘๓๓	๐.๓๘๘	๐.๘๑๗
รวม	๒.๙๐	๑.๖๒๖	๓.๓๖	๐.๕๐๕	๓.๓๐	๐.๙๙๗	๓.๔๘	๐.๖๖๖	๓.๕๒	๐.๗๘๐	๐.๕๓๒	๐.๗๑๓

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นราย

ด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๓ พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์

(n = ๑๐๑)

ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ	ตำแหน่งทางคณะสงฆ์				T	Sig.
	เจ้าอาวาส		รองเจ้าอาวาส / ผู้ช่วยเจ้าอาวาส			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา	๓.๔๐	๐.๙๐๕	๒.๙๘	๐.๘๗๑	๒.๐๒๒*	๐.๐๔๖
๒. ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา	๓.๓๓	๐.๙๓๙	๒.๘๙	๐.๘๘๙	๒.๐๗๓*	๐.๐๔๑
๓. ด้านร่วมปฏิบัติงาน	๓.๗๐	๐.๘๗๔	๓.๒๑	๐.๘๗๓	๒.๔๒๗*	๐.๐๑๗
๔. ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา	๓.๘๓	๐.๗๗๘	๓.๓๖	๐.๘๔๑	๒.๕๕๙*	๐.๐๑๒
รวม	๓.๕๗	๐.๗๙๐	๓.๑๑	๐.๗๙๗	๒.๔๙๒*	๐.๐๑๔

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษา(สามัญศึกษา)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษา(สามัญศึกษา)

(n = ๑๐๑)

ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ	วุฒิทางการศึกษา(สามัญศึกษา)						F	Sig.
	ต่ำกว่าปริญญาตรี		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา	๓.๓๑	๐.๘๗๔	๓.๓๐	๐.๙๓๑	๓.๐๐	๑.๔๘๙	๐.๒๘๐	๐.๗๕๖
๒. ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา	๓.๒๗	๐.๙๑๕	๓.๐๙	๐.๙๔๖	๓.๑๒	๑.๔๖๐	๐.๒๙๕	๐.๗๔๕
๓. ด้านร่วมปฏิบัติงาน	๓.๕๗	๐.๘๙๗	๓.๕๓	๐.๙๕๙	๓.๘๔	๐.๗๒๖	๐.๒๒๘	๐.๗๙๖
๕. ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา	๓.๗๓	๐.๘๐๖	๓.๕๘	๐.๘๘๕	๓.๙๖	๐.๗๗๙	๐.๔๗๒	๐.๖๒๕
รวม	๓.๔๗	๐.๗๙๘	๓.๓๘	๐.๘๕๗	๓.๔๘	๑.๐๑๘	๐.๑๐๓	๐.๙๐๒

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษา(สามัญศึกษา)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษา(สามัญศึกษา)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๕ พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกธรรม)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม (แผนกธรรม)

(n = ๑๐๑)

ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ	วุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกธรรม)						F	Sig.
	นักธรรมตรี		นักธรรมโท		นักธรรมเอก			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา	๓.๐๔	๑.๒๗๙	๓.๓๔	๐.๔๔๒	๓.๓๒	๐.๙๐๐	๐.๓๙๒	๐.๖๙๓
๒. ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา	๓.๓๕	๑.๐๑๙	๓.๒๐	๐.๕๔๑	๓.๒๑	๐.๙๖๗	๐.๐๙๙	๐.๙๑๖
๓. ด้านร่วมปฏิบัติงาน	๓.๙๐	๑.๐๔๔	๓.๙๐	๐.๖๖๓	๓.๕๔	๐.๙๙๙	๐.๕๔๗	๐.๕๙๐
๔. ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา	๓.๙๖	๑.๐๔๙	๓.๕๔	๐.๕๕๐	๓.๗๒	๐.๙๑๓	๐.๓๐๖	๐.๗๓๗
รวม	๓.๕๑	๑.๐๐๕	๓.๔๗	๐.๔๙๑	๓.๔๕	๐.๙๒๐	๐.๐๒๗	๐.๙๗๓

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่าพระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกธรรม) ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิมหาบัณฑิตทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกธรรม) ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๖ พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)

(n = ๑๐๑)

ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ	วุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)								F	Sig.
	ประโยค ๑-๒ - ป.ธ.๓		ป.ธ.๔ - ๖		ป.ธ.๗ - ๙		อื่น ๆ			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา	๓.๐๕	๐.๘๐๓	๓.๑๐	๐.๗๒๖	๓.๐๘	๐.๕๔๐	๓.๕๘	๑.๐๑๔	๒.๘๕๕*	๐.๐๔๑
๒. ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา	๒.๙๓	๐.๗๒๑	๓.๐๐	๐.๙๕๒	๒.๙๖	๐.๕๕๔	๓.๕๗	๑.๐๓๐	๓.๙๓๐*	๐.๐๑๑
๓. ด้านร่วมปฏิบัติงาน	๓.๓๕	๐.๘๙๙	๓.๖๕	๐.๗๘๘	๓.๒๘	๐.๓๐๓	๓.๗๗	๐.๙๔๑	๑.๖๙๓	๐.๑๗๔
๔. ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา	๓.๔๗	๐.๘๒๙	๓.๗๑	๐.๖๖๕	๓.๕๖	๐.๕๑๗	๓.๙๓	๐.๘๔๓	๒.๒๒๔	๐.๐๙๐
รวม	๓.๒๐	๐.๗๑๙	๓.๓๖	๐.๗๑๘	๓.๒๒	๐.๒๙๗	๓.๗๑	๐.๘๘๗	๓.๐๖๑*	๐.๐๓๒

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันในด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา และด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา และด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา และด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา และด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๒ - ๔.๑๓

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม (แผนกบาลี) ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา

วุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)	\bar{X}	ประโยค	ป.ธ.๔ - ๖	ป.ธ.๗ - ๙	อื่น ๆ
		๑-๒ - ป.ธ.๓	๓.๑๐	๓.๐๘	
ประโยค ๑-๒ - ป.ธ.๓	๓.๐๕	๓.๐๕	๐.๐๕	๐.๐๓	๐.๕๓*
ป.ธ.๔ - ๖	๓.๑๐			๐.๐๒	๐.๔๘
ป.ธ.๗ - ๙	๓.๐๘				๐.๕๐
อื่น ๆ	๓.๕๘				

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี) ประโยค ๑-๒ - ป.ธ.๓ มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาน้อยกว่าพระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี) อื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ
 ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม (แผนกบาลี)
 ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา

วุฒิทางการศึกษาพระ ปริยัติธรรม(แผนกบาลี)	\bar{X}	ประโยค	ป.ธ.๔ – ๖	ป.ธ.๗ – ๙	อื่น ๆ
		๑-๒ – ป.ธ.๓			
		๒.๙๓	๓.๐๐	๒.๙๖	๓.๕๗
ประโยค ๑-๒ – ป.ธ.๓	๒.๙๓		๐.๐๗	๐.๐๓	๐.๖๔*
ป.ธ.๔ – ๖	๓.๐๐			๐.๐๔	๐.๕๗*
ป.ธ.๗ – ๙	๒.๙๖				๐.๖๑
อื่น ๆ	๓.๕๗				

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี) ประโยค ๑-๒ – ป.ธ.๓ มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา น้อยกว่าพระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี) อื่นๆ และพระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี) ป.ธ.๔ – ๖ มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา น้อยกว่าพระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี) อื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๗ พระสงฆ์ฆราวาสที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัดต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระ
 สังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน
ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด (n = ๑๐๑)

ระดับการมีส่วนร่วมใน การอนุรักษ์โบราณสถาน ของพระสังฆาธิการ	ระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด										F	Sig.
	๑ - ๕ ปี		๖ - ๑๐ ปี		๑๑ - ๑๕ ปี		๑๖ - ๒๐ ปี		๒๑ ปีขึ้นไป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของ ปัญหา	๒.๗๘	๐.๙๖๒	๓.๑๕	๐.๗๔๔	๒.๘๕	๐.๙๑๗	๓.๗๓	๐.๖๖๖	๓.๕๐	๐.๘๙๖	๓.๙๐๓*	๐.๐๐๖
๒. ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไข ปัญหา	๒.๗๕	๑.๐๓๕	๓.๑๓	๐.๘๗๕	๒.๘๔	๐.๙๗๔	๓.๕๓	๐.๖๔๔	๓.๔๓	๐.๙๓๘	๒.๖๑๑*	๐.๐๔๐
๓. ด้านร่วมปฏิบัติงาน	๓.๒๔	๐.๙๓๕	๓.๕๓	๐.๘๘๗	๓.๔๑	๑.๐๓๗	๔.๐๒	๐.๕๑๑	๓.๖๑	๐.๙๐๘	๑.๖๒๑	๐.๑๗๕
๔. ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา	๓.๓๔	๐.๘๓๙	๓.๘๑	๐.๗๗๔	๓.๗๓	๐.๙๗๘	๓.๙๗	๐.๓๒๘	๓.๗๒	๐.๘๖๔	๑.๑๕๙	๐.๓๓๔
รวม	๓.๐๓	๐.๘๗๖	๓.๔๐	๐.๗๒๒	๓.๒๑	๐.๘๔๘	๓.๘๑	๐.๔๔๑	๓.๕๖	๐.๘๔๖	๒.๓๘๓	๐.๐๕๗

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัดต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน
 ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณา

เป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัดต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันในด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาและด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และระดับ ๐.๐๕ ตามลำดับ ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาและด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญห ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดแสดงในตาราง ที่ ๔.๑๕ - ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา

วุฒิทางการศึกษาพระ ปริยัติธรรม(แผนกบาลี)	\bar{X}	๑ - ๕ ปี	๖ - ๑๐ ปี	๑๑ - ๑๕ ปี	๑๖ - ๒๐ ปี	๒๑ ปีขึ้นไป
		๒.๗๘	๓.๑๕	๒.๘๕	๓.๗๓	๓.๕๐
๑ - ๕ ปี	๒.๗๘		๐.๓๖	๐.๐๗	๐.๙๕*	๐.๗๒*
๖ - ๑๐ ปี	๓.๑๕			๐.๓๐	๐.๕๘	๐.๓๕
๑๑ - ๑๕ ปี	๒.๘๕				๐.๘๘*	๐.๖๕*
๑๖ - ๒๐ ปี	๓.๗๓					๐.๒๓
๒๑ ปีขึ้นไป	๓.๕๐					

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ๑-๕ ปี มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา น้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ๑๖ - ๒๐ ปี และ ๒๑ ปี ขึ้นไป ส่วนพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ๑๑ - ๑๕ ปี มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา น้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ๑๖ - ๒๐ ปี และ ๒๑ ปี ขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ
 ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ดำเนินการหาวิธีการแก้ไขปัญหาน

วุฒิทางการศึกษาพระ ปริยัติธรรม(แผนกบาลี)	\bar{X}	๑ - ๕ ปี	๖ - ๑๐ ปี	๑๑ - ๑๕ ปี	๑๖ - ๒๐ ปี	๒๑ ปีขึ้นไป
		๒.๗๕	๓.๑๓	๒.๘๔	๓.๕๓	๓.๔๓
๑ - ๕ ปี	๒.๗๕		๐.๓๘	๐-๐.๘	๐.๗๘*	๐.๖๗*
๖ - ๑๐ ปี	๓.๑๓			๐.๒๙	๐-๐.๔๐	๐.๓๐
๑๑ - ๑๕ ปี	๒.๘๔				๐.๖๙*	๐.๕๙*
๑๖ - ๒๐ ปี	๓.๕๓					๐.๑๐
๒๑ ปีขึ้นไป	๓.๔๓					

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ๑ - ๕ปี มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
 โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการหาวิธีการแก้ไขปัญหาน น้อยกว่า พระสังฆาธิการ
 ที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ๑๖ - ๒๐ ปี และ ๒๑ ปี ขึ้นไป ส่วนพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ๑๑ - ๑๕ปี มีระดับการมี
 ส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการหาวิธีการแก้ไขปัญหาน
 น้อยกว่า พระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ๑๖-๒๐ปีและ๒๑ปีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ๐.๐๕

๔.๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน
ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ตารางที่ ๔.๑๘ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของ
พระสังฆาธิการ ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. เขตโบราณสถานทับซ้อนกับเขตเทศบาล	๑. ควรมีการจัดทำแนวเขตให้ชัดเจน
๒. ประชาชนบุกรุกโบราณสถาน	๒. ควรมีบทลงโทษที่รุนแรงต่อผู้บุกรุก
๓. วัดอยู่ติดโรงเรียนมักมีปัญหา เพราะต้องใช้ ทางเข้าออก	๓. ประชุมหาแนวทางแก้ไขสร้างทางเข้าออก แยกเฉพาะเป็นสัดส่วน
๔. ปัญหาส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของกรม ศิลปฯ ขาดปัจจัยและบุคลากร	๔. กรมศิลปากรควรจัดหาปัจจัยและบุคลากร เพิ่มมากขึ้น
๕. ต้องหางบประมาณเอง ขาดหน่วยงาน ราชการมาดูแล	๕. รัฐบาลควรสนับสนุนงบประมาณอย่างทั่วถึง
๖. หน่วยงานของรัฐมีความสัมพันธ์กันไม่ ชัดเจน แล้วแต่ยุคผู้นำของรัฐ บางยุคก็ดี บางยุคก็ไม่สนใจ	๖. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างหน่วยงาน ของรัฐ
๗. ไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนเท่า ที่ควรและส่วนราชการไม่ประชาสัมพันธ์ ต่อเนื่องหรือจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ชาวบ้านรับรู้	๗. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบมากขึ้น

ตารางที่ ๔.๑๙ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน
ของพระสังฆาธิการ ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. ปรับแผนเขตเทศบาลกับกับโบราณสถาน ให้แยกออกมาซึ่งกันและกัน	๑. ไม่ให้กรมศิลปฯมีอำนาจดูแลโบราณสถาน ภายในวัดเพื่อจะมีอำนาจได้เต็มที่ในการหา วิธีแก้ไขปัญหา
๒. กฎหมายที่ดินไม่ชัดเจน	๒. ต้องเข้มงวดกับกฎหมายที่ดินให้ชัดเจน-
๓. เจ้าหน้าที่มีส่วนในการทำลายโบราณสถาน เพราะเห็นแก่เงินที่ได้รับในการออกเอกสาร สิทธิ์ทับซ้อนโบราณสถาน	๓. กำหนดบทลงโทษผู้ที่ทุจริตอย่างเข้มงวด
๔. ขาดผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำแนะนำปรึกษา	๔. จัดหาผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำแนะนำปรึกษา
๕. บางครั้งพบเจ้าหน้าที่มีความไม่จริงใจใน การแก้ไขปัญหา	๕. สร้างจิตสำนึกในการทำงานให้แก่เจ้าหน้าที่

ตารางที่ ๔.๒๐ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน
ของพระสังฆาธิการ ด้านร่วมปฏิบัติงาน

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. เมื่ออยู่ในอำนาจของกรมศิลปากร ทางวัดยอม ไม่อาจปฏิบัติงานได้	๑. บูรณาการร่วมมือกันปฏิบัติงานเกี่ยวกับ โบราณสถาน
๒. ขาดความเข้าใจในการบูรณะอาคาร ประสานงานจากหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล	๒. ควรจัดหาผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการ บูรณะ
๓. เจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่ได้แจ้งให้ทาง วัดทราบล่วงหน้า	๓. ก่อนการดำเนินการใดควรแจ้งให้วัดทราบ ล่วงหน้า
๔. บางครั้งกรมศิลปากรมีความเห็นขัดแย้งกับทาง คณะกรรมการดำเนินงานของทางวัด จึงทำให้ ล่าช้าขั้นตอนหนังสือราชการล่าช้าในการ อนุมัติ	๔. หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลควรมีการ ประสานงานกับวัดอย่างสม่ำเสมอ
๕. ไม่ค่อยมีการกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตาม โบราณสถาน	๕. หน่วยงานต่างๆควรริบเร่งกำจัดวัชพืชที่ขึ้น ตามโบราณสถาน
๖. หน่วยงานของรัฐแสดงความเป็นเจ้าของ มากเกินไป	๖. หน่วยงานของรัฐควรเปิดโอกาสให้ชุมชน ท้องถิ่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมกันแก้ปัญหา ด้วย
๗. เจ้าหน้าที่กรมที่ดินไม่ค่อยให้ความสนใจใน การออกโฉนดที่ดินทับโบราณสถานเพราะ ชาวบ้านอยู่มานาน	๗. เจ้าหน้าที่กรมที่ดินควรให้ความสนใจในการ ออกโฉนดที่ดินทับโบราณสถาน

ตารางที่ ๔.๒๑ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของ
พระสังฆาธิการ ด้านร่วมติดตามประเมินผล และบำรุงรักษา

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. ทางวัดต้องออกค่าใช้จ่ายเองเป็นส่วนมาก โดยทางกรมศิลปากรถึงงบประมาณที่มีน้อยไม่เพียงพอต่อการบำรุงรักษา	๑. รัฐบาลควรเพิ่มงบประมาณให้เพียงพอต่อการบำรุงรักษา
๒. ไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรจะเป็น และขาดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการ	๒. ไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรจะเป็น และขาดความต่อเนื่องในการบริหารจัดการ
๓. ขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ขาดความจริงจังในการปฏิบัติงาน	๓. กำหนดบทลงโทษแก่ผู้ที่ยกพร่องต่อหน้าที่
๔. ขาดความรู้ความเข้าใจทางหลักวิชาการในการบูรณะโบราณสถาน	๔. หน่วยงานราชการควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการบำรุงรักษาตามสภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้น เพราะอายุของโบราณสถานไม่เท่ากัน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องการศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน ของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะการแก้ปัญหาของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือพระสังฆาธิการทั้งหมดในอำเภอพระนครศรีอยุธยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำนวน ๑๐๑ รูป โดยใช้ประชากรกับกลุ่มตัวอย่างศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .๙๓๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่และร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA) และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ผลการวิจัยสรุปอภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๗ มีพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๔ มีตำแหน่งเจ้าอาวาสมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๒ มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๒ มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๔.๒ มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกบาลี) ในระดับอื่นๆ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๖ และมีระยะเวลาที่สังกัดอยู่ภายในวัด ๒๑ ปีขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๖

๕.๑.๒ ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๔๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

๑) ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๒๙ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาในข้อรับรู้ปัญหาที่เกิดกับโบราณสถานอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๓.๕๑$ และ $S.D. = ๐.๙๐๑$) ส่วนข้ออื่นๆอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๒) ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหาโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๒๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้านแสดงความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาแหล่งโบราณสถานมากที่สุดที่ ($\bar{X} = ๓.๓๑$ และ $S.D. = ๑.๐๖๕$) ด้านวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดกับแหล่งโบราณสถานรองลงมาที่ ($\bar{X} = ๓.๒๘$ และ $S.D. = ๑.๐๙๗$) และด้านสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหาที่เกิดกับโบราณสถานน้อยที่สุดที่ ($\bar{X} = ๓.๑๙$ และ $S.D. = ๑.๐๓๖$) ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๓) ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมปฏิบัติงาน โดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๕๘ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการเก็บขยะบริเวณแหล่งโบราณสถานมากที่สุดที่ ($\bar{X} = ๓.๘๐$ และ $S.D. = ๑.๐๑๐$) ด้านกำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามโบราณสถานรองลงมาที่ ($\bar{X} = ๓.๗๓$ และ $S.D. = ๑.๐๑๙$) และด้านออกเงินเพื่อบำรุงโบราณสถานน้อยที่สุดที่ ($\bar{X} = ๓.๓๔$ และ $S.D. = ๑.๐๙๘$) ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๔) ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๗๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา ด้านดูแลแหล่งโบราณสถานมากที่สุดที่ ($\bar{X} = ๓.๘๒$ และ S.D.= ๐.๙๔๒) ด้านส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน ($\bar{X} = ๓.๗๙$ และ S.D.= ๐.๙๖๒) ด้านติดตามการปฏิบัติงานการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน ($\bar{X} = ๓.๖๔$ และ S.D.= ๐.๙๕๕) ส่วนข้ออื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑) อายุ พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๒) พรรษา พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีระดับต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีระดับต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๓) ตำแหน่งทางคณะสงฆ์พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกันทุกด้าน

๔) วุฒิมการศึกษ(สามัญศึกษา) พระสังฆาธิการที่มีวุฒิมการศึกษ(สามัญศึกษา) ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิมการศึกษ(สามัญศึกษา)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๕) พระปริยัติธรรม(แผนกธรรม) พระสังฆาธิการที่มีวุฒิมการศึกษพระปริยัติธรรม(แผนกธรรม) ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการใน

อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสหสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกธรรม) ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๖) วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันในด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา และด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา ส่วนในด้านอื่น ๆ มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยาไม่แตกต่างกัน

๗) ระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัดพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสหสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันในด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา และด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และระดับ ๐.๐๕ ตามลำดับ

๕.๑.๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ปัญหา ได้แก่ เขตโบราณสถานทับซ้อนกับเขตเทศบาล ประชาชนบุกรุกโบราณสถาน ขาดปัจจัยและบุคลากร ขาดหน่วยงานราชการมาดูแล ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการแบ่งเขตโบราณสถานให้ชัดเจน ออกกฎหมายไม่ให้ประชาชนบุกรุกพื้นที่โบราณสถาน จัดตั้งหน่วยงานราชการมาดูแลเขตโบราณสถานโดยเฉพาะ

๒) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา ปัญหา ได้แก่ เจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมในการทำลายโบราณสถานเพราะเห็นแก่เงินที่ได้รับในการออกเอกสารสิทธิ์ทับซ้อนโบราณสถานขาด

ผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำแนะนำปรึกษาข้อเสนอแนะ ได้แก่ ไม่ให้กรมศิลปรมีอำนาจดูแลโบราณสถานภายในวัดเพื่อวัดจะมีอำนาจได้เต็มที่ในการหาวิธีแก้ไขปัญหากำหนดบทลงโทษเจ้าหน้าที่ที่ทุจริตและจัดหาผู้เชี่ยวชาญมาดูแลโบราณสถาน

๓) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการด้านร่วมปฏิบัติงานปัญหา ได้แก่ ขาดความรู้ความเข้าใจในการบูรณะอาคารประสานงานจากหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแล เจ้าหน้าที่ดำเนินการโดยไม่ได้แจ้งให้ทางวัดทราบล่วงหน้าข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรจัดหาผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการบูรณะ หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลควรมีการประสานงานกับวัดอย่างสม่ำเสมอและก่อนการดำเนินการใดควรแจ้งให้วัดทราบล่วงหน้า

๔) ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการด้านร่วมติดตาม ประเมินผลและบำรุงรักษาปัญหา ได้แก่ ไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรจะเป็น ขาดความรู้ความเข้าใจทางหลักวิชาการและนโยบายที่ชัดเจนในการบำรุงรักษาและขาดความต่อเนื่องในการบูรณะ ข้อเสนอแนะ ได้แก่ รัฐบาลควรให้การสนับสนุนงบประมาณให้ทั่วถึง หน่วยงานราชการควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการบำรุงรักษาตามสภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้นเพราะอายุของโบราณสถานไม่เท่ากันและควรมีการบูรณะอย่างต่อเนื่อง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากโบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและมีคุณค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ โดยทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐบาล เอกชน ประชาชนหรือทางวัดเองจะต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานไว้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับที่ Robert McNulty กล่าวว่า หลักการสำคัญของการอนุรักษ์เมืองและย่านประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน มีดังนี้เคารพต่อเอกลักษณ์ และคุณค่าของย่านเมืองประวัติศาสตร์ ความงามตลอดจนความสมดุลทางสังคมที่มีอยู่เดิม ซึ่งต้องมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด ชัดเจน และถูกต้องตามหลักวิชาการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเมือง และย่านประวัติศาสตร์ ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ประชาชน มีการฝึกอบรม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์การจัดทำแนวทางหรือคู่มือการพัฒนาเมือง และย่านประวัติศาสตร์ เผยแพร่แก่ประชาชน โดยให้ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการการควบคุมการพัฒนา โดยเฉพาะรูปแบบอาคารและสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสมให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้นตลอดจนประสานและเชื่อมโยงแผนอนุรักษ์เมือง และย่านประวัติศาสตร์ เข้ากับแผนพัฒนาระดับชาติ ภาคและท้องถิ่น เช่น ประสานการ

ควบคุมเข้ากับผังเมืองรวม ข้อบัญญัติท้องถิ่น ฯลฯ ดังนั้นระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม จึงอยู่ในระดับปานกลาง^๑ เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๒.๑ ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑) **ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา** โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากโบราณสถานในแต่ละที่มีอายุ สภาพและความต้องการการดูแลที่แตกต่างกัน จึงต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการดูแลรักษา พระสังฆาธิการจึงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานได้ในระดับปานกลางเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ ปรีชา กาญจนาคม กล่าวไว้ว่า เมื่อโบราณสถานมีสภาพที่แตกต่างกันหลายสภาพเช่นนี้ การกำหนดแนวทางให้นักอนุรักษ์ดำเนินการก็ต้องแตกต่างกันออกไปตามสภาพของโบราณสถานนั้นๆ การอนุรักษ์โบราณสถานต่างๆมีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน อาคารประวัติศาสตร์กับยานประวัติศาสตร์ กับอุทยานประวัติศาสตร์ หรืออุทยานประวัติศาสตร์แม้จะถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบการอนุรักษ์ที่เหมือนกันแต่มีวิธีการผ่อนปรนแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของโบราณสถานประเภทนั้น และเทคนิคที่แตกต่างกัน ทั้งนี้จะต้องพิจารณาถึงสภาพของท้องถิ่น วัตถุประสงค์และสภาพของสังคม และเศรษฐกิจของแต่ละเมืองประกอบด้วย^๒ ดังนั้น ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหาโดยรวม จึงอยู่ในระดับปานกลาง

๒) **ด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา** โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากพระสังฆาธิการมีภาระหน้าที่ที่ต้องทำมากมายและการพิจารณาโครงสร้างประวัติศาสตร์กับปัจจัยอื่นๆ ในกระบวนการวางแผน รวมถึงการอนุรักษ์และการฟื้นฟูอาคารรวมไปถึงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์และการบริการทางสังคมที่เหมาะสมที่คำนึงถึงพื้นที่ เพื่อประสบความสำเร็จในระยะยาว กระบวนการนี้ควรปฏิบัติร่วมกับผู้อยู่อาศัย และการอนุรักษ์เมืองควรสามารถซึมซับความเป็น Modernization โดยลดความขัดแย้ง และปรับปรุงพื้นที่ที่เล็กละน้อยโดยต้องได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลด้วย ซึ่งสอดคล้องกับที่ Feilden กล่าวว่า การแทรกแซงน้อยที่สุดจะดีที่สุดสำหรับชุมชน การวางแผนเป็นหน้าที่ของ

^๑Robert McNulty, "Cultural Tourism: Opportunities of Conservation Economic development," in **Conservation and Tourism** (London: heritage trust, 1985), p.37.

^๒ปรีชา กาญจนาคม, การขุดค้นแหล่งโบราณคดียุคโลหะตอนปลายในจังหวัดนครราชสีมา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), หน้า ๙๐.

รัฐบาล โดยมีกฎหมาย และระบบบริหารของตัวเอง ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศตามวัฒนธรรมประเพณี ดังนั้นจึงไม่ควรหยิบยืมระบบที่ทำมาแล้ว เพราะมันอาจไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชน เมืองอนุรักษ์ควรอยู่ที่อยู่อาศัยของประชาชนเพื่อให้กิจกรรมดำเนินต่อไปและไม่เป็นไปในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งองค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ของมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นคุณค่าของชุมชนควรหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากรางแผน และไม่ควรถูก Freeze ชีวิตพื้นที่ (การรักษาให้อยู่ในลักษณะเดิมโดยไม่มีการพัฒนา) แต่ให้เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยความต้องการของประชาชน^๓ ดังนั้น ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการหาวิธีการแก้ไขปัญหาโดยรวม จึงอยู่ในระดับปานกลาง

๓) ด้านร่วมปฏิบัติงาน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร แต่พระสังฆาธิการก็ตระหนักถึงความสำคัญและให้ความร่วมมือกับกรมศิลปากรในการอนุรักษ์โบราณสถานเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับที่ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กล่าวหาพื้นที่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา เหลือเป็นเขตอุทยานประวัติศาสตร์เพียง ๑,๘๑๐ ไร่ หรือประมาณ ๒๐% ของพื้นที่ทั้งหมด กรมศิลปากรได้ประกาศเขตพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตโบราณสถาน โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๙ และกรมศิลปากร ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลจัดสรรงบประมาณสำหรับการขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานตามลำดับจนกระทั่งปรับปรุงเป็นโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ สืบต่อมาจนกระทั่งบัดนี้ และได้ดำเนินการในส่วนที่สามารถดำเนินการได้ประมาณ ๒๕% ของพื้นที่ทั้งหมด^๔ ดังนั้น ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านร่วมปฏิบัติงาน โดยรวม จึงอยู่ในระดับมาก

๔) ด้านร่วมติดตาม ประเมินผลและบำรุงรักษา โดยรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากพระสังฆาธิการและประชาชน ได้ร่วมมือกันพัฒนาอำเภอพระนครศรีอยุธยา ภายใต้แนวคิดที่จะอนุรักษ์โบราณสถานไว้ ทำให้การเจริญเติบโตของชุมชนสามารถทำควบคู่ไปกับการอนุรักษ์โบราณสถานไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับที่ Workett ได้กล่าวไว้ใน Character of town ว่าการอนุรักษ์เราไม่สามารถอนุรักษ์เก็บหรือรักษาทุกสิ่งทุกอย่างไว้ได้ทั้งหมด เพราะเมืองแต่ละเมือง แต่ละชุมชนล้วนมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันไปทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ฯลฯ ซึ่งควบคู่ไปกับ

^๓วิวัฒน์ สีหนาท, “การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลองกรณีสึกษา : คลองอ้อมนันทและคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี”, (ม.ป.ท., ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

^๔สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคัมภรครองมรดกไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔.

การพัฒนาและวิวัฒนาการของเมืองที่ไม่หยุดนิ่ง จะต้องยอมให้เมืองและชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงบ้าง เพื่อความเหมาะสมในด้านต่างๆ ดังนั้น การคัดเลือกอาคาร ย่าน หรือที่ที่เหมาะสมสำหรับการเป็นตัวแทนหรือเอกลักษณ์ของเมืองนั้นสามารถแทนได้เช่นกันการกำหนดของเขตของการอนุรักษ์นั้น ก็น่าจะมีความยืดหยุ่นได้บ้างโดยศึกษาตามลักษณะเฉพาะของเมืองแต่ละเมืองแต่อย่างไรก็ตามการกำหนดขอบเขตก็เป็นเรื่องสำคัญ^๕ ดังนั้น ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเข้าร่วมติดตาม ประเมินผลและบำรุงรักษาโดยรวมจึงอยู่ในระดับมาก

๕.๒.๒ การเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพบุคคล

จากการศึกษา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากไม่ว่าพระสังฆาธิการจะมีอายุในระดับใด ก็ล้วนต้องเจอกับปัญหาบทบาทของวัดมีความสำคัญลดน้อยลงเนื่องจากมีสถาบันอื่นมารับหน้าที่ในการอนุรักษ์โบราณสถานแทน เช่น กรมศิลปากร เป็นต้น ทำให้ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานได้อย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิวาภรณ์รัตนพันธุ์^๖ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง“การศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์วัดในกรุงเทพมหานคร” จากการศึกษาพบว่า วัดในกรุงเทพมหานครประสบปัญหาการถูกทำลายสภาพภูมิทัศน์ อันเนื่องมาจากกิจกรรมการใช้ที่ดินในบริเวณวัดที่มีลักษณะไม่เหมาะสม ทำให้ขาดความสงบและขัดต่อบทบาทในการเป็นศาสนสถาน การเพิ่มบทบาทของวัดในด้านการท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผนอย่างระมัดระวัง เป็นส่วนทำลายเอกลักษณ์ของวัด บทบาทของวัดที่เคยมีต่อชุมชนในลักษณะสร้างสรรค์มีความสำคัญลดน้อยลง โดยมีสถาบัน อื่นมารับหน้าที่แทน และได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางให้ภาครัฐเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์มรดกของชาติ และเข้ามามีส่วนช่วยสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อให้การปฏิบัติทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^๗ ดังนั้น พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน จึงมีระดับการ

^๕ณวรรธน์ สายเชื้อ, “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเมืองสงขลา,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการวางแผนภาคและเมือง, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า๔๒-๕๖.

^๖ศิวาภรณ์ รัตนพันธุ์ “การศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์วัดในกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๐.

มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีระดับต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกันซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากไม่ว่าพระสังฆาธิการจะมีพรรษาเท่าใด ก็ปฏิบัติตามนโยบายของภาครัฐที่ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชีวรัตน์ สาลีประเสริฐ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุอำเภออุทุมพร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑” พบว่านโยบายของหน่วยงานต่างๆ ต้องการให้สถาบัน การศึกษา องค์กรต่างๆ และชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูมรดกทางศิลป วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้จัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ส่วนนักเรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุอำเภออุทุมพร ควรนำวิทยากรภายในท้องถิ่นมาร่วมสอนและมีการศึกษาแหล่งโบราณสถานโบราณวัตถุต่างๆ^๑ ดังนั้น พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน จึงมีระดับต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์มากย่อมต้องมีความรับผิดชอบในการอนุรักษ์โบราณสถานมากกว่าพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์น้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุจินต์ ดาววิระกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ตำแหน่งทางสังคมในหมู่บ้าน การรู้สึกตน มีความสำคัญต่อหมู่บ้าน การมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมในการพัฒนาในกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน ความต้องการเกียรติ การ

^๑ชีวรัตน์ สาลีประเสริฐ, “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุอำเภออุทุมพรสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, “วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๕.

ได้รับการชักจูงจากกรรมการหมู่บ้าน เพื่อนบ้านและพัฒนากรอำเภอ^๕ ดังนั้น พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน จึงมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกัน

จากการศึกษา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษา(สามัญศึกษา)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเษสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากไม่ว่าพระสังฆาธิการจะมีวุฒิการศึกษาสามัญในระดับใด ก็ได้รับการปลูกฝังในด้านสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง การอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุในทุกระดับชั้น ทำให้ตระหนักถึงความสำคัญและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสำราญ โคตรบุรี ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง การอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุจังหวัดอุบลราชธานี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖" พบว่า หลักสูตรท้องถิ่นมีคุณภาพสอดคล้องตอบสนองความต้องการและความสนใจของนักเรียนและเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่น และนักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุจังหวัดอุบลราชธานี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑^๖ ดังนั้น พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษา(สามัญศึกษา)ต่างกัน จึงมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกธรรม)ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเษสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากไม่ว่าพระสังฆาธิการจะมีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกธรรม)ในระดับใด ก็มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบวัดและอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ

^๕ สุจินต์ ดาววีระกุล, "ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน", วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า๑๑๔.

^๖ สำราญ โคตรบุรี, "การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุจังหวัดอุบลราชธานี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖", วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๘.

ซึ่งเป็นพุทธศิลป์ในวัดให้คงอยู่ใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชาญ เลี้ยวเส็งได้ทำศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว” พบว่า วัดเกิดขึ้นมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลผู้สร้างได้ถวายเพื่อเป็นที่ประทับของพระพุทธรองค์ และเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ วัดได้พัฒนารูปแบบจากสิ่งก่อสร้างที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นพระอารามที่มีความอลังการเพื่อเป็นพุทธบูชา วัดจึงได้กลายเป็นที่รวมของฝีมือเชิงช่าง และมรดกทางวัฒนธรรมในกาลต่อมา ดังนั้น การมาเที่ยวชมพุทธศิลป์จึงได้คุณค่าทั้งด้านการพักผ่อน การแสวงหาความรู้และการแสวงบุญ วัดที่เข้าไปศึกษามีพุทธศิลป์ที่มีคุณค่าโดดเด่นแตกต่างกันออกไป มีประโยชน์ทางการใช้สอยเพื่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ทุกวัดได้ดูแลรักษาพุทธศิลป์ในวัดให้คงอยู่ในสภาพเดิมหรือใกล้เคียงกลมกลืนกับสภาพเดิมมากที่สุด พระสงฆ์ที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในวัดที่เข้าไปศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์พุทธศิลป์ตรงกันกับนักวิชาการศิลปะ ทัศนศิลป์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้การสนับสนุน และแนวทางในการปรับปรุงวัดเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ของความเป็นศาสนสถานที่ดีเลิศต่อไป^{๑๑} ดังนั้น พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกธรรม) ต่างกัน จึงมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี) ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากพระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)ในระดับสูงนั้นเป็นผู้ที่มีภูมิความรู้มาก ย่อมสามารถนำความรู้ที่มีไปประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์โบราณสถานได้มากกว่าพระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)ในระดับที่ต่ำกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพร พูนขวัญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาองค์พระปฐมเจดีย์ : จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมระดับปานกลางและพบว่าการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านบุคคล รายได้ ระดับการศึกษา ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พฤติกรรมการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วม คือ การขาดความรู้และการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการ

^{๑๑}วิชาญ เลี้ยวเส็ง, “ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓๓.

อนุรักษ์ได้อย่างถูกต้องตามโอกาสและเวลาที่เหมาะสม^{๑๑} ดังนั้น พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษา พระปริยัติธรรม(แผนกบาลี)ต่างกัน จึงมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแตกต่างกัน

จากการศึกษา พบว่า ระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัดพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเษสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากไม่ว่าพระสังฆาธิการที่มีระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัดเป็นระยะเวลาานานเท่าใดก็ต้องพบเจอปัญหาของการประสานงานระหว่างกรมศิลปากรกับวัด โดยกรมศิลปากรนั้นเป็นผู้รับผิดชอบดูแลการอนุรักษ์โบราณสถาน แต่ในบางครั้งก็ขาดการประสานงานกับวัด ซึ่งทำให้พระสังฆาธิการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมยุรี สุกังคณาช ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์วัดในชุมชนริมคลองอ้อม จังหวัดนนทบุรี” พบว่า ความสำคัญของโบราณสถานที่ทำการศึกษา อยู่ในระดับที่ค่อนข้างมาก และส่วนใหญ่ได้รับการปฏิสังขรณ์แล้ว แต่คนในชุมชนเองไม่ได้มีบทบาท หรือมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานของตนเอง รวมไปถึงการที่ ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักในการเป็นเจ้าของ ดังนั้น จึงเสนอแนะให้แนวทางสำหรับ การอนุรักษ์โบราณสถานนั้น ควรได้ให้ความสำคัญกับคนในชุมชนด้วย เพื่อเป็นการ สร้างจิตสำนึก สร้างความสามารถเบื้องต้นในการดูแลรักษากายภาพของโบราณสถาน และการเปิดโอกาสให้คนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณ สถานในระดับชุมชนของตนเอง อันเป็นการสนองต่อนโยบายการกระจายอำนาจ และ เสริมสร้างศักยภาพให้กับชุมชนได้สามารถดูแลรักษาและบริหารจัดการโบราณสถานของ ตนได้เองในอนาคต^{๑๒}

^{๑๑}เอื้อมพร พูนขวัญ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม องค์พระปฐมเจดีย์”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๓.

^{๑๒}มยุรี สุกังคณาช, “การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์วัดในชุมชนริมคลองอ้อม จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๗.

๕.๓ ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. พระสังฆาธิการควรมีการตัดสินใจที่เด็ดขาดว่าสิ่งใดคือปัญหาของโบรณสถาน เพื่อวางแผนหาแนวทางป้องกันโบรณสถานร่วมกับหน่วยงานราชการต่อไป
๒. พระสังฆาธิการควรมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรม และหาแนวร่วมจากประชาชนและหน่วยงานราชการในการอนุรักษ์โบรณสถานอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม
๓. พระสังฆาธิการควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์โบรณสถาน เช่น การบริจาคทรัพย์ในการบูรณปฏิสังขรณ์ หรือร่วมอนุรักษ์โบรณสถานด้วยตนเอง
๔. พระสังฆาธิการควรร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการติดตามและประเมินผลการดำเนินการอนุรักษ์โบรณสถานอย่างใกล้ชิด
๕. พระสังฆาธิการควรมีการประชาสัมพันธ์เพื่อให้บุคคลภายนอกได้รับทราบถึงการอนุรักษ์โบรณสถานภายในวัด เพื่อขอรับการสนับสนุนต่อไป

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. พระสังฆาธิการจะต้องเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมตัดสินใจที่เด็ดขาดว่าสิ่งใดคือปัญหาของโบรณสถาน เพื่อวางแผนหาแนวทางป้องกันโบรณสถานร่วมกับหน่วยงานราชการต่อไป
๒. พระสังฆาธิการจะต้องเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรม และหาแนวร่วมจากประชาชนและหน่วยงานราชการในการอนุรักษ์โบรณสถานอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม
๓. พระสังฆาธิการจะต้องเสียสละกำลังกายกำลังทรัพย์เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์โบรณสถาน หรือเชิญชวนประชาชนให้มาร่วมในการบริจาคทรัพย์เพื่อบูรณปฏิสังขรณ์ หรือร่วมอนุรักษ์โบรณสถานให้อยู่คู่ประเทศไทยต่อไป
๔. พระสังฆาธิการจะต้องหาวิธีการร่วมมือกับหน่วยงานราชการในการติดตามและประเมินผลการดำเนินการอนุรักษ์โบรณสถานอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
๕. พระสังฆาธิการจะต้องทำการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบถึงการอนุรักษ์โบรณสถานภายในวัด ว่ามีความสำคัญอย่างไร

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

๑. ในงานวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาการศึกษาสภาพและปัญหาในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา เพื่อที่จะได้ทราบสภาพและปัญหาในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา อันจะนำไปสู่การปรับปรุงระบบการบริหารการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒. ในงานวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรในการอนุรักษ์โบราณสถานในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อที่จะได้ทราบความคิดเห็นของบุคลากรในการอนุรักษ์โบราณสถานในอำเภอพระนครศรีอยุธยา และนำข้อเสนอแนะจากบุคลากรไปใช้ในการพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถาน ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๓. ในงานวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานกับประสิทธิภาพในการอนุรักษ์โบราณสถานในอำเภอพระนครศรีอยุธยา เพื่อที่จะได้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานกับประสิทธิภาพในการอนุรักษ์โบราณสถานในอำเภอพระนครศรีอยุธยา และนำผลการวิจัยที่ได้ไปพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย:

(๑)หนังสือ:

- กรมศิลปากร. แผนแม่บทนครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์สมาพันธ์. ๒๕๓๓.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภาการพิมพ์. ฉบับที่ ๓ - ๔ (กรกฎาคม- ธันวาคม). ๒๕๒๗.
- ชัยวุฒิ วิชาพูล. การใช้กฎหมายเป็นกลไกในการคุ้มครองโบราณสถานโบราณวัตถุ ซึ่งเป็นผลกระทบจากการสร้างเขื่อน. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๑.
- ธาดา สุทธิธรรม. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุรักษ์สถานและแหล่งโบราณคดี. กรุงเทพมหานคร : บริษัท หิรัญพัฒน์ จำกัด. ๒๕๕๓
- ธีระพงศ์ บุศรากุล. ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับเยาวชนนอกระบบโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๔.
- นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา. แนวทางการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ๒๕๔๓.
- นิจ วิทยุธีระนันท์. ม.ป.ป.เอกสารการสอนชุด วิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม.กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ๒๕๒๐.
- นิพนธ์ ทวีกาญจน์.อยุธยามรดกโลก ๒๕๓๗.พระนครศรีอยุธยา โรงพิมพ์เทียนวัฒนา.๒๕๔๗.
- น.ณ. ปากน้ำ.ศาสนาและศิลปในสยามประเทศและแหลมอินโดจีนโบราณ. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๑๗.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์. กลวิธีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภาการพิมพ์. ๒๕๔๓.
- นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา. แนวทางการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ๒๕๔๓.
- บริษัทมรดกโลก. การศึกษาความเหมาะสมและออกแบบรายละเอียดการให้แสงสว่างโบราณสถานในตัวเมืองเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : เพทายการพิมพ์. ๒๕๓๗.
- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. "การพัฒนาเขตบริเวณในเขตเมืองเก่า". เมืองโบราณ ที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑-๔ (มกราคม - ธันวาคม). ๒๕๔๓.

- ปรีชา กาญจนาคม.การชูดัชนีแหล่งโบราณคดียุคโลหะตอนปลายในจังหวัดนครราชสีมา.
งานวิจัยคณะโบราณคดี ภาควิชาโบราณคดี. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
ศิลปากร. ๒๕๔๗.
- ประเสริฐ อักษรนิตติ หลวง. พงศาวดารกรุงเก่า พิมพ์ครั้งแรกในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗.
- ผ่องศรี จันท้าว. การใช้ที่ดินบริเวณคูน้ำคันดิน ชุมชนโบราณเขตอำเภอเมือง
กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๑.
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ อักษรนิตติ,สมเด็จพระมหาสมณ
เจ้ากรมพระปรมาภิไธย- ชินโธรส และพงศาวดารเหนือ พระวิเชียรปรีชา (น้อย)
ไพรัตน์ เตชะรินทร์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปัจจุบัน. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร :
ศักดิ์โสภาคการพิมพ์. ๒๕๒๗.
- วีรุณี โอตระกุล. มาอหุรัักษ์กันเกิด. วารสารสถาปนิก. (ฉบับ ๒๐๐ปี กรุงรัตนโกสินทร์
,๒๕๒๐). ๒๕๔๐.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์. ๒๕๒๕.
- สุชา จันท์เอม. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๔๗.
- สมชาย สุวรรณจักร. ความรู้และความคิดเห็นในการอนุรักษ์โบราณสถานของครูใน
จังหวัดสุโขทัย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๒๘.
- สากล สถิตวิทยานันท์. ภูมิศาสตร์ชนบท. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๔๓.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.พิมพ์
ครั้งที่ ๕ กรุงเทพมหานคร : บริษัทคุ้มครองมรดกไทย. ๒๕๕๔.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. แผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพ
แวดล้อมเมือง กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภาคการพิมพ์. ๒๕๒๗.
- สุภัทรดิศ ดิสกุล. หม่อมเจ้า. ศิลปและโบราณสถานวัตถุในสรุปรายงานการ สัมมนาเรื่องการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านศิลปกรรมและมรดกทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร.
กรุงเทพมหานคร. ๒๕๔๓.
- สันติ เล็กสุขุม.การศึกษาวิวัฒนาการลวดลายปูนปั้นประดับโบราณสถานสมัยอยุธยา
ตอนต้น (พ.ศ.๑๘๙๓-๑๙๖๗). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๒๑.
- อุไรวรรณ อ่อนอุไร. การอนุรักษ์โบราณสถานเชิงสถาปัตยกรรมในเขตกำแพงเมืองชั้นใน
จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๔.

(๒);วิทยานิพนธ์:

กรรณิการ์ ชมดี. “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๔.

ขวัญชัย วงศ์นิติกร. “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้อาศัยในเขตหมู่บ้านจัดสรรเทพประทาน อำเภอบางกรวยจังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๔.

ชูเกียรติ ภัยลี้. “การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงานกับเขตพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงานของตำรวจชุมชนแลมวลชนสัมพันธ์ในเขต จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๔๖.

ตรีภาณุ บุรณศิริ. “ความรู้และความตระหนักของสมาชิกสภาเทศบาล และสมาชิกสภาจังหวัด ที่มีต่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน : ศึกษาเฉพาะกรณี พระนารายณ์ราชินีเวศน์ จังหวัดลพบุรี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๓๗.

ธวัช เบญจจิกุล. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวเขาในการพัฒนา กรณีศึกษาหมู่บ้านชาวเขาชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ประจำปี๒๕๒๗”. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๙.

นงเยาว์ หลีพันธุ์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในจังหวัดจันทบุรี”. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๗.

นาคม วีรสวรรณจักร. “ความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี”. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๔.

นงเยาว์ หลีพันธุ์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในจังหวัดจันทบุรี”. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๗.

- นฤนาท พุทธิไสย. พ.ต.ต. “ความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมโบราณสถาน:ศึกษาเฉพาะกรณีโบราณสถานในบริเวณเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๕๑.
- ประสพสุข ดีอินทร์ “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนันผู้ใหญ่บ้านภาคเหนือ”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๕๔.
- พเยาว์ ไวยโรจน์. “ปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติ ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เขตการศึกษา ๖”. **วิทยานิพนธ์ครูศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์. ๒๕๕๔.
- ภัททิรา นวลปลอด. “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางโบราณสถาน-โบราณวัตถุ : กรณีศึกษาความคิดเห็นของเยาวชนในจังหวัดปราจีนบุรี”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๓๓.
- รัชวดี สังขตุลย์. “แนวทางเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง กำแพงเพชร สุโขทัย พิจิตร และพิษณุโลก”. **วิทยานิพนธ์จารึกภาษาไทยมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๒๗.
- รงค์ รัตน์จำเนียรพล. “การสร้างประชาสังคมโดยรัฐ : การปรับตัวของรัฐไทย”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๕.
- วีระ เปล่งรัศมี. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดเชียงราย”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ๒๕๕๓.
- วันทนา จันทรสิงห์. “การสร้างสไลด์การ์ตูนเทปบันทึกเสียงประกอบบทเรียนเรื่อง ประชาชนกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสมบัติของชาติสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑”. **วิทยานิพนธ์ครูศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๒๘.
- วิวรรณ สีหนาท. “การศึกษาแนวทางการพัฒนาอาคารเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนในพื้นที่ลุ่มคลองกรณีศึกษา : คลองอ้อมนนท์และคลองบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. ๒๕๕๖.
- สุเมธ ทรายแก้ว. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทรัพยากรธรรมชาติศึกษาเฉพาะรายกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่นระดับจังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๖.

- สมใจ เข้มเจริญ. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ศึกษากรณีตำบลละเหยียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่”.วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๕.
- สมควร สุขดา. “ความคิดเห็นของชาวจังหวัดลพบุรีที่มีต่อการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุในเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี. ๒๕๔๓.
- เอี่ยมพร พูนขวัญ. “การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมองค์พระปฐมเจดีย์”. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๓.
- อุดม แยมชื่นพงษ์. “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์แหล่งน้ำทำนน้ำศึกษาเฉพาะกรณีแม่น้ำท่าจีนเขตอำเภอนครชัยศรีจังหวัดนครปฐม”.วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๗.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

- โบราณสถานกรุงศรีอยุธยา. เข้าถึงได้จากการสืบค้น วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๔
<http://www.rungsimun.com>.
- พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. ประวัติ. เข้าถึงได้จากการสืบค้น วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๔ <http://www.thailandmuseum.com>

(๔) ภาษาอังกฤษ:

- Alvin. Bertrand. **Rural Sociology**. New York: McGraw-Hill Book Company.1958. Cohen. J.L. &Arato, A.. Civil Society and political theory. M.I.T.Press, U.S.A. 1997.
- Cohen . John M. Uphoff. Norman T. “ Rural Development Participation: Concepts andMeasures forProject Design Implementation and Evaluation”.Rural DevelopmentMonograph No2. Rural. 1977.
- Carter . Larry W. **Environmental Impact Assessment**. New York : McGraw-Hill BookCompany. Development Committee Center for International Studies. Cornell University. January.1972.
- Delen . Corazan Alma G.. **People Participation**. Philippine Encyclopedia of Social Works.

- Kaufman.H.F. 1949. Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities.Agricultural Experiment Station Bulletins.1977.
- Kasperson. R.E.& Breitbat.M.. **Participation Decentralization and Advocacy** Planning Resource No.25. Association of American Geographers. Washington D.C. 1974.
- Middleton Michale.“Conservation in action.” in A Progress Report on What is Being Done in Britain’s Conservation Area, Based on Civic Trust Conference Held at the Royal Festival Hall, London: Civic Trust. 1972.
- Middieton Michale. “**Conservation in Action**” A Progress Report on What is Being Done in Britain’s Conservation area, Based on Civic Trust Conference Held at theRoyal Festival Hall. London: Civic Trust.1972.
- Roy Worskett. **the Character of town: An Approach to Conservation.** pp. 42 – 56.
- Robert McNulty. “Cultural Tourism: Opportunities of Conservation Economic development.” in **Conservation and Tourism** London: heritage trust. 1985.
- Reeder, William W. Some Aspects of the informal Social Participation of FarmFamilies in New York Stage Cornell University. Unpublished. Ph.D. Dissertation.1974.
- Sandys.Ducan. Tourism and Heritage Conservation. PATA Conference Bangkok : November.US. National register for Historic place. 1979.

ภาพผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๐๗๖๕ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

ด้วย พระมหาเสถียร ฉายา ถาวรธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์โบราณของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(ผศ.ดร. สุรพล สุษะพรหม)

๒๗/๐๒/๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๐๓๕ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วย พระมหาเสถียร ฉายา ถาวรธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การอนุรักษ์โบราณของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว *การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน*

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัยเรียบร้อยแล้ว

21/3/54

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๐๓๗๘ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์

ด้วย พระมหาเสถียร ฉายา ถาวรธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์โบราณของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ได้รับทราบและขอแก้ไขเรียบร้อยแล้ว
เมื่อวันที่ ๒๑/๒
๑๓) ๕.๓. ๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๐๗๕ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต

ด้วย พระมหาเสถียร ฉายา ถาวรธมฺโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์โบราณของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๐๗๕๐๑๑๐๓๐๖๒๐ ส.ค.๕๕

(ดร.พิเชฐ ทังโต)

๕ ๒๕๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๑๓๗๕ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ทิวาทิพย์ เทียมชัยภูมิ

ด้วย พระมหาเสถียร ฉายา ถาวรธมฺโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์โบราณของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๓๑๐๐๑๑๕๐
๑.ร. ทิวาทิพย์
๒๕๕๔ ส.ก ๕๖

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบ
ความเที่ยงตรงเพื่อตรวจสอบแบบสอบถาม และ
ผลการหัดชี้ความสอดคล้อง (IOC)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๕๒-๑๒๓

๘ มิถุนายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
การบวมัสการ พระเดชพระคุณ พระพิพัฒนกิจจาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอบางปะหัน
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาเสถียร ถาวรธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๓๖๕ นิสิตปริญญา
โทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ
ในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสังฆาธิการภายในสังกัด
ของพระเดชพระคุณ จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้
นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบบวมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอกราบบวมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

15. มิถุนายน 54.

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐๒ ๕๓๕๒ ๑๒๓ ต่อ ๒๑๓๐

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
สา๑0001	63.0000	123.2414	.3371	.9411
สา๑0002	61.7333	123.9954	.3057	.9419
สา๑0003	60.8333	134.2816	-.1269	.9421
สา๑0004	61.2000	117.9586	.7705	.9310
สา๑0005	61.3000	120.2862	.7692	.9315
วิ๑0001	61.4333	116.0471	.7869	.9304
วิ๑0002	61.6000	125.4207	.5171	.9355
วิ๑0003	61.3667	118.5851	.7080	.9321
วิ๑0004	61.2000	115.0621	.8927	.9285
วิ๑0005	61.4333	121.4954	.6266	.9336
งาน๑0001	61.4667	118.1885	.7905	.9307
งาน๑0002	61.3667	121.2057	.5966	.9341
งาน๑0003	61.5667	120.8747	.6664	.9330
งาน๑0004	61.3333	118.9885	.7576	.9313
งาน๑0005	61.5333	119.8437	.7151	.9321
คิด๑0001	61.6333	119.8954	.7141	.9321
คิด๑0002	61.5000	117.3621	.7334	.9315
คิด๑0003	61.6000	119.1448	.7426	.9316
คิด๑0004	61.4667	120.8092	.6766	.9328
คิด๑0005	61.3667	117.7575	.7191	.9318

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 20

Alpha = .9367

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๒๓๓

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุดาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูอนุกูลศาสนกิจ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาเสถียร ถาวรธมโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๕ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ภายในสังกัดของพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(Handwritten signature)
๑๕ มิ.ค. ๒๕๕๔

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐๒ ๕๓๔๒ ๑๒๓ ต่อ ๒๑๓๐

(Handwritten signature)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

**เรื่อง : การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน

- ตอนที่ ๑** ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ ๒** การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- ตอนที่ ๓** แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคต่อปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้ศึกษาขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง ในความร่วมมือตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

พระมหาเสถียร ถาวรธมโม
นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หน้าข้อความต่อไปนี้ให้สมบูรณ์ตามความเป็นจริง เกี่ยวกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. อายุ

☐ ๑. ต่ำกว่า ๒๐ ปี	☐ ๒. ๒๐ – ๓๐ ปี
☐ ๓. ๓๑ – ๔๐ ปี	☐ ๔. ๔๑ – ๕๐ ปี
☐ ๕. ๕๑ – ๖๐ ปี	☐ ๖. ๖๐ ปีขึ้นไป

๒. พรรษา

☐ ๑. ๑-๕ พรรษา	☐ ๒. ๖ – ๑๐ พรรษา
☐ ๓. ๑๑- ๑๕ พรรษา	☐ ๔. ๑๖ – ๒๐ พรรษา
☐ ๕. ๒๐ ปีขึ้นไป	

๓. ตำแหน่งทางคณะสงฆ์

☐ ๑. เจ้าอาวาส	☐ ๒. รองเจ้าอาวาส/ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
☐ ๓. ลูกวัด	

๔. วุฒิการศึกษา (สามัญศึกษา)

☐ ๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี	☐ ๒. ปริญญาตรี หรือเทียบเท่าปริญญาตรี
☐ ๓. ปริญญาโท	☐ ๔. สูงกว่าปริญญาโท

๕. วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม)

☐ ๑. นักธรรมชั้นตรี	☐ ๒. นักธรรมชั้นโท
☐ ๓. นักธรรมชั้นเอก	

๖. วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี)

☐ ๑. ประโยค ๑-๒ – ป.ธ.๓	☐ ๒. ป.ธ.๔-๖
☐ ๓. ป.ธ.๗-๙	☐ ๔. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

๗. ระยะเวลาที่สังกัดอยู่ภายในวัด

☐ ๑. ๑ - ๕ ปี	☐ ๒. ๖ – ๑๐ ปี
☐ ๓. ๑๑ – ๑๕ ปี	☐ ๔. ๑๖ – ๒๐ ปี
☐ ๕. ๒๐ ปีขึ้นไป	

ตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบที่ต้องการ

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน	ระดับการมีส่วนร่วม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา					
๑. รับรู้ปัญหาที่เกิดกับโบราณสถาน					
๒. ปรึกษาถึงปัญหาที่เกิดกับแหล่งโบราณสถาน					
๓. เข้าประชุมเพื่อพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นกับโบราณสถาน					
๔. ศึกษา ค้นคว้าสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับแหล่งโบราณสถาน					
๕. ร่วมตัดสินใจว่าจะอะไรคือปัญหาที่เกี่ยวกับแหล่งโบราณสถาน					
ด้านร่วมหาวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหา					
๑. แสดงความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาแหล่งโบราณสถาน					
๒. หาวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดกับแหล่งโบราณสถาน					
๓. สร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหาที่เกิดกับโบราณสถาน					
๔. วางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดกับแหล่งโบราณสถาน					
๕. จัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหากับโบราณสถาน					
ด้านร่วมปฏิบัติงาน					
๑. ชักชวนเพื่อนบ้านให้ร่วมปฏิบัติในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน					
๒. ปฏิบัติกิจกรรมและโครงการต่างๆในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน					
๓. ออกเงินเพื่อบำรุงโบราณสถาน					
๔. กำจัดวัชพืชที่ขึ้นตามโบราณสถาน					
๕. การเก็บขยะบริเวณแหล่งโบราณสถาน					
ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา					
๑. ติดตามการปฏิบัติงานการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน					
๒. บำรุงรักษาแหล่งโบราณสถานให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมต่อไป					
๓. ดูแลแหล่งโบราณสถาน					
๔. ส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน					
๕. ประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคต่อปัจจัยการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ

๑. ปัญหาและอุปสรรค ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา

.....

.....

.....

.....

๒. ปัญหาและอุปสรรค ด้านร่วมหาวิธีการเพื่อแก้ไขปัญหา

.....

.....

.....

.....

๓. ปัญหาและอุปสรรค ด้านร่วมปฏิบัติงาน

.....

.....

.....

.....

๔. ปัญหาและอุปสรรค ด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

.....

ชื่อ	: พระมหาเสถียร ถาวรธมฺโม
เกิด	: วันเสาร์ที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๒
สถานที่เกิด	: ๐๗๑ หมู่ ๑๒ บ้านตะเคียนเหนือ ต.ศรีแก้ว อ. ศรีรัตนะ จ. ศรีสะเกษ
การศึกษา	: ประถมศึกษา โรงเรียนบ้านศรีแก้ว : มัธยมศึกษา โรงเรียนศรีรัตนะวิทยา : น.ธ. เอก ประโยค ป.ธ. ๔ : พุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๑) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : รุ่นที่ ๕๕ พ.ศ. ๒๕๕๓
อุปสมบท	: ๓๐ มีนาคม ๒๕๓๓
สังกัด	: วัดเจดีย์แดง ต. ห้วยรอ อ.พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ตำแหน่ง	: เจ้าอาวาสวัดเจดีย์แดง โทร. ๐๘๑ - ๙๔๗ - ๑๒๒๘